

พิธีราชมงคล กับการต่างประเทศไทย สมัยใหม่

Royal Attire and Thailand's Modern
Foreign Affairs

ศิวินันท์ นพประเสริฐ

พัศตราภรณ์ กับการต่างประเทศไทยสมัยใหม่

Royal Attire and Thailand's Modern Foreign Affairs

ศิปดี นพประเสริฐ

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

พัสดรรากณ์กับการต่างประเทศไทยสมัยใหม่

Royal Attire and Thailand's Modern Foreign Affairs

ISBN 978-616-341-138-9

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550

ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทร. 02 203 5000 ต่อ 45120

พิมพ์ครั้งที่ 1

กันยายน 2566

จำนวน 700 เล่ม

พิมพ์ที่

บริษัท พี. เพรส จำกัด เลขที่ 129 ถนนสุขุมวิท 81 แขวงอ่อนนุช

เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250 โทร. 02 742 4754

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พัสดรรากณ์กับการต่างประเทศไทยสมัยใหม่.-- กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC)

กระทรวงการต่างประเทศ, 2566.

218 หน้า.

1. เครื่องแต่งกาย -- ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

391

ISBN 978-616-341-138-9

คำนำ

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (International Studies Center) ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ศิบัติ นพประเสริฐ แห่งภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้นำเสนอผลงานเรื่อง “พัสดราภรณ์กับการต่างประเทศไทยสมัยใหม่” ให้ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ จัดพิมพ์ขึ้นเผยแพร่

ผลงานชิ้นนี้เป็นการนำเสนออีกแง่มุมหนึ่งของ “การต่างประเทศ” อย่างน่าสนใจ โดยผู้เขียนได้ระบุไว้ว่าการเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาชาติ จำเป็นต้องมีการส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศที่ทัดเทียมกับนานาชาติ ด้วยการยอมรับในระเบียบ กฎเกณฑ์ และธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ในระดับสากล การแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสมกับระเบียบพิธีการทูตและธรรมเนียมสากลจึงเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ยังได้แสดงถึงพัฒนาการของค่านิยมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป มีการยอมรับ “บทบาทนอกบ้าน” ของสตรีที่มากขึ้นตามลำดับอีกด้วย

ในปัจจุบัน เครื่องแต่งกายหรือ “แฟชั่น” ที่สะท้อนหรือสอดแทรกเอกลักษณ์สังคมไทย ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริม “soft power” ของไทยอย่างมีนัยสำคัญ การที่ศิลปินนักแสดงชาวไทยแต่ง “ชุดไทย” ไม่ว่าจะ เป็นแบบประเพณีดั้งเดิมหรือแบบประยุกต์ ขึ้นแสดงบนเวทีระดับสากลหรือปรากฏตัวตามสถานที่ต่าง ๆ ได้สร้างกระแสความนิยมไทยขึ้นอย่างกว้างขวาง ซึ่ง “แฟชั่น (fashion)” เป็นหนึ่งใน “วัฒนธรรมที่มีศักยภาพ” หรือ 5F ที่ประกอบด้วย food, film, fighting, festival และ fashion ตามนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมภาพลักษณ์และ “soft power” ของไทยด้วย

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการนำเสนอ “การต่างประเทศ” ในแง่มุมที่อาจจะยังไม่มีกรณีวิเคราะห์อย่างจริงจังโดยผ่านผลงานชิ้นนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้ที่สนใจเรื่องการต่างประเทศและผู้อ่านทั่วไปสมดังเจตนารมณ์ของผู้เขียนและผู้จัดพิมพ์ต่อไป

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

ตุลาคม 2566

สารบัญ

คำนำ	5
1. บทนำ	8
2. กรอบแนวคิด	12
3. พัฒนาการกับการต่างประเทศของไทยในยุคจักรวรรดินิยม จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2	18
4. พัฒนาการกับการต่างประเทศของไทยในยุคสงครามเย็น	82
5. พัฒนาการกับการต่างประเทศของไทย : แนวโน้มหลังสิ้นสุดสงครามเย็น จนถึงปัจจุบัน	148
6. สรุป	192
รายการอ้างอิง	200
ดัชนีคำศัพท์	209

1. บทนำ

การดำเนินวิเทศব্যย้อมมีความสำคัญกับทุกรัฐในการรักษาสถานะด้านการต่างประเทศ การรักษาและเพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติ รวมไปถึงการสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศฉันใด การแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสมกับระเบียบพิธีการทูตและธรรมเนียมสากลก็มีความสำคัญอย่างยิ่งฉันนั้น เพราะการเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาชาติจำเป็นต้องมีการส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศให้ทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ กอปรกับการที่ไทยเป็นรัฐอธิปไตย (sovereign state) ที่ดำรงอยู่ในสมาคมระหว่างประเทศ (international society) ที่จำต้องยอมรับในระเบียบ กฎเกณฑ์ และธรรมเนียมที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ดังนั้น ธรรมเนียมทางการทูตจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย โดยตัวแสดงหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในอดีต และบทบาทในการส่งเสริมการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จากสู่ระบอบรัฐธรรมนูญจนถึงปัจจุบัน คือ พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อค่านิยมทางสังคมเปลี่ยนแปลง มีการยอมรับบทบาทนอกบ้านของสตรีมากขึ้น เจ้านายฝ่ายในออกมามีบทบาทนอกเขตพระราชฐานมากขึ้น ดังนั้น จึงได้เห็นบทบาทของสมเด็จพระราชินีไทยที่เสด็จออกงานเคียงคู่กับพระมหากษัตริย์ในการเสด็จเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ เฉกเช่นบทบาทของสมเด็จพระราชินี และภริยาประมุขแห่งรัฐในโลกตะวันตก ดังนั้น ทั้งพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระราชินี ซึ่งถือว่าเป็นตัวแสดงที่เป็นทางการในทางการทูต จึงต้องปฏิบัติพระองค์ไปตามธรรมเนียมทางการทูต

แบบตะวันตก ที่ต่อมาได้รับการยอมรับให้เป็นหลักการสากล แน่แน่นอนว่าการแต่งพระองค์ ที่ถูกต้องเหมาะสมตามธรรมเนียมทางการทูต นอกจากจะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ ทันสมัยและเป็นอารยะแก่ประเทศไทยแล้ว ยังช่วยส่งเสริมการค้าเนิมนโยบายต่างประเทศ ของรัฐบาลอีกด้วย ทั้งนี้ บทบาทของเจ้านายฝ่ายในที่ออกสู่สายตาตะวันตกผ่านพัสดรรากษณ์นี้ มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสยามเทวมหามกุฏ วิททยมหาธา เป็นต้นมา และมีพัฒนาการเรื่อยมาพร้อมกับกระแสแฟชั่นตะวันตกที่ล้ง ไหลเข้ามายังสยาม ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีชนชั้นนำที่มีบทบาทใน พื้นที่สาธารณะมากขึ้น จึงมีความพิถีพิถันในการเลือกสรรเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายให้ สวยงามมากขึ้น และหากต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมเนียมทางการทูต ความพิถีพิถันก็จะ ยิ่งเพิ่มมากขึ้น เพราะความมั่งคั่งของเครื่องแต่งกายที่ปรากฏสู่สายตาชาวต่างชาติหาใช่ เป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคล แต่กลายเป็นเรื่อง “หน้าตา” ของประเทศชาติด้วย

หนังสือเล่มนี้นำเสนอว่าการแต่งกายและพัสดรรากษณ์นั้นมิใช่มีแต่เพียงมิติ ด้านความสวยงามเท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนส่งเสริมต่อกิจการด้านการต่างประเทศด้วย นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ที่สยามเริ่มก้าวเข้าไป เป็นส่วนหนึ่งของระเบียบโลกทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลาง พร้อมกันกับการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมทั้งจากอังกฤษและฝรั่งเศส สยามต้องปรับ ตัวให้เข้ากับกระแสการเมืองโลกในขณะนั้นพร้อมกับการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก รวมไปถึงวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย โดยที่ชนชั้นนำเป็นผู้เปิดรับและปรับตัวก่อนชน กลุ่มอื่นในสังคม การปรับตัวด้านการแต่งกายนี้มีนัยด้านการต่างประเทศด้วยในแง่ของ ความ “ศิวิไลซ์” ของชาวสยาม อันมีส่วนส่งเสริมการค้าเนิมนโยบายของสยามและการ ดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยภายใต้บริบทการต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปในเวลา ต่อมา

2. กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่องนี้ใช้แนวคิด “สำนักอังกฤษ” (English School) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เน้นมุมมองทางประวัติศาสตร์ มีการเน้นประเด็นเรื่องคุณค่าว่าสังคมที่ดีหรือสังคมที่ยุติธรรมนั้นเป็นอย่างไร ทฤษฎีชุดนี้พยายามทำความเข้าใจประวัติศาสตร์และการให้ความสำคัญกับ “คุณค่าระหว่างประเทศ”

สำนักอังกฤษเริ่มต้นชุดของคำอธิบายว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นเพื่อบรรลุความต้องการของตน และเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันก็จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางในการอยู่ร่วมกัน รัฐเองก็เช่นกันที่จะต้องแสวงหาแนวทางในการดำรงอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้ สำนักอังกฤษยอมรับในสมมติฐานของสังคมนิยมว่าสภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ในสภาวะอนาธิปไตย (Anarchy) ที่ปราศจากรัฐบาลโลกหรือองค์กรที่มีอำนาจปกครองเหนือนานาชาติ ดังนั้น ในทัศนะของสังคมนิยม ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐจึงตกอยู่ในสภาวะสับสนเสี่ยงที่อาจเกิดสันติภาพ (ความร่วมมือ) หรือสงคราม (ความขัดแย้ง) ขึ้นได้ แต่ในทัศนะของสำนักอังกฤษมองว่าภายใต้สภาวะอนาธิปไตยก็สามารถเกิดความร่วมมือระหว่างรัฐขึ้นมาได้ ทั้งนี้เพราะรัฐต่าง ๆ มีความตระหนักร่วมกันในความสำคัญของคุณค่า บรรทัดฐาน และค่านิยมบางประการร่วมกันในการสร้าง “สังคมระหว่างประเทศ” (international society) ขึ้นมาได้

นอกจากนี้ สำนักอังกฤษยังมีแนวคิดที่แตกต่างไปจากสังคมนิยมที่ว่า แม้ว่ารัฐต่าง ๆ จะอยู่ในสภาวะอนาธิปไตย แต่รัฐก็ไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกันเสมอไปแม้จะต้องการผล

ประโยชน์สูงสุดของรัฐก็ตาม อาจเกิดความร่วมมือระหว่างรัฐได้เสมอ กล่าวคือ ระเบียบสามารถเกิดขึ้นได้แม้ในสภาวะไร้ศูนย์กลางอำนาจด้วยการที่รัฐยอมรับในคุณค่าบางประการร่วมกัน แนวคิดนี้ Hedley Bull นิยามว่า เป็นสภาวะสังคมอนาธิปไตย (Anarchical Society) ทั้งนี้ หน้าที่หลักของสำนักอังกฤษคือความพยายามในการศึกษาประวัติศาสตร์พัฒนาการของสังคมระหว่างประเทศ เพื่อเข้าใจธรรมชาติและการทำงานของสังคมระหว่างประเทศ โดยหยิบยืมเอาชุดของคำอธิบายในเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศ กฎระเบียบบรรทัดฐาน และสถาบันระหว่างประเทศของทฤษฎีเสรีนิยมมาอธิบาย ในขณะที่เดียวกันก็ได้ละเลยประเด็นเรื่องอำนาจและการคานอำนาจของทฤษฎีสังคมนิยม โดยสำนักอังกฤษพยายามใช้แนวทางการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์มาอธิบายประวัติศาสตร์ของสังคมระหว่างประเทศ

ประเด็นสำคัญของสำนักอังกฤษ คือ “สังคมระหว่างประเทศ” (international society) อันเป็นเรื่องระบบที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสถาบันที่มีค่านิยม กฎระเบียบหรือบรรทัดฐานร่วมกัน ดังเช่นที่ Hedley Bull อธิบายไว้ว่าสังคมระหว่างประเทศนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มของรัฐตระหนักถึงผลประโยชน์และค่านิยมร่วมกัน โดยก่อตั้งสังคมที่รัฐเหล่านั้นยอมรับว่าผลประโยชน์ของพวกเขาผูกพันกันด้วยชุดของกฎระเบียบในความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ และดำเนินการอยู่ในสถาบันเดียวกัน ทั้งนี้ การที่รัฐยอมรับกฎระเบียบและอยู่ร่วมกันได้นั้นเพราะรัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผล (rational actor) โดยความมีเหตุผลในที่นี้หมายถึงการที่รัฐยอมรับในกฎระเบียบระหว่างประเทศ ทั้งนี้ การที่รัฐจำนวนมากกว่า 2 รัฐขึ้นไป เมื่อเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กัน แต่กลับไม่ได้มีการตระหนักหรือการรับรู้ผลประโยชน์หรือคุณค่าร่วม หรืออาจไม่ได้ถูกผูกมัดด้วยชุดของกฎระเบียบร่วมกัน หรือไม่ได้ทำงานอยู่ภายใต้สถาบันร่วม ตัวอย่างเช่น ตุรกี จีน ญี่ปุ่น รวมไปถึงสยาม ตั้งอยู่ในระบบระหว่างประเทศที่ถูกครอบงำโดยยุโรป ก่อนที่ยุโรปจะมีบทบาทในการสร้าง “สังคมระหว่างประเทศ” ขึ้นมาในภายหลัง ประเทศเหล่านั้นต่างมีปฏิสัมพันธ์กันแต่ก็มีได้อยู่ในลักษณะ “สังคมระหว่างประเทศ” โดยประเทศเหล่านั้นมีเพียงปฏิสัมพันธ์กับบรรดารัฐในยุโรปทั้งทางสงครามและการค้า ก่อนที่ยุโรปและบรรดาประเทศเหล่านี้จะหันมาเห็นประโยชน์และคุณค่าบางประการร่วมกัน จนนำไปสู่การสร้างร่วมมือในเชิงสถาบันมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ สำนักอังกฤษยังอธิบายว่าตัวแสดงที่เป็นรัฐไม่จำเป็นต้องอยู่ในสภาวะอนาธิปไตยที่ต้องอยู่ในสภาวะแห่งความขัดแย้งหรือมีแนวโน้มที่จะทำสงครามกันเสมอไป

แต่ระบบระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตยที่เป็น “สังคมอนาธิปไตย” นั้น แม้ว่าจะไม่มี ศูนย์กลางอำนาจที่คอยกำกับดูแลพฤติกรรมของตัวแสดงที่เป็นรัฐก็ตาม แต่สังคมอนาธิปไตยก็ขับเคลื่อนไปโดยบรรทัดฐานร่วมกันของวิถีปฏิบัติ นั่นคือ “กฎหมายระหว่างประเทศ” (international law) และ “การทูต” (diplomacy) ข้อเสนอที่สำคัญ คือ แม้ว่ารัฐจะแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติในการเมืองระหว่างประเทศ แต่รัฐก็ไม่สามารถกระทำการทั้งหมดได้ในคราวเดียว เพราะหากทุกรัฐพยายามใช้วิธีต่าง ๆ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์แล้ว จะก่อให้เกิดสังคมที่เป็นอันตรายอย่างมาก ดังนั้น รัฐต่าง ๆ จึงร่วมกันสร้างบรรทัดฐานขึ้น และรัฐเหล่านั้นก็จะอยู่ในระบบของบรรทัดฐานที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐเอง

การที่รัฐต่าง ๆ เห็นพ้องต้องกันถึงผลประโยชน์หรือคุณค่าบางประการร่วมกัน รัฐเหล่านั้นจึงร่วมกันจัดตั้ง “สังคมระหว่างประเทศ” ขึ้น โดยมีสถาบันเป็นสิ่งสร้างกฎเกณฑ์ที่ก่อให้เกิดระเบียบเพื่อให้สังคมระหว่างประเทศดำรงอยู่ได้ โดยสถาบันดังกล่าวประกอบด้วย ดุลแห่งอำนาจ หรือการคานอำนาจ กฎหมายระหว่างประเทศ การทูต สงคราม และระบบการจัดการรัฐมหาอำนาจ โดยแต่ละสถาบันต่างก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งหมดก็ช่วยสร้างกฎเกณฑ์เพื่อการดำรงอยู่ระหว่างกันของรัฐ แต่หากจำเพาะเจาะจงกล่าวถึงสถาบัน “การทูต” การทูตมีหลากหลายความหมาย การทูตอาจหมายถึง

1. การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและส่วนอื่น ๆ ของการเมืองโลก โดยตัวแสดงที่เป็นทางการและโดยวัตถุประสงค์เพื่อสันติภาพ
2. การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยการเจรจา ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์โดยการส่งคณะทูต ความสัมพันธ์ทางธุรกิจ หรือการใช้ศิลปะทางการทูต
3. การประยุกต์ใช้ความชาญฉลาดและปฏิภาณไหวพริบในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและรัฐ ทั้งที่เป็นรัฐอธิปไตยและดินแดนที่ไม่ใช่รัฐอธิปไตยต่าง ๆ ตลอดจนการจัดการธุรกิจระหว่างรัฐ อันเป็นไปเพื่อสร้างและรักษาสันติภาพ¹ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในรูปแบบนี้มักเป็นการกระทำของบุคคลในนามของตัวแทนรัฐหรือส่วนอื่น ๆ

¹ นฤตม์ เจริญศรี, ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2563), หน้า 192.

ทางการเมืองที่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากการทูตเป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ โดยตัวแสดงที่เป็นทางการ

4. การทูตไม่ได้จำกัดแต่เพียงความสัมพันธ์ที่เป็นทางการของรัฐเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์ต่อหน่วยทางการเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ในการเมืองโลกด้วย

นับตั้งแต่สยามเปิดประเทศและก้าวเข้าสู่ระเบียบระหว่างประเทศยุคใหม่ที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลางอำนาจโลก ภายใต้บริบทจักรวรรดินิยมตะวันตก เป็นผลให้สยามต้องพัฒนาและปรับตัวในหลาย ๆ ด้าน หนึ่งในนั้นคือการรับเอาและเรียนรู้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรูปแบบใหม่ที่นอกจากจะมีการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรมผ่านบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศแล้ว สยามยังเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมทางการเมืองจากแต่เดิมที่ให้ความสำคัญกับพระราชสาส์น โดยแต่งตั้งคณะราชทูตอัญเชิญพระราชสาส์นของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามไปเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศเป็นครั้งคราว มาเป็นการให้ความสำคัญกับการแต่งตั้งผู้แทนรัฐบาลสยามไปประจำยังประเทศในโลกระหว่าง กอปรกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านสยามจากความเป็น “รัฐจารีต” ไปสู่ความเป็น “รัฐชาติสมัยใหม่” ที่เป็นหน่วยทางการเมืองอันสามารถมีบทบาทในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเฉกเช่นรัฐชาติสมัยใหม่ในโลกตะวันตกแล้ว ยิ่งเป็นผลให้สยามต้องเปิดรับรูปแบบทางการเมืองที่เป็นธรรมเนียมของโลกตะวันตก ที่ในเวลาต่อมาได้พัฒนาจนกลายมาเป็นธรรมเนียมสากล

ในการเจริญความสัมพันธ์กับนานาประเทศนี้ บทบาทของพระมหากษัตริย์ทางการเมืองต่างประเทศนับได้ว่ามีความสำคัญตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทั้งในแง่การกำหนดนโยบายต่างประเทศ ไปจนถึงบทบาทของการเป็นตัวแสดงที่เป็นทางการทางการเมืองการทูตในการเสด็จฯ เยือนนานาประเทศ และเมื่อบริบททางสังคมสยามเปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในโลกตะวันตก นั่นคือการที่สตรีก้าวออกมา มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ เป็นผลให้สมเด็จพระอัครมเหสีหรือสมเด็จพระบรมราชินีแห่งสยามในฐานะ “ภริยาประมุขแห่งรัฐเอกราช” ทรงมีบทบาทในกิจการสาธารณะภายนอกเขตพระราชฐาน รวมไปถึงการเสด็จออกให้พระราชอาคันตุกะชาวต่างประเทศเข้าเฝ้าฯ และการตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ ภายใต้ระเบียบพิธีการทูตแบบสากลที่มีรายละเอียดในด้านต่าง ๆ รวมไปถึง

แบบแผนฉลองพระองค์ที่ถูกต้องตามธรรมเนียมสากล ปรากฏการณ์เช่นนี้เริ่มเกิดขึ้นนับ
แต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา

3. พัสตราภรณ์กับการต่างประเทศของไทย ในยุคจักรวรรดินิยม จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ สังคมสยามยังเป็นสังคมที่มีชนชั้นไม่ต่างไปจากสังคมในสมัยอยุธยา หลักฐานที่ปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมสมัยอยุธยาและสมัยต้นรัตนโกสินทร์ รวมไปถึงภาพวาดในจดหมายเหตุของชาวตะวันตกที่เดินทางเข้ามายังสยามในเวลานั้น แสดงให้เห็นว่าสตรีชาวสยามแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าและห่มผ้าเป็นหลัก แต่ต่างกันที่คุณภาพ รายละเอียด และความงดงามของผืนผ้า กล่าวได้ว่าในสมัยนั้น ผ้าคือสิ่งที่กำหนดฐานะทางสังคม ผ้าที่สตรีชั้นสูงใช้นุ่งและห่มเป็นผ้าที่มีคุณภาพดีและมีความงดงามเป็นพิเศษ ทออย่างประณีต วัสดุที่ใช้ทอมีราคาสูง ซึ่งมีทั้งผ้าที่สั่งมาจากต่างประเทศ เช่น ผ้าเยียรบับ ผ้าเข้มขาบ ผ้าอต์ลัดจากประเทศอินเดีย และผ้าทอพื้นเมืองที่สั่งทอขึ้นเป็นพิเศษ เช่น ผ้ายกทองจากนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ ลวดลายบางชนิดที่ปรากฏอยู่บนผืนผ้านุ่งใช้เป็นเครื่องบ่งบอกตำแหน่งชั้นยศของผู้สวมใส่ เริ่มตั้งแต่ไม่มีกรวยเชิง กรวยเชิงชั้นเดียว ไปจนถึงกรวยเชิงสามชั้น ซึ่งสงวนไว้เฉพาะพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น ส่วนสตรีสามัญนุ่งผ้าพื้นเนื้อหยาบ ทั้งนี้ สมัยโบราณมีกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องการแต่งกาย และการใช้เครื่องประดับเพื่อแสดงฐานะันดรศักดิ์ ปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสามดวง ในหมวดของกฎมณเฑียรบาล เช่น สตรีชนชั้นนำใช้เครื่องเงิน เครื่องทอง และอัญมณีประดับร่างกาย ส่วนสตรีสามัญไม่สามารถใช้ได้²

² คณะทำงานพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ราชศิลป์พิพิธภัณฑสถาน : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555), หน้า 15.

พัฒนาการของเครื่องแต่งกายไทยมีการปรับประยุกต์และแปรเปลี่ยนมาอย่างต่อเนื่องเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัย มีการเลือกสรรองค์ประกอบหรือวัสดุที่นำเข้ามาจากต่างประเทศมาปรับให้เข้ากับบรรณนิยมและการใช้งานแบบไทย ๆ โดยในช่วงร้อยกว่าปีที่ผ่านมาแบบแผนการแต่งกายและบรรณนิยมแบบตะวันตกมีส่วนอย่างสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแต่งกายดั้งเดิมของสยาม โดยมีสตรีชนชั้นนำ อาทิ พระมเหสีเทวี เจ้านายฝ่ายใน และสตรีในราชสำนักเป็นผู้นำในการเลือกสรรและปรับประยุกต์เครื่องแต่งพระองค์และเครื่องแต่งกายให้มีความเหมาะสมแก่กาลสมัย สอดรับกับการปรับเปลี่ยนบทบาทของสตรีอันเป็นผลมาจากกระแสตะวันตก³

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามเริ่มเปิดความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการกับชาติตะวันตก พระมหากษัตริย์ทรงปรับพระองค์ให้เข้ากับ “สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ” แบบใหม่ที่เริ่มขึ้นพร้อมกับการดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมของชาติมหาอำนาจตะวันตก ทั้งนี้ เมื่อครั้งยังเป็นพระภิกษุสมเด็จเจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงมีโอกาสศึกษาวิทยาการของชาติตะวันตก ทั้งวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ และภาษาศาสตร์ด้วยพระองค์เองมาแต่ครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ยังทรงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสนทนากับชาวตะวันตก และเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ยังทรงสนับสนุนให้พระราชโอรสและพระราชธิดาทรงพระอักษรภาษาอังกฤษกับชาวตะวันตก นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ฉายพระบรมฉายาลักษณ์ด้วยกล้องถ่ายรูป อันถือเป็นวิทยาการอันล้ำหน้าของชาติตะวันตกในสมัยนั้น และยังทรงฉลองพระองค์แบบตะวันตกในการฉายพระบรมฉายาลักษณ์ด้วย เช่นฉลองพระองค์เครื่องแบบที่คล้ายกับชุดจอมพลของฝรั่งเศส และทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์เลฌียง ดอนเนอร์ของฝรั่งเศสที่ทรงได้รับจากสมเด็จพระเจ้าเนโปเลียนที่ 3⁴ อันช่วยสร้างภาพลักษณ์ว่าสยามเป็นประเทศอารยะ มีใช้บ้านป่าเมืองเถื่อนที่ประเทศมหาอำนาจจะหาเหตุมาเข้ายึดครองได้

³ อนุชา ฑีรคานนท์, “Becoming Thai Style,” *VOGUE Thailand: The Splendour of Thai Court Ladies* (สิงหาคม 2560) : 4.

⁴ เมาริตซีโอ เปเลจจี เขียน, วริศา กิตติคุณเสรี แปล, *เจ้าชีวิต เจ้าสรรพสิ่ง : การก่อร่างภาพลักษณ์สมัยใหม่ของสถาบันกษัตริย์สยาม* (นนทบุรี : ฟาเดียวกัน, 2566), หน้า 81.

ในขณะที่เดียวกัน สยามในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการดำเนินวิเทศব্যในลักษณะใหม่ อันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงของการเมืองระหว่างประเทศ ที่ชาติมหาอำนาจตะวันตก อาทิ อังกฤษและฝรั่งเศส กำลังแข่งขันกันแสวงอำนาจและดินแดนอาณานิคมในภูมิภาคตะวันออกไกล สยามเรียนรู้ว่าการมีความสัมพันธ์กับชาติมหาอำนาจตะวันตกด้วยมาตรการการใช้กำลังทหารนั้นไม่ใช่ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม หากแต่การดำเนินวิเทศব্যด้วยการผ่อนสั้นผ่อนยาวไปตามความต้องการของชาติมหาอำนาจตะวันตกน่าจะเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์และสถานะของสยามในขณะนั้น และการที่อังกฤษเข้ามาติดต่อขอทำสนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์กับสยามในนาม “สนธิสัญญาเบาว์ริง” โดยเซอร์จอห์น เบาว์ริง จึงกลายเป็นบทใหม่ของกิจการด้านการต่างประเทศที่นำพาสยามเข้าสู่ “กระแสโลกาภิวัตน์” ภายใต้ระเบียบโลกที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงตระหนักว่าถึงเวลาแล้วที่สยามจะต้องปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าเช่นเดียวกับอารยประเทศ สยามจึงเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น ปรากฏว่าในที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเครื่องมือเครื่องใช้ของยุโรปปรากฏอยู่ เช่น ตู้นาฬิกา นาฬิกาข้อมือ บารอมิเตอร์ เทอร์โมมิเตอร์ และกล้องจุลทรรศน์⁵ การรับวัฒนธรรมตะวันตกนี้ยังรวมไปถึงด้านแฟชั่นและการแต่งกาย การแต่งกายของชนชั้นนำสยามจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามแบบตะวันตกหลังจากติดต่อกับยุโรปมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สวมเสื้อเข้าเฝ้าฯ สืบเนื่องจากช่วงก่อนหน้าพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มีข้าราชการมาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พลับพลาที่ประทับชั่วคราว ทรงพบว่า ข้าราชการที่เข้าเฝ้าฯ ไม่สวมเสื้อ พระองค์ทรงเห็นว่าข้าราชการในประเทศมหาอำนาจสวมเสื้อกันหมด มีเพียงแต่ชาวป่าที่ยังเปลือยท่อนบน ดังพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 ตอนหนึ่งว่า⁶

“ครั้งนั้นยังไม่มีธรรมเนียมที่จะสวมเสื้อเข้าเฝ้า จึงดำรัสว่า ดูคนที่ไม่ได้สวมเสื้อเหมือนเปลือยกาย ร่างกายจะเป็นกลางเคลื่อนก็ดีหรือเหวี่ยงออกมาก็ดี โลโครคนก...”

⁵ เมาริตซิโอ เปเลจจิ เขียน, วริศา กิตติคุณเสรี แปล, เจ้าชีวิต เจ้าสรรพลิ่ง : การก่อร่างภาพลักษณ์สมัยใหม่ของสถาบันกษัตริย์สยาม (นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2566), หน้า 40.

⁶ “ประวัติแต่งกายสุภาพ เปลือยอกถึง “เสื้อลูกไม้” และที่มาสมัยร.3 “สวมเสื้อเข้ามาก็ไม่โปรด,” ศิลปวัฒนธรรม [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.silpa-mag.com/culture/article_35511 [30 พฤศจิกายน 2565]

หลังจากนั้นจึงเริ่มมีธรรมเนียมข้าราชการสวมเสื้อมาเข้าเฝ้าฯ แต่ช่วงแรกยังไม่เป็นแบบแผนที่ชัดเจน ภายหลังจึงเริ่มเป็นเสื้อกระบอกแบบเสื้อบ้าบ่า (เสื้อของบุตรชาวจีนที่เมืองปัตตาเวีย) ซึ่งกลายเป็นต้นแบบของเสื้อข้าราชการในราชสำนักในภายหลัง

สำหรับการแต่งกายของสตรีในราชสำนักนั้น สตรียังคงแต่งแบบดั้งเดิม นั่นคือนุ่งผ้าจีบหลายทอน ห่มทรงสะพักปัก ใช้เครื่องประดับต่าง ๆ เช่น ทับทรวง พาหุรัต สะอั้ง สร้อยสังวาล ตุ่มหูเพชร แหวนเพชร และอื่น ๆ และยังคงไว้ผมปักแฉกเช่นในรัชกาลก่อน ๆ อย่างไรก็ตาม จากการเปิดประเทศของสยาม เป็นผลให้แฟชั่นและรสนิยมแบบตะวันตกได้มีส่วนสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแต่งกายของสตรีสยาม โดยมีพระมเหสีเทวี เจ้าชายฝ่ายใน และสตรีในราชสำนักเป็นผู้นำในการคัดสรรและปรับประยุกต์เครื่องแต่งพระองค์ และเครื่องแต่งกายให้มีความเหมาะสมแก่กาลสมัย สอดรับกับการปรับเปลี่ยนบทบาทของสตรีตามกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ และในช่วงนี้เองที่พระมเหสีของพระมหากษัตริย์มีโอกาสเสด็จออกทรงต้อนรับแขกชาวต่างประเทศ เช่นเมื่อครั้งที่พระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย⁷ เมื่อครั้งที่ยังเป็นหม่อมเจ้าพรรณราย พระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากที่มีสมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ (สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี) พระเชษฐภคินีของหม่อมเจ้าพรรณรายเสด็จสวรรคตแล้ว หม่อมเจ้าพรรณรายจึงเป็นพระมเหสีเพียงองค์เดียวตลอดรัชกาล และทรงปกครองฝ่ายในสืบมา และได้มีโอกาสเสด็จออกรับแขกเมืองในฐานะ “เจ้าฝ่ายใน” หรือ “ควีน” ออกปรากฏพระองค์แทนพระเชษฐภคินีซึ่งสวรรคตไปแล้ว⁸ ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“ครั้นวันศุกร์แรม 6 ค่ำเดือนอ้าย เลอร์ด ยอนเฮ กับขุนนาง เรือรบ 8 นาย กับกงสุลอังกฤษพากันลงเรือไปเที่ยวรอบพระนคร แล้วไปหากรมหลวงวงษาธิราชสนิทแห่งหนึ่ง เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์แห่งหนึ่ง เจ้าพระยาวิฆเนศวรมหาโกษาธิบดีแห่งหนึ่ง ก็ไม่ได้ไปพูดจาว่าขานการสิ่งไรเป็นแต่เชิญพวกนั้น นัดให้ไปกินโต๊ะที่บ้านกงสุลแล้วก็กลับไป ครั้นวันเสาร์แรม 7 ค่ำ เดือนอ้าย เลอร์ด ยอนเฮ กับต้นอาเล็กกับแคนเดอร์กับขุนนางมียศเป็นเซอร์ แลหม่อมรวมกัน 9 นาย เข้ามาหา ฯข้าฯ ในท่ามกลางเจ้านายขุนนาง

⁷ พระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย มีพระราชโอรสพระราชธิดากับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนชัชยิกัลยา และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ต้นราชสกุล “จิตรพงศ์”

⁸ “หม่อมเจ้าพรรณราย” พระมเหสีผู้ทรง “ออกรับแขกเมือง” สมัยรัชกาลที่ 4, “ศิลปวัฒนธรรม [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.silpa-mag.com/history/article_35531 [30 พฤศจิกายน 2565]

ข้าฯ ได้ปราโสภาว่าท่านมานี้ด้วยประสงค์อะไร ก็ว่าไม่มีธุระอันใด เป็นแต่ได้ฟัง กิตติศัพท์ว่า พระเจ้าแผ่นดินฝ่ายไทยโปรดอังกฤษมาก จนหัดเรียนเขียนอ่านภาษาอังกฤษ ได้ เลอร์ด ยอนเฮ ยอยากเห็นอยากชมก็เข้ามา แล้วเวลาที่จะต้องอยู่ในทะเลยังเหลืออยู่อีก 5 เดือน จะจะไปลอนดอน จะได้กราบทูลแก่ควีนวิกตอเรียว่าได้เข้ามาเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินไทย และจะใคร่เฝ้าเจ้าข้างใน แต่หาได้มาทันในเวลาโน้นไม่ ทราบว่าเจ้าข้างใน ลื่นพระชนม์เสียแล้ว เคียนี่ตั้งเจ้าข้างในใหม่ขึ้นถ้ายิ่ง ถ้าตั้งขึ้นแล้วจะขอเฝ้าให้เป็น เกียรติยศ ได้ตอบว่า เจ้าข้างในใหม่ยังไม่มี กงสุลอังกฤษว่าแขกเข้ามาว่า น้องสาวของเจ้า ข้างในเก่าที่ล่วงแล้วนั้นมีอยู่ที่มารับค่านับแทนก็ได้ เลอร์ด ยอนเฮ ก็ดีใจ รับว่าจะขอเฝ้า เจ้าน้องข้างในแค่นี้รับค่านับแทน จึงได้ไปเรียกหม่อมเจ้าพรรณรายออกมาให้รับค่านับ ด้วย”

แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานว่าในวันนั้น หม่อมเจ้าหญิงพรรณรายทรงฉลองพระองค์ แบบใดในการเสด็จออกรับแขกเมือง แต่จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสยามเริ่มเปิดรับ ธรรมเนียมทางการทูตตามแบบตะวันตก ด้วยการพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้แขก เมืองมีโอกาสเข้าเฝ้าฯ พระมหาลีเทวี เช่นเดียวกับในโลกตะวันตกที่แขกเมืองมีโอกาสเข้า เฝ้าฯ สมเด็จพระราชินีด้วย

นอกจากการที่พระมหาลีได้เสด็จออกรับแขกเมืองแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าจอมพระสนมแต่งกายด้วยชุด แบบตะวันตกแล้วฉายภาพไว้ เป็นแสดงความนัยต่อสายตาคะวันตกว่าสยามเป็นชาติที่มี อารยะ ไม่ได้ป่าเถื่อนล้าหลังเช่นที่ชาติตะวันตกเข้าใจ ดังพระรูปสมเด็จพระปิยมาวดี ศรี พชรินทรมาตา พระนามเดิมคือ เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม พระสนมเอกในรัชกาลที่ 4

ภาพที่ 1 : สมเด็จพระปิยมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าจอมมารดาเปี่ยม พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่งกายชุดราตรีตามแบบตะวันตกในสมัยสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย

ที่มาของภาพ : อนุชา ทิรคานนท์, “Becoming Thai Style,” *VOGUE Thailand : The Splendour of Thai Court Ladies* (สิงหาคม 2560) : 4.

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นรัชสมัยที่สยามมีการติดต่อกับชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น และเป็นรัชสมัยที่ราชสำนักรับวัฒนธรรมและรสนิยมแบบตะวันตกเข้ามา ทั้งในแง่วัตถุสิ่งของ พฤติกรรมการบริโภค สถาปัตยกรรม การรับรองแขกเหรื่อตามธรรมเนียมตะวันตก⁹ ไปจนถึงเรื่องการแต่งกาย ที่พระบาทสมเด็จพระ

⁹ เมาริตซีโอ เปเลจจิ เซียน, วริศา กิตติคุณเสรี แปล, *เจ้าชีวิต เจ้าสรรพสิ่ง : การก่อร่างภาพลักษณ์สมัยใหม่ของสถาบันกษัตริย์สยาม* (นนทบุรี : ฟาเดียวกัน, 2566), หน้า 34-35.

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงปรับปรุงแก้ไขขนบธรรมเนียมประเพณีบางประการให้ทันสมัยและสอดคล้องกับธรรมเนียมตะวันตกแล้ว เช่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการมอบโคลาน และให้ผู้เข้าเฝ้าฯ ยืนเฝ้าตามธรรมเนียมตะวันตก แต่สิ่งที่ทรงแก้ไขนั้นก็ยังไม่แพร่หลายนัก โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย ที่มีการเปลี่ยนแปลงมาแต่ครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุนนางและข้าราชการสวมเสื้อเข้าเฝ้าฯ แต่ในเวลาปกติแล้ว ทั้งเจ้านาย ขุนนาง และเสนาบดียังนุ่งผ้าฝืนเดียว และไม่สวมเสื้อ ด้วยยึดถือประเพณีเดิมอย่างเคร่งครัดโดยไม่คำนึงถึงว่าสิ่งที่ยึดถือ นั้นทันสมัยไปแล้ว

“...ข้อนี้พึงเห็นได้ในหนังสือเก่า คำสรรเสริญของพระเจ้าแผ่นดินมักกล่าวว่า ‘รักษาโบราณราชประเพณีมั่นคง’ หรือ ‘ทรงประพฤติตามโบราณราชประเพณี’ ในคากลอนเรื่องพระไชยสุริยาของสุนทรภู่ ก็กล่าวถึงพวกเข้าเฝ้าเจ้าเมืองสาววัดถี ‘ดัดจริตผิดโบราณบ้านเมืองจึงเป็นอันตราย’ ดังเช่น เซอร์จอห์น เบาริง ราชทูตอังกฤษเล่าเรื่องที่เข้ามากรุงเทพฯ ภายหลังมาอีก 3 ปี ว่าเมื่อไปหาสมเด็จพระยา องค์กรใหญ่ครั้งแรก จัดรับอย่างเต็มยศ เห็นสมเด็จพระเจ้าพระยา องค์กรใหญ่แต่งตัวนุ่งจีบคาดเข็มขัดเพชรแต่ตัวเปล่าไม่สวมเสื้อ ความที่กล่าวล่อให้เห็นต่อไปว่าขุนนางผู้น้อยซึ่งเป็นบริวารอยู่ในที่นั้นก็คงไม่สวมเสื้อเหมือนกันทั้งนั้น เพราะถือกันว่าต้องสวมเสื้อในเวลาเข้าเฝ้า เวลาอื่นยังมีเสรีภาพที่จะรับแขกหรือไปไหนตัวเปล่าได้เหมือนอย่างเดิม...”¹⁰

การที่ไม่นิยมสวมเสื้อเพราะเสื้อผ้าหายากและมีราคาแพง รวมทั้งยังทำความสะอาดยาก เนื่องจากไม่มีสบู่ใช้อย่างในปัจจุบัน การทำความสะอาดต้องใช้ขี้เถ้ามาละลายน้ำซึ่งเรียกว่า “ตาง” และใช้น้ำนี้มาซักผ้า น้ำตางนี้มีชื่อเสียงคือกัดเสื้อผ้าเปื่อย ขาดง่าย ไม่เหมือนกับสบู่และผงซักฟอกในยุคปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า การไม่สวมเสื้อเช่นนั้นย่อมเป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของชาวต่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ประกอบกับพระองค์กำลังจะเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาใน พ.ศ. 2413 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริที่จะเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายตามแบบตะวันตกเพื่อแสดงให้เห็นว่าสยามคือ “อารยประเทศ” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนดเครื่อง

¹⁰ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2546)

แบบทหารและพลเรือน ฝ่ายทหารมีทั้งเครื่องแบบเต็มยศและเครื่องแบบปกติ ส่วนฝ่ายพลเรือนมีแต่เครื่องแบบเต็มยศเท่านั้น โดยมีลักษณะเป็นเสื้อแพรสีกรมท่า ปีกทองที่คอและข้อมือ ในเวลาปกติใช้เสื้อคอเปิด ผูกผ้าผูกคออย่างตะวันตก ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนนุ่งผ้าม่วงสีกรมท่าและกำหนดให้สวมถุงเท้า รองเท้าด้วย สำหรับผ้าม่วงสีกรมท่านั้นใช้เป็นเครื่องแบบและนุ่งในโอกาสสำคัญนับแต่นั้นเป็นต้นมา¹¹

เครื่องแต่งกายของบุรุษชาวสยามในช่วงต้นรัชสมัยนี้ได้รับการปรับปรุงตามแบบแผนประเพณีนิยมสากลของชาวตะวันตกเป็นครั้งแรก แต่หลังจากการเสด็จประพาสอินเดียและพม่าใน พ.ศ. 2414 แล้ว มีพระราชดำริว่าการสวมเสื้อนอกแบบตะวันตกซึ่งต้องมีเสื้อเชิ้ตสวมไว้ด้านในด้วย และยังต้องมีผ้าผูกคออีกนั้นไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศของสยาม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดัดแปลงแบบเสื้อเป็นเสื้อนอกสีขาวคอปิด ผ่าหน้า กัดกระดุม 5 เม็ด เรียกกันว่า “เสื้อราชแปดแดน” (Raj Pattern) ที่ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็น “ราชขะแปด” ซึ่งแปลว่า “แบบหลวง” ทั้งนี้ ท่อนล่างยังคงเป็นผ้าม่วงสีกรมท่าแบบเดิม นอกจากนี้ บุรุษยังนิยมสวมหมวกแบบยุโรปหรือหมวกทรงนกยูงถือไม้เท้า ซึ่งมักจะใช้คล้องแขนจึงเรียกกันว่า “ไม้ถือ”¹²

ใน พ.ศ. 2439 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการฝ่ายทหารสวมกางเกงขายาวแทนผ้าม่วงโจงกระเบนสีกรมท่า ส่งผลให้ประชาชนเริ่มนิยมสวมกางเกงขายาวและสวมหมวกกะโล่กันบ้างในช่วงปลายรัชสมัย อย่างไรก็ตาม การแต่งกายของบุรุษทั่วไปยังคงนิยมแต่งกายตามสบายเช่นเดียวกับในรัชสมัยก่อน ๆ คือ นุ่งผ้าลอยชาย มีผ้าขาวม้าหรือผ้าอะไรก็ได้แตะบา คลุมไหล่ หรือคาดเอว ซึ่งคงจะเป็นประเพณีการแต่งกายของชาวสยามตามปกติมาแต่โบราณ การนุ่งผ้าลอยชายนี้เป็นที่นิยมนุ่งทั้งวัยหนุ่มและวัยชรา แต่บุรุษวัยหนุ่มจะใช้ผ้าคลุมสองไหล่ และคาดเอวไม่นิยมใช้ผ้าแตะบา¹³ นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงเป็น “ผู้นำแฟชั่น” ด้านทรงผมแก่บุรุษชาวสยามด้วย นั่นคือ การไว้ผมตัดยาวทั้งศีรษะอย่างตะวันตก มีทั้งหัวแสกและหัวเสย ทั้งยังทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ข้าราชการไว้ผม

¹¹ เบญจมาศ แพทอง และราตรี มีเนตรี, “แฟชั่นราชสำนัก เมื่อสยามแต่งฝรั่ง : 100 ปี MODERNIZATION ขนบธรรมเนียมการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์,” ศิลปวัฒนธรรม (สิงหาคม 2540): 91.

¹² เรื่องเดียวกัน.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

ยาวได้ตามความสมัครใจ บุรุษทั้งหลายจึงเริ่มนิยมไว้ผมยาวตามแบบตะวันตก เพราะเห็นว่าสวยงามกว่าผมทรงมหาดไทย¹⁴

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังเป็นจุดเริ่มต้นที่สยามเริ่มการปฏิรูปประเทศในหลาย ๆ ด้านเพื่อนำประเทศไปสู่ความเจริญทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ โดยมีวัฒนธรรมตะวันตกเป็นแบบอย่างที่สำคัญ ซึ่งส่งผลมาถึงแฟชั่นและแบบแผนการแต่งกายของสตรีชนชั้นนำสยาม เนื่องจากสตรีชั้นสูงในราชสำนักเริ่มมีบทบาทหน้าที่ในการออกงานสมาคมอย่างสตรีตะวันตกจากการต้อนรับแขกเมือง จนต่อมาได้มีโอกาสในการตามเสด็จไปยังต่างประเทศด้วย แบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามได้รับอิทธิพลจากแฟชั่นตะวันตกเป็นอย่างมาก และยังมีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง โดยใน พ.ศ. 2416 ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการแต่งกายใหม่ โดยให้สตรีนุ่งผ้ายกจีบ ห่มคาด หรือห่มสไบปีกเฉพะการพระราชพิธีเต็มยศใหญ่เท่านั้น แต่ในโอกาสทั่วไป ให้สตรีนุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อพอดิตัว ผ่าหน้า คอกลมหรือคอตั้งไม่สูงนัก ปลายแขนแคบยาวถึงข้อมือ ชายเสื้อยาวเพียงระดับเอว เรียกว่า “เสื้อกระบอก” จากนั้นจึงห่มแพรจีบตามขวาง เป็นสไบเฉียงทับบนเสื้ออีกชั้นหนึ่ง แพรจีบที่ใช้ห่มสไบเฉียงทับเสื้อนี้ ต่อมาได้พัฒนาเป็นแพรสะพายซึ่งใช้แพรที่จีบตามขวางนั้นมาจีบตามยาวอีกทีหนึ่ง จนกลายเป็นผ้าผืนแคบตรงให้เหมาะ แล้วสะพายให้ตั้งโดยพาดจากบ่าซ้าย รวบชายแพรทั้งสองข้างเข้ามาด้วยกันที่เอวด้านขวา สวมถุงเท้าที่สูงขึ้นมาถึงน่อง และสวมรองเท้าบู๊ต¹⁵

ในยุคที่สยามกำลังเผชิญกับการแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของชาติมหาอำนาจตะวันตกที่กำลังแข่งขันกันแสวงหาดินแดนเพื่อเข้าครองเป็นอาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชดำริว่าแบบแผนการแต่งกายที่ดีคือเครื่องสะท้อนให้ชาติตะวันตกเห็นว่าชาวสยามเป็นผู้มีอารยะ ไม่ใช่ชาติบ้านป่าเมืองเถื่อน กอปรกับในรัชสมัยนี้มีพระราชอาคันตุกะชาวต่างประเทศเสด็จและเดินทางมาเยือนสยามเป็นจำนวนมาก บางพระองค์หรือบางท่านก็ได้รับพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระอัครมเหสีด้วย ดังเช่นเจ้าชายออกัสการ์แห่งสวีเดน ที่เสด็จมาเยือนกรุงสยาม และได้

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ เบญจมาศ แพทอง และราศรี มีเนตรี, “แฟชั่นราชสำนัก เมื่อสยามแต่งฝรั่ง : 100 ปี MODERNIZATION ชนบทรณนิยมการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์,” ศิลปวัฒนธรรม (สิงหาคม 2540): 92.

เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า¹⁶ และได้ทรงบันทึกเหตุการณ์ในวันนั้นไว้ ดังความต่อไปนี้¹⁷

“...เครื่องทรงของสมเด็จพระราชินีซึ่งเข้ากับลี้แฉกอย่างวิเศษชุดนั้นประกอบด้วยโบรเคดสีทอง ๆ เงิน ๆ พอดีพระองค์ แขนมีจีบ ๆ ทำด้วยทองมีจุดขาว มีแพรสีเขียวพันรอบพระองค์ ชายข้างหนึ่งพาดบนพระอังสาซ้ายอย่างหลวม ๆ ทรงสนับเพลาหรือผ้าทรงแบบเดียวกับที่พวกผู้ชายนุ่งเป็นสีน้ำเงินแก่กับทองคำ ทำให้เครื่องแต่งพระองค์ที่ประหลาดแต่สวยงามนี้ครบชุด โดยมีกระดุมเพชรเม็ดใหญ่และเข็มกลัดเพชรกลัดตรึงไว้รอบพระคอ ทรงสังวาลเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประดับเพชร และมีสายสะพายสีเหลืองกับดวงตราประดับเพชรรูบาบติดทับอยู่บนฉลองพระองค์ ทรงงามสะดุดตาอยู่แล้ว ทั้งยังทรงเคลื่อนไหวด้วยอิริยาบถที่เชื่อมั่นในพระองค์ และมีรูปโฉมสมเป็นนางเอกในภาพที่งามวิจิตร บริวารของฉันทซึ่งได้รับอนุญาตให้ติดตามเข้าไปในที่นี้ก็เช่นเดียวกัน คือ งงัน ซาบซึ่งและปิติในสิ่งที่ได้พบเห็น โดยเฉพาะสมเด็จพระราชินีที่งามเลิศ...”

¹⁶ นอกจากจะทรงเป็นสมเด็จพระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังทรงเป็นพระราชชนนีในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรกแห่งสยาม และยังทรงเป็นสมเด็จพระอัยยิกาในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยพระราชอิสริยยศสุดท้าย คือ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

¹⁷ อนุชา ทิรคานนท์, “Becoming Thai Style,” VOGUE Thailand : The Splendour of Thai Court Ladies (สิงหาคม 2560) : 6.

ภาพที่ 2 : สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี ทรงฉลองพระองค์ที่เริ่มได้รับอิทธิพลจากแบบแผนการแต่งกายจากตะวันตก

ที่มาของภาพ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

จากบันทึกข้างต้น เห็นได้ว่า นอกจากการที่สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า จะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะ “ควีน” แห่งสยามที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับบทบาทของสตรีสยามมาสู่พื้นที่สาธารณะมากขึ้นแล้ว การทรงฉลองพระองค์ที่รับอิทธิพลจากแฟชั่นตะวันตกและผสมผสานแบบแผนดั้งเดิมของสยามได้สร้างความประทับใจแก่พระราชอาคันตุกะ อันส่งผลดีต่อการต่างประเทศของสยามในขณะนั้นที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ทั้งในแง่การรับมือกับอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตกและการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับนานาอารยประเทศ

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัตพระนครจากการเสด็จประพาสยุโรปใน พ.ศ. 2440 พระองค์ได้ทรงนำแบบอย่างการแต่งกายของชาวยุโรป

มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพอากาศของสยาม พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในและสตรีในราชสำนักจึงเริ่มสวมเสื้อที่ตัดตามแบบแผนยุโรป สวมถุงเท้า รองเท้าหุ้มส้น ผสมผสานไปกับแบบแผนการแต่งกายของสยาม นั่นคือการสะพายแพรและนุ่งโจงกระเบน แบบเสื้อที่นิยมกันมากในช่วงนี้คือเสื้อแขนพองแบบตะวันตก คอตั้ง แขนยาว ต้นแขนพองคล้ายขาหมูแฮม จึงเรียกกันว่า “เสื้อขาหมูแฮม” มีผ้าห่มหรือแพรสะพายแล้วแต่โอกาสทับเสื้ออีกชั้นหนึ่ง ต่อมาในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สตรีชั้นสูงนุ่งโจงกระเบนกันเกือบทั้งหมด แต่ตัวเสื้อนิยมใช้แพร ไหม ผ้าลูกไม้ มีแพตเทิร์นตามแบบแผนตะวันตก คอตั้งสูง แขนยาวพองหรือระบายเป็นลูกไม้ชั้น ๆ รอบแขนเสื้อ บางทีเอวเสื้อจีบเข้ารูป ในบางครั้งคาดเข็มขัด สวมถุงเท้ายาว รองเท้าส้นสูงหุ้มส้น ในบางครั้งหากมีงานหรือโอกาสพิเศษก็จะนุ่งจีบหน้านางแบบโบราณ¹⁸ โดยสุภาพสตรีที่ถือเป็น “ผู้นำแฟชั่น” การแต่งกายสตรีในราชสำนักในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งแบบแผนการแต่งพระองค์อย่างขัตติยนารีตามโบราณราชประเพณี และการแต่งพระองค์ตามแบบแผนใหม่ที่รับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับแบบแผนการแต่งกายดั้งเดิมของสยาม คือ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ โปรดทรงฉลองพระองค์ที่งดงามดังเช่นที่เราจะเห็นได้จากพระฉายาลักษณ์และพระสาทิสลักษณ์ที่เผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ อย่างกว้างขวางในปัจจุบัน แน่นนอนว่าสาเหตุที่พระองค์ทรงฉลองพระองค์อย่างงดงามนั้น นอกจากจะเป็นไปด้วยรสนิยมส่วนพระองค์แล้ว อีกเหตุผลหนึ่งก็เป็นไปเพื่อภาพลักษณ์ของสยาม เนื่องจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่ราชสำนักสยามได้มีโอกาสต้อนรับพระราชอาคันตุกะ เจ้าหญิงเจ้าชายหรือผู้แทนพระองค์สมเด็จพระราชาธิบดีและสมเด็จพระราชินีต่างประเทศเข้ามาเจริญพระราชไมตรี รวมทั้งเข้ามาติดต่อด้านการค้าระหว่างประเทศมากกว่าในอดีต ดังนั้น สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ จึงต้องทรงฉลองพระองค์ที่งดงามสำหรับเสด็จออกทรงรับพระราชอาคันตุกะ อันเป็นการประกาศให้ชาวต่างประเทศได้เห็นว่ราชสำนักสยามมีความ “ศิวิไลซ์” ไม่น้อยไปกว่าราชสำนักตะวันตก¹⁹

¹⁸ เบญจมาศ แพทอง และราศี มีนตรี, “แฟชั่นราชสำนัก เมื่อสยามแต่งฝรั่ง : 100 ปี MODERNIZATION ขนบธรรมเนียมการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์,” ศิลปวัฒนธรรม (สิงหาคม 2540): 92.

¹⁹ ศิบท นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง, สัตตมรัช พัสตราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรม

ภาพที่ 3 : สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงฉลองพระองค์แบบผสมผสานระหว่างการทรงพระภูษาใจกระเบนแบบดั้งเดิม กับฉลองพระองค์ เครื่องประดับ และเครื่องประกอบการแต่งกายแบบตะวันตก

ที่มาของภาพ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเป็นผู้ฟื้นฟูแบบแผนการแต่งกายของสตรีไทยขึ้น ดังมีหลักฐานเป็นพระฉายาลักษณ์และพระสาทิสลักษณ์ที่ปรากฏแก่สายตาประชาชนนับแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงระมัดระวังในเรื่องพระราชบุคลิกลักษณะเป็นอย่างดี ไม่โปรดฉลองพระองค์สีฉูดฉาดหรือที่มีลวดลาย แม้ว่าแฟชั่นหรือแบบแผนการแต่งกายของสตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนิยมใช้เครื่องประดับเป็นจำนวนมาก และนิยมกันว่าเป็นสิ่งสวยงามที่มักแต่งกันทั่วไป

ราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยาม (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563), หน้า 152.

แต่ก็ปรากฏว่าพระองค์ก็ไม่โปรดแบบแผนที่รุ่งเรืองเงินงาม และมักทรงปรับปรุงแบบแผน การแต่งพระองค์ให้ปรับจากแบบโบราณสู่แบบสมัยนิยมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดย ทรงนำแบบแผนใหม่แห่งอารยสมัยมาผสมผสานเข้ากับแบบแผนดั้งเดิมจนมีลักษณะที่ งดงามกลมกลืน และยังทรงพระราชดำริเครื่องแต่งกายแบบต่าง ๆ ขึ้นพร้อมทั้งยังทรง ออกแบบ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างตัดเย็บทั้งฉลองพระองค์ตามแบบแผน ไทยโบราณ และแบบที่ทรงปรับปรุงขึ้นใหม่จากของเดิม เช่น แพรจีบทรงสะพักแบบดั้งเดิม ที่มีลักษณะกว้างและยาวห้อยชาย พระองค์ก็ได้ทรงปรับให้มีขนาดและรูปแบบที่แนบเนียน รัดกุมขึ้นกว่าเก่า²⁰ โดยทรงรังสรรค์แบบ “ชุดออกงาน” ขึ้น เป็นแบบฉลองพระองค์เหมาะ สมแก่ยุคสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงประเทศสยามให้ ก้าวเข้าสู่สมัยใหม่เอียงนานาอารยประเทศและยังเป็นสมัยที่สยามเริ่มติดต่อกับนานา ประเทศภายใต้ระเบียบแบบแผนทางการทูตชุดใหม่มากขึ้น ราชสำนักสยามมีโอกา สต้อนรับพระราชอาคันตุกะชาวต่างประเทศที่เสด็จ หรือเดินทางเข้ามาเจริญพระราชไมตรี รวมทั้งเข้ามาติดต่อด้านการค้าระหว่างประเทศมากกว่าในอดีต พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับรองพระราชอาคันตุกะเหล่านี้้อย่างสมเกียรติ และในบางครั้ง ยังได้รับพระราชทานพระราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระอัครมเหสีด้วย ดังนั้น สมเด็จ พระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ที่ทรงอยู่ในฐานะ “สุภาพสตรีหมายเลข 1” และเป็น “ภริยาของประมุขแห่งรัฐเอกราช” จึงทรงปรับปรุงแบบแผนการแต่งพระองค์ให้เป็นแบบ ไทยแท้สำหรับทรงออกรับแขกเมือง นั่นคือ ผ้าทรงเป็นไหมสีกทองหรือยกเงินมีเชิง จีบ หนาไว้ชายพก คาดสายรัดบันพระองค์ทองคำพร้อมพระบันเหนงทองคำประดับเพชรและ อัญมณีตามแบบโบราณ ฉลองพระองค์คอกลมแขนกระบอกหรือจีบยาวรัดข้อพระหัตถ์ ตัดเย็บจากแพร ไหม ตาด ลูกไม้เงิน-ทอง หรือเย็บแบบตามสมัย มีเครื่องประดับ ตกแต่งด้วยริบบิ้น ลูกไม้ หรือเลื่อม-ลูกบิดสุดแต่จะดูงาม พร้อมทั้งทรงสะพักทับฉลอง พระองค์เป็นริ้วทอง หรือตัวนบักดิน-เลื่อมเป็นลวดลายกนกหรือเครือเถาในลักษณะผ้า ทรงสะพักห่มห้อยชายสั้นขนาดพองาม มีครุยดินหรือไม่มีก็ได้ตามความเหมาะสม คราใด ที่ทรงฉลองพระองค์แบบนี้ก็มักจะทรงพร้อมกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรม ราชวงศ์หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลอื่นที่ใช้เฉพาะงานเต็มยศ²¹

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

²¹ อูหมพร, สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง (กรุงเทพฯ : นัอักษรการพิมพ์, 2540), หน้า 77.

ภาพที่ 4 : สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงฉลองพระองค์อย่างชัตติยานารีตามแบบโบราณราชประเพณี โดยทรงฉลองพระองค์ตัดเย็บจากผ้าไหมยก คอกกลมแขนกระบอก ช่วงต้นแขนพองเป็นแบบ “ซาหุมแอม” ทรงพระภูษาจีบหน้านางเป็นผ้าเยียรบับ ทรงสร้อยพระศอเพชร ทรงรัดพระองค์ทองคำประดับเพชรพร้อมพระปิ่นหมั้นเพชร ทรงประดับเครื่องชัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์

ที่มาของพระรูป : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ลงสีพระรูป และข้อมูล : S. Phomma's Colorizations โดยนายสิทธิพร พรหมมา : <https://www.facebook.com/sphommacolozation/>

นอกจากนี้ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ยังทรงฉลองพระองค์ตามแบบตะวันตก เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสิงคโปร์และเมืองต่าง ๆ ในแหลมมลายูเมื่อ พ.ศ. 2441 (ร.ศ. 116) ปรากฏหลักฐานจากพระฉายาลักษณ์ที่ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวตามแบบแผนตะวันตก ตกแต่งด้วยผ้าลูกไม้ที่ช่วงบน พร้อมทั้งยังทรงกระบังเพชร (diamond tiara) เป็นมาลัยดอกไม้ออบพระเศียร ทรงสร้อย

พระศอเพชรแม่เศรษฐิติ (diamond riviere necklace) ซ้อนกับสร้อยพระศอเพชรระย้า ทรงเข็มกลัดเพชรกลางพระอุระ พร้อมทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณ มงคลนพรัตนราชวรารามณ์ อันมีนัยทางการทูตที่แสดงให้เห็นชาติตะวันตกเห็นความทันสมัย และเป็นอารยะของราชสำนักสยาม ไม่ให้ถูกดูหมิ่นว่าชาวสยามเป็นชนชาติที่ล้าหลัง อันเป็นหนึ่งในข้ออ้างที่ประเทศมหาอำนาจนำมาใช้ในการเข้ายึดครองดินแดนเพื่อสร้าง อาณานิคมเสมอมา พร้อมกันนั้นยังเป็นการแสดงพระราชอำนาจและรสนิยมของราชวงศ์ สยามผ่านพัสดราภรณ์และการเป็นเจ้าของเครื่องประดับชั้นสูง (high jewelry) เช่นเดียวกับราชวงศ์ของประเทศมหาอำนาจในโลกตะวันตก และยังทรงเป็นเจ้าของเครื่องประดับ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นของราชวงศ์ชั้นสูงของโลกตะวันตก ยกตัวอย่างเช่น เมื่อครั้งที่พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 ได้ทรงซื้อเครื่องประดับชุด มรกตประดับเพชรซึ่งเคยเป็นพระราชทรัพย์ของสมเด็จพระจักรพรรดินีเออเซนี (Empress Eugenie) พระมเหสีในสมเด็จพระจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (Napoleon III) แห่งฝรั่งเศส มาพระราชทานแก่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ²² เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ นัยว่า เป็นของขวัญที่ทรงปฏิบัติหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ได้อย่างเรียบร้อยราบ รื่นตลอดระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป

การที่พระมหากษัตริย์สยามเป็นทั้งเจ้าของเครื่องประดับชั้นสูง และเครื่องเพชร ชุดสำคัญที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นพระราชทรัพย์ของสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งฝรั่งเศสนี้ นอกจากจะแสดงนัยสำคัญว่าสยามเป็นชาติที่มีอารยะ มีรสนิยมสูงเทียบเท่าพระราชอาธิบดี ของประเทศมหาอำนาจตะวันตกแล้ว ยังแสดงนัยสำคัญทางการทูตอีกด้วยว่าใน ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา สยามอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝรั่งเศสมาโดยตลอด และ ยังเกิดกรณีพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างสองประเทศหลายต่อหลายครั้ง และมีบางครั้งที่เกิด การปะทะกันถึงขั้นใช้ความรุนแรง เช่น วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 จนนำมาสู่ความสัมพันธ์ที่ ตึงเครียดเป็นอย่างมากระหว่างสองประเทศ แต่การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า

²² เจฟฟรีย์ ไลน์สโตน, จุฬาลงกรณราชสันตติวงศ์ : พระบรมราชวงศ์แห่งประเทศไทย = The Royal family of Thailand : the descendants of King Chulalongkorn (กรุงเทพฯ : พิษณุโลกการพิมพ์, 2532), หน้า 98-99.

อยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป และทรงซื้อทั้งเครื่องประดับชั้นสูง และเครื่องเพชรที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นของราชวงศ์โบนาปาร์ตแห่งฝรั่งเศสนั้น คือความพยายามที่จะสื่อสารว่าแม้ว่าสยามจะต้องสูญเสียพื้นที่ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นประเทศราชของสยามมาแต่เก่ากาล แต่กลับได้ครอบครองเครื่องเพชรและอัญมณีค่าควรเมืองที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นถึงพระราชทรัพย์ของสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งฝรั่งเศส และการครอบครองพระราชทรัพย์นี้ยังสื่อถึงพระมหากษัตริย์สยามในฐานะ “ประมุขแห่งรัฐสยาม” มีสถานะเท่าเทียมกับประมุขแห่งรัฐของฝรั่งเศสอีกด้วย

ภาพที่ 5 : สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงฉลองพระองค์แบบผสมผสานระหว่างแบบดั้งเดิมของไทยกับแบบที่ได้รับอิทธิพลจากแบบแผนการแต่งกายแบบตะวันตก และทรงเครื่องประดับชุดมรกตประดับเพชร ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นพระราชทรัพย์ของสมเด็จพระจักรพรรดินีเออเซนีแห่งฝรั่งเศส พระมเหสีในสมเด็จพระจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส

ที่มาของภาพและข้อมูล : เจฟฟรีย์ ไลน์สโตน, จุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์ : พระบรมราชวงศ์แห่งประเทศไทย = The Royal family of Thailand : the descendants of King Chulalongkorn (กรุงเทพฯ : พิษณุโลกการพิมพ์, 2532), หน้า 98-99.

ภาพที่ 6 : สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงฉลองพระองค์ตามแบบตะวันตก เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสิงคโปร์และเมืองต่าง ๆ ในแหลมมลายูเมื่อ พ.ศ. 2441 (ร.ศ. 116) สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้ตามเสด็จฯ ในครั้งนั้น ปรากฏหลักฐานจากพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ฉลองพระองค์ราตรีตามแบบแผนตะวันตก พร้อมทั้งยังทรงกระบังเพชร (diamond tiara) เป็นมาลัยดอกไม้รอบพระเศียร ทรงสร้อยพระคอเพชรแม่เศรษฐิติ (diamond riviere necklace) ซ้อนกับสร้อยพระคอเพชรระย้า ทรงเข็มกลัดเพชรกลางพระอุระ พร้อมทั้งทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์

ที่มาของภาพ : Pinterest

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นรัชสมัยที่กล่าวได้ว่าสยามก้าวเข้าสู่สังคมระหว่างประเทศ (international society) อย่างเป็นทางการจากการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่สยามเองมิได้มุ่งหวังที่จะไปทำการรบเท่ากับเหตุผลทางการเมืองที่หวังจะเป็นประโยชน์กับสยาม จะเห็นได้ว่าสมรรถภูมิของสงครามดังกล่าวเกิดขึ้นห่างไกลจากสยามเป็นอย่างมาก และสยามเองมิได้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง แม้ว่าโดยส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจจะโปรดตั้งกองบัญชาการเนื่องจากเมื่อครั้งที่พระองค์ยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษเป็นเวลาถึง 9 ปี รวมทั้งยังทรงเคยประจำอยู่ในกรมทหารราบเบา “เดอแรม” (Durham Light Infantry) แห่งกองทัพบกอังกฤษ แม้ว่าสยามจะมีทั้งพระบรมวงศ์ชั้นสูง นายทหาร และเสนาบดีที่สำเร็จการศึกษามาจากเยอรมนีและมีใจเอนเอียงไปยังฝ่ายมหาอำนาจกลาง กอปรกับการที่เยอรมนีเองก็มีความสัมพันธ์อันดีกับสยามตลอดมา ซึ่งต่างไปจากทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสที่มีพฤติกรรมเป็นภัยคุกคามสยามมาโดยตลอด ดังนั้น การที่สยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย – ฮังการี ในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 ทั้งนี้ ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรส่วนใหญ่ต้องการให้สยามเข้าร่วมสงครามโดยอยู่ข้างฝ่ายสัมพันธมิตร เว้นแต่อังกฤษกับญี่ปุ่น ที่แม้ว่าจะอยู่ฝ่ายสัมพันธมิตรก็ตาม แต่กลับไม่ต้องการให้สยามเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรเพราะเกรงว่าสยามจะเรียกร้องสิ่งตอบแทนในแง่ของการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคโดยเฉพาะในประเด็นภาษีศุลกากร อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดแล้วสยามก็ตัดสินใจเข้าร่วมสงครามด้วยเหตุผลว่าเยอรมนีปฏิบัติการณ์รบโดยใช้เรือดำน้ำโจมตีข้าศึกอย่างไม่มีความชอบเขต อันเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและเป็นการกระทำที่ขาดมนุษยธรรม กอปรกับพระวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้าอนังยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ พร้อมกับภารกิจที่สหรัฐอเมริกาประกาศสงครามต่อฝ่ายมหาอำนาจกลางและเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร

ในการเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 1 ผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายของสยามในสมัยนั้นแลเห็นผลประโยชน์ที่สยามจะได้รับหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค การแสดงตัวของสยามในฐานะรัฐอธิปไตยที่เท่าเทียมกับรัฐในโลกตะวันตก รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการระเบียบระหว่างชาติภายหลังสงคราม

นอกจากนี้ เมื่อมีความตกลงจากการเจรจาสันติภาพปารีสว่าจะมีการก่อตั้งสันนิบาตชาติ คณะกรรมการสำหรับสันนิบาตชาติ (Committee for the League of Nations) ลงความเห็นว่ายามมีคุณสมบัติที่จะลงนามในกฎบัตรสันนิบาตชาติในฐานะภาคี คุณสมบัติดังกล่าวได้แก่ 1) การที่ยามมิได้วางตัวเป็นกลางแต่ได้เข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสงคราม 2) ยามได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมสันติภาพปารีส ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำหรับการมีสิทธิลงนาม 3) ยามได้รับการพิจารณาว่าเป็น “รัฐ”

การที่ยามเข้าเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติมีนัยสำคัญยิ่งในแง่ของการได้รับการยอมรับสถานะความเป็น “รัฐอธิปไตย” โดยประชาคมระหว่างประเทศ ทั้งนี้ สันนิบาตชาติคือรูปแบบหนึ่งของการทูตพหุภาคีในรูปแบบของกรอบคุณร่วมมือระหว่างประเทศ ในรูปแบบสถาบัน ยามเคยมีประสบการณ์การทูตพหุภาคีเช่นนี้มาก่อนแล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิกสหภาพไปรษณีย์สากล (Universal Postal Union) การเข้าร่วมในคณะกรรมการฝิ่นแห่งเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Opium Commission) การเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาโทรเลขระหว่างประเทศ (International Telegraph Convention) การเข้าร่วมการประชุมสันติภาพที่กรุงเฮก (Hague Peace Conference) การที่ยามเข้าเป็นสมาชิกสันนิบาตชาตินั้นช่วยส่งเสริมบทบาทระหว่างประเทศของสยาม และยังเป็น การช่วยยืนยันฐานะความเป็นรัฐเอกราชที่ได้รับการยอมรับทั้งนิตินัยและพฤตินัย ทั้งนี้ รัฐบาลสยามให้การยอมรับและร่วมมือกับสันนิบาตชาติมาโดยตลอดจนกระทั่งสันนิบาตชาติสิ้นบทบาทลงไปในช่วงปลายทศวรรษ 1930²³

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ กรมหมื่นเทววงศ์โรทัย และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรัสยุศศักดิ์กฤดากร เป็นผู้แทนสยามในการลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ (Treaty of Versailles) ในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ต่อมาในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2463 สันนิบาตชาติก็ได้รับจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีสยามเป็นหนึ่งในบรรดา รัฐสมาชิกผู้ก่อตั้ง นับได้ว่าสยามประสบความสำเร็จในความเป็นประเทศที่พยายามจะให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมโดยรัฐมหาอำนาจยุโรป และยังเป็น การเปิดโอกาสให้สยามทดลองดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อันเป็นการหลอหลอมการต่างประเทศ

²³ ชีระ นุชเปี่ยม, *ตัวตนใหม่ของสยามในโลก : การต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิประชาธิปไตย-ราไพพรรณี, 2559), หน้า 76.

ของสยามและส่งเสริมการพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยอีกด้วย ทั้งนี้ สยามกลายเป็นสมาชิกที่รับผิดชอบของสันนิบาตชาติ ทั้งการให้ความร่วมมือตามปกติกับองค์กรนี้ในฐานะชาติสมาชิก การมีบทบาทระหว่างประเทศ เช่น การจัดประชุมนานาชาติ การเป็นสมาชิกขององค์การและหน่วยงานในเครือสันนิบาตชาติ การเข้าร่วมความตกลงและสนธิสัญญา การส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินงานของสันนิบาตชาติ เป็นต้น

นอกจากหน้าที่ในฐานะสมาชิกสันนิบาตชาติแล้ว สยามยังดำเนินความสัมพันธ์กับชาติมหาอำนาจตะวันตกในประเด็นการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค ทั้งนี้ เมื่อภัยคุกคามจากการขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมตะวันตกสิ้นสุดลงในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ประเด็นด้านการต่างประเทศของสยามจึงเปลี่ยนแปลงไปสู่เรื่องการขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค ทั้งเรื่องการเก็บภาษีศุลกากรได้ไม่เกินร้อยละ 3 และเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritoriality) ทั้งนี้ ความพยายามของสยามที่จะแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค เริ่มมาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่สยามได้เข้าไปร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ที่ความพยายามแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคนี้เริ่มมีความคืบหน้ามากขึ้น²⁴ โดยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 สยามพยายามเจรจากับฝรั่งเศส และเมื่อการประชุมสันติภาพที่ปารีสกำลังจะเกิดขึ้น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤตการ อัครราชทูตสยามประจำฝรั่งเศสและผู้แทนสยามในการประชุมสันติภาพที่ปารีสที่กำลังจะเกิดขึ้นในเวลาอันใกล้ ทรงดำริว่าการประชุมครั้งนี้จะเป็นโอกาสอันดีของสยามในการขอเจรจาแก้ไขสนธิสัญญา ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอันดีจากสหรัฐอเมริกา โดยจูดโร วิลสัน ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ที่แสดงท่าทีสนับสนุนข้อเรียกร้องของคณะผู้แทนสยามในที่ประชุมสันติภาพที่ปารีส จากการที่ผู้นำสหรัฐอเมริกาแสดงท่าทีให้ความหวังแก่สยามอย่างมากในการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาค พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการเจรจากับสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรก ส่วนการเจรจากับอังกฤษและฝรั่งเศสในขณะนั้นยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม การที่สยามได้เข้าร่วมการประชุมสันติภาพที่ปารีส ทำให้สยามได้ตระหนักถึงข้อจำกัดต่าง ๆ และปรับท่าทีของตนให้ยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้นในการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของมหาอำนาจ

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

กล่าวได้ว่าการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ของสยาม ไม่ได้มีวัตถุประสงค์โดยตรงในเรื่องการขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค หากแต่เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะส่งเสริมสถานะของสยามที่เป็นรัฐอธิปไตยที่มีสถานะเท่าเทียมกับรัฐอธิปไตยอื่น ๆ ในสังคมระหว่างประเทศ และจะใช้สถานะเช่นนี้เป็นโอกาสในการขอเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค

การที่สยามใช้โอกาสจากการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 และการเป็นสมาชิกผู้ก่อตั้งสันนิบาตชาติเพื่อแสดงตนว่าเป็นรัฐอธิปไตยที่มีสถานะเท่าเทียมกับรัฐอธิปไตยในโลกตะวันตก อาจมิใช่โอกาสแรกที่สยามดำเนินการเช่นนี้ แต่สยามได้ใช้ทั้งการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ การพัฒนาประเทศตามแนวทางตะวันตก การรับวัฒนธรรมตะวันตกหลากหลายประการ รวมไปถึงการที่พระมหากษัตริย์สยามทรงส่งพระราชวงศ์ชั้นสูงไปเป็นผู้แทนพระองค์เข้าร่วมการพระราชพิธีสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในยุโรปเป็นเวทีในการเปิดตัวสยามสู่ยุโรป จนเริ่มเป็นที่รู้จักของนานาชาติประเทศ กอปรกับสายสัมพันธ์กับพระราชวงศ์ยุโรปที่เป็นผลมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษนานถึง 9 ปี ยิ่งกลายเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างราชวงศ์จักรีของสยามกับราชวงศ์ในยุโรป ทำให้พระราชวงศ์ชั้นสูงของสยาม ไม่ว่าจะเป็นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร) รวมไปถึงสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เมื่อครั้งยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 และยังทรงศึกษาอยู่ที่รัสเซีย ได้ทรงเป็นผู้แทนพระองค์พระมหากษัตริย์สยามเข้าร่วมพระราชพิธีสำคัญ ๆ ในยุโรป เช่น ใน พ.ศ. 2445 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ ไปทรงร่วมพระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมเด็จพระเจ้าอัลฟองโซ่ที่ 12 แห่งสเปน เป็นต้น ต่อมา เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้นทรงราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชนั้น โปรดเกล้าฯ ให้ทูลเชิญเจ้านายยุโรปเสด็จมาร่วมพิธีด้วย การจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชนี้เอง ที่สะท้อนให้เห็นว่าสยามเริ่มได้รับการยอมรับในสังคมระหว่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากการที่มีเจ้านายชายยุโรปเสด็จมาทรงร่วมงานหลายพระองค์ และจากเหตุการณ์นี้เองที่ทำให้เจ้านายสตรีสยามต้องปรับบทบาทจากแต่เดิม

ที่จำกัดอยู่แต่ในเขตพระราชฐาน ต้องทรงขยายบทบาทออกมายังพื้นที่สาธารณะในการต้อนรับพระราชอาคันตุกะชาวต่างประเทศ เป็นผลให้เจ้านายสตรีเหล่านั้นต้องใส่พระทัยในเรื่องฉลองพระองค์และเครื่องประดับที่ต้องใช้สำหรับต้อนรับพระราชอาคันตุกะ ที่นอกจากจะต้องงดงามแล้ว ยังต้องถูกต้องตามธรรมเนียมสากล และยังต้องสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอารยะของสยามอีกด้วย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้จะมีระยะเวลาเพียง 15 ปี แต่ก็เป็นช่วงที่แบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามมีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง โดยสามารถจำแนกเป็น 3 สมัยที่เทียบเคียงได้กับการเปลี่ยนแปลงของแฟชั่นตะวันตก หากพิจารณาทั้งบริบทภายในประเทศและบริบทสากลนิยม จะเห็นได้ว่าในรัชสมัยนี้เป็นยุคที่สตรีเพิ่มบทบาท ยกสถานภาพ และเปิดโอกาสให้สตรีได้เรียนรู้ คิด แลกเปลี่ยน ประยุกต์ และพัฒนาในด้านสุนทรียภาพและวัฒนธรรมได้อย่างสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย²⁵

ในรัชสมัยดังกล่าว เหตุการณ์ที่นับเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้สึกตื่นตัวในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน และสตรีในราชสำนักในด้านแฟชั่นและการแต่งกายตามแบบแผนแฟชั่นยุโรปเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2454 เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช²⁶ และได้พูลเชิญเจ้านาย

25 ลุทธ์ อุตมะ, ฉัฐรัช พัสตราภรณ์ : ย้อนมองอารยณ์สตรีสยาม และตามแฟชั่นโลก (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา, 2559), หน้า 4.

26 รองศาสตราจารย์ ดร. ชัชพล ไชยพร รองคณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อธิบายว่า ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า “Coronation” คือพิธีการเผยแพร่เกียรติยศของชาติ ด้วยความที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์สยามพระองค์แรกที่ได้เสด็จฯ ทรงศึกษาวิชาการแบบตะวันตก ณ ประเทศอังกฤษ และในระหว่างทรงศึกษาที่ต่างประเทศ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเป็นผู้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ในงานพิธีหรือพระราชพิธีสำคัญ ๆ ในต่างประเทศ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชปฏิสัมพันธ์กับพระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศอย่างแน่นแฟ้น กอปรกับทรงได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตกจึงทำให้พระองค์ได้รับแนวความคิดวัฒนธรรมตะวันตกอยู่มาก และสยามขณะนั้นได้มีการสร้างความเป็นรัฐชาติที่สืบเนื่องมาจากรัชกาลก่อนหน้า จึงทำให้บริบทหลายประการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงตั้งพระราชหฤทัยให้พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช อันเป็นบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ในรัชสมัยของพระองค์ เป็นพระราชพิธีครั้งสำคัญของประเทศ และเชิญผู้แทนจาก 14 ประเทศเข้าร่วม ซึ่งเป็นพระบรมราชาโบาย

ผู้แทนประมุขรัฐต่างประเทศ และเชิญผู้แทนรัฐบาลนานาชาติประเทศมาร่วมงานด้วย โดยการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2454²⁷

การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชนี้ นับเป็นครั้งแรกของสยามที่ได้จัดการพระราชพิธีที่ทูลเชิญเจ้านายต่างประเทศ และเชิญผู้แทนรัฐบาลนานาชาติประเทศมาร่วมพระราชพิธี ในฐานะพระราชอาคันตุกะ การที่เจ้านายและผู้แทนรัฐบาลนานาชาติประเทศทรงตอบรับคำทูลเชิญ และตอบรับคำเชิญในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของราชอาณาจักรสยามที่ได้รับการยอมรับสถานะ “รัฐเอกราช” (sovereign state) จากรัฐมหาอำนาจในยุโรป และยังเป็นอีกก้าวหนึ่งของสยามในการก้าวเข้าสู่ “สมาคมระหว่างประเทศ” (international society) อีกด้วย เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของการที่สยามจะต้องได้รับการยอมรับและมีบทบาทในระดับนานาชาติ²⁸ ในการนี้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ได้เสด็จฯ ไปประเทศอังกฤษเพื่อทรงร่วมในงานพระราชพิธีราชาภิเษกสมเด็จเจ้าจอร์จที่ 5 แห่งอังกฤษ แล้วได้ทรงทูลเชิญเจ้านายต่างประเทศให้เสด็จฯ หรือทรงส่งผู้แทนพระองค์มาร่วมในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชนี้ โดยประเทศต่าง ๆ ได้ส่งผู้แทนพระองค์มาร่วม ได้แก่²⁹

- 1) เจ้าชายวิลเลียมแห่งสวีเดน และเจ้าหญิงมารี พระชายา (พระชาติกำเนิดเดิมทรงเป็นแกรนด์ดัชเชสแห่งรัสเซีย)
- 2) เจ้าชายวัลเดมาแห่งเดนมาร์ก พร้อมด้วยเจ้าชายโอเต เจ้าชายอักษเซล และเจ้าชายอีริค พระโอรส

อันเป็นนัยของการประกาศความเป็นรัฐสมัยใหม่ของสยาม ปรากฏละเอียดใน “Westernization ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช แตกต่างจากโบราณราชประเพณีอย่างไร?” ศิลปวัฒนธรรม, 30 เมษายน 2562 [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_32045

²⁷ สก๊อบบ์พรินซ์, “ทำไม? สมัยรัชกาลที่ 6 จึงจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษก 2 ครั้ง,” *มติชนออนไลน์* [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuen-scoop/news_1577404 [เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2566]

²⁸ วีรวัลย์ งามสันติกุล, *ประชาธิปไตยกาลสมัยในกระแสธารประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-รพีพรธรรม, 2559), หน้า 44.

²⁹ หม่อมเจ้าหญิงจัตรณอม ดิศกุล, “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน,” *บันทึกความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจัตรณอม ดิศกุล* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2550), หน้า 186.

3) แกรนด์ดยุกบอริสแห่งรัสเซีย

4) เจ้าชายฟูซิมิแห่งญี่ปุ่น

5) เจ้าชายอเล็กซานเดอร์แห่งเท็ค เอิร์ลแห่งอัลโลน แห่งอังกฤษ พระอนุชาในสมเด็จพระราชินีแมรีแห่งอังกฤษ และเจ้าหญิงอลิซ เคาน์เตสแห่งอัลโลน พระชายา ซึ่งเป็นพระธิดาในเจ้าชายเลโอโปลด์ ดยุกแห่งอัลบานี พระราชโอรสในสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งอังกฤษ

การเสด็จเยือนสยามของเจ้านายยุโรปในครั้งนี้ ยังเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้เจ้านายฝ่ายในของสยามได้ “แลกเปลี่ยน-เรียนรู้” ด้านแบบแผนการแต่งกายตามแฟชั่นตะวันตกในขณะนั้นด้วย เนื่องจากพระบรมวงศานุวงศ์ของสยามหลายพระองค์ต้องเสด็จออกในงานเลี้ยงรับรองเจ้านายต่างประเทศ³⁰ และยังต้องเสด็จออกต้อนรับพระราชอาคันตุกะในหลายวโรกาส ดังความปรากฏในบันทึกของหม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล³¹ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

“...จวนพระฤกษ์ เจ้าหน้าทีกระทรวงวังเชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระเจ้าบรมวงศ์ที่ทรงเป็นเสนาบดีเฝ้าที่พลับพลาเล็ก เจ้าต่างประเทศเสด็จออกไปทั้งหมด เจ้าหญิงสวีเดนแต่งพระองค์ทรงพระมาลา ทรงสายสะพายของประเทศสวีเดน ส่วนเจ้าหญิงอังกฤษทรงพระมาลาแต่ไม่ได้ทรงสายสะพาย เพราะเตรียมพระองค์จะประทับอยู่แค่อินเดีย แต่เมื่อทรงทราบว่ามีเจ้าหญิงสวีเดนเสด็จมาในงานบรมราชาภิเษกด้วย จึงเสด็จมากับพระสวามีซึ่งทรงเป็นผู้แทนประเทศอังกฤษ...”

³⁰ ได้แก่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาวชิราภินิถุมล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล หม่อมเจ้าหญิงพร้อมเพราพรรณ (ดิศกุล) วุฒิชัย หม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล หม่อมคัทรินในสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ หม่อมสิ้นในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี และยังมีท่านผู้หญิงเสียม สุรศักดิ์มนตรี ท่านผู้หญิงตลับ ยมราช คุณหญิงอัฐิน มหิบาลบริรักษ์ และคุณหญิงตระกูล ภูบาลบันเทิง ตูโน หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล, “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน,” บันทึกความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม, 2550), หน้า 188.

³¹ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล, “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน,” บันทึกความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม, 2550), หน้า 190.

เนื่องจากการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชเป็นงานใหญ่ ดังนั้น พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในของสยามจึงต้องทรงตระเตรียมฉลองพระองค์ที่งามสมพระเกียรติและเหมาะสมกับโอกาสด้วย และแน่นอนว่าทรงเลือกฉลองพระองค์และเครื่องอาภรณ์ที่ดีที่สุดเท่าที่จะทรงจัดหาได้จากในสยาม ดังความปรากฏในบันทึกของหม่อมเจ้าหญิงจจจิตรถนอม ดิศกุล³²

“...ข้าพเจ้าแต่งตัว ใส่เสื้อตัดของห้างแบดแมนลีเซียว่อน รองเท้าเย็บที่ห้างยอนแชมสันลีเซียว่อน เครื่องเพชรใส่ปลอกคอเพชร สร้อยคอมรดก แม้แต่ร่มที่ถือซึ่งเป็นพระกลดทูลกระหม่อมกรมหลวง³³ ก็ด้ามทอง หัวลงยาฝังพลอยสีเทาอ่อน มีเพชรรองทำที่เมืองรัสเซีย แพร่ร่มเปลี่ยนสีได้ต่างๆ ตามลีเสื้อ...”

ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำแก่เจ้านายต่างประเทศที่เสด็จมาทรงร่วมงานนั้น ฉลองพระองค์และเครื่องประดับของเจ้าหญิงมารีแห่งสวีเดนได้สร้างความตื่นตะลึงให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในของสยามและสตรีในราชสำนักเป็นอย่างมาก ดังความต่อไปนี้

“...วันที่ 2 ธันวาคม เวลา 20 นาฬิกา มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เชิญเลี้ยงบนพระที่นั่งจักรี...เจ้าหญิงมารีแห่งสวีเดนแต่งพระองค์งามมาก แต่งเครื่องเพชรค่าวันนี้ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถเสด็จออก...”

การแต่งพระองค์ของเจ้าหญิงมารีแห่งสวีเดนดูจะเป็นจุดสนใจของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในของสยามเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคืนสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง ดังความต่อไปนี้ (เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

“...ในค่ำวันนี้ เวลา 20 นาฬิกา มีเลี้ยงแบบเวดในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ...แกรนด์ดัชเชสมารี คือเจ้าหญิงสวีเดน ทรงเครื่องมรดกพร้อมทั้งชุด งามมาก กระบัง

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 191-192.

³³ หมายถึงสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ สุขุมขัตติยกัลยาณี กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทมาลมารศรี พระอัครราชเทวี

ใหญ่ สร้อยพระศอทั้งมงกุฎเจียรไนและหลังเบี้ยเป็นตุ้มเม็ดโตอีกชั้นหนึ่งห้อยรอบพระศอ ตุ้มพระกรรณ เข็มกลัดมรกตเม็ดใหญ่ พวกเจ้านายฝ่ายไทยตื่นตื่นกันมาก ... เจ้าหญิงองค์นี้ได้รับมรดกจากเลดีจ่า คือ แกรนด์ดัชเชสเซอร์จ่า³⁴ ท่านเป็นหม้าย จึงสละเครื่องเพชรทั้งหมดประทานหลานองค์นี้ได้นำเข้ามาทรงในงานบรมราชาภิเษกนี้หลายชุดจนจะพรรณนาไม่หมด เครื่องมรกตมีทั้งน้ำอ่อน น้ำแก่ นิลก็มีทั้งน้ำอ่อนและน้ำแก่เช่นเดียวกัน กระบังเพชรมีมา 3 อัน มรกต 1 นิลน้ำอ่อน 1 นอกจากนี้ยังมีแถบเพชรสำหรับทาบบนพระเกศอย่างที่เรียกกันว่าบองโด เข็มกลัดบางอันใหญ่และมีสายห้อยเป็นระเบียบทิ้งลงมายาวถึงบั้นพระองค์...”

ภาพที่ 7 : แกรนด์ดัชเชสมาเรีย พาฟลอฟนา แห่งรัสเซีย พระชายาในเจ้าชายวิลเฮล์ม แห่งสวีเดนทรงเครื่องประดับชุดมรกต ทั้งพระกระบัง (tiara) มรกตประดับเพชรและสร้อยพระศอมรกตล้อมเพชร ห้อยด้วยระย้ามรกตล้อมเพชร

ที่มาของพระรูป : Pinterest

³⁴ “แกรนด์ดัชเชสเซอร์จ่า” (Grand Duchess Serge) หรือแกรนด์ดัชเชสเซอร์เก หมายถึง แกรนด์ดัชเชสเอลิซาเบธ เฟโอโดรอฟนาแห่งรัสเซีย ทรงมีพระชาติกำเนิดเดิมเป็นเจ้าหญิงเยอรมัน พระนามเดิมคือ เจ้าหญิงเอลิซาเบธ แห่งเฮสส์และไรน์ เป็นพระธิดาองค์ที่สองในแกรนด์ดยุกคูวิกที่ 4 แห่งเฮสส์และไรน์ และเจ้าหญิงอลิซแห่งสหราชอาณาจักร พระราชธิดาพระองค์รองในสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งสหราชอาณาจักร ทรงอภิเษกสมรสกับแกรนด์ดยุกเซอร์เก พระปิตุลาในสมเด็จพระเจ้าซาร์นิโคลาสที่ 2 แห่งรัสเซีย ทั้งนี้ แกรนด์ดัชเชสเอลิซาเบธ เฟโอโดรอฟนาแห่งรัสเซียพระองค์นี้ ยังทรงเป็นพระโสทรเชษฐภคินีในสมเด็จพระจักรพรรดินีอเล็กซานดรา เฟโอโดรอฟนา (เจ้าหญิงอลิซแห่งเฮสส์และไรน์) พระมเหสีในสมเด็จพระเจ้าซาร์นิโคลาสที่ 2 แห่งรัสเซีย อีกด้วย

ภาพที่ 8 : สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงเครื่องประดับชุดมรกตประดับเพชร ที่เคยเป็นพระราชทรัพย์ของสมเด็จพระจักรพรรดินีเออเซินแห่งฝรั่งเศสและเป็นชุดเดียวกับที่คุณอุทุมพร สุนทรเวช กล่าวไว้ว่ามีความงดงามและล้ำค่าอย่างยิ่ง “ถึงขนาดค่าควรเมือง” ที่เดียว

ที่มาของพระฉายาลักษณ์ : Pinterest

ที่มาของข้อมูล : อุทุมพร, สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง (กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์, 2540)

นอกจากงานพระราชทานเลี้ยง “แบ่งแควต” โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังมีงานถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ วังวรดิศ โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ (พระอิสริยยศในครั้งนั้น) ซึ่งการแต่งพระองค์ของเจ้าหญิงมารีก็ยังคงเป็นที่สนพระทัยของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในของสยามเช่นเคย ดังความต่อไปนี้³⁵

³⁵ หม่อมเจ้าหญิงจัตถธรรณอม ดิศกุล, “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน,” บันทึกความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจัตถธรรณอม ดิศกุล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2550), หน้า 195.

“...เจ้าชายวิลเลียมและเจ้าหญิง เจ้าชายเต็กและเจ้าหญิงอลิศ และแกรนด์ดั๊ก มอริส คณะทูตมาเสวยที่วังสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ข้าพเจ้าต้องจูงกับเจ้าชายวิลเลียม ซึ่งสูงมากกว่าเจ้าชายองค์อื่นๆ วันนี้ แกรนด์ดั๊กเซลมาริทรงเครื่องเพชรนิล น้ำอ่อนทั้งชุด กระบังหน้างามมาก...”

นอกจากเจ้านายฝ่ายในของสยามจะได้ชื่นชมและเรียนรู้แบบแผนการแต่งพระองค์ของเจ้าหญิงยุโรปแล้ว เจ้าหญิงมารีแห่งสวีเดนเองก็ยิ่งทรงได้เรียนรู้แบบแผนการแต่งพระองค์ของสตรีในราชสำนักสยามไปพร้อมกันด้วย อันนับได้ว่าทรงใช้ “แพชชั่น” เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี ตามที่หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล ทรงบันทึกไว้ดังต่อไปนี้ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

“...เจ้าชายวิลเลียมและเจ้าหญิงมารีแห่งสวีเดนประทับอยู่ต่อไป มีพระราชประสงค์จะเสด็จหัวหิน ทรงยิงสัตว์ เมื่อเสด็จกลับจากยิงสัตว์ที่หัวหินแล้ว **เจ้าหญิงมารีทรงแต่งพระองค์อย่างไทย ทรงผ้าทองและทรงแพรสะพาย พร้อมด้วยคุณหญิงอุ้ม ภรรยาพระยามหิบาลตามเสด็จ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระราชทานอาหารเลี้ยงอย่างไทย เครื่องโต๊ะเงิน มีหม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ประทับด้วย ได้ทราบบว่าสมเด็จฯ พระราชทานพระอัมรินทร์ 1 วง เจ้าหญิงมารีทูลว่า ไม่เคยเห็นใครมีอัมรินทร์มากเท่านี้ ได้เล่าเรื่องราวของพระองค์เองถวายสมเด็จฯ...**”

การที่เจ้านายพระราชวงศ์ต่างประเทศเสด็จฯ มาเป็นพระราชมอัครนาคทูลกระหม่อมของพระองค์เช่นนี้ นับเป็นโอกาสที่ทำให้ยากยิ่งของราชอาณาจักรสยาม นับแต่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับเจ้าชายนิโคลาส มกุฎราชกุมาร (Tsarevich) แห่งรัสเซียเป็นต้นมา ดังนั้น การเตรียมการรับเสด็จ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกักับเจ้านายต่างประเทศแต่ละพระองค์ รวมไปถึงเรื่องฉลองพระองค์ของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในของสยามจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นหนึ่งในสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสยามเป็นรัฐเอกราชที่มีความ “ศิวิไลซ์” ไม่ต่างไปจากนานาอารยประเทศ ทั้งนี้ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงเข้มงวดกวดขันกับการแต่งพระองค์ของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในที่ทรงมีหน้าที่รับเสด็จพระราชวงศ์ต่างประเทศในครั้งนั้นเป็นอย่างมาก ดังเช่นบันทึกของหม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล ตามความต่อไปนี้

“...พระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานโค้ด (เสื้อคลุม) เสื้อป่าแก่เจ้าหญิงมารี ในคืนวันนั้น อากาศหนาวมาก เจ้าหญิงมารีดูข้าพเจ้า เห็นว่าคงจะหนาวมาก จึงนำโค้ดที่พระราชทานมาให้ข้าพเจ้าใส่ เลยต้องทูลขอบพระทัยว่าเสื้อหนาวของข้าพเจ้าพอแล้ว ถ้ารับโค้ดที่พระราชทานมาใส่ สมเด็จพระพันปีท่านคงจะทรงขวางเอาเป็นแน่ การออกรับเจ้าต่างประเทศนั้น ต่างคนต้องระวังตัวกลัวสมเด็จพระพันปีจะกริ้ว แม้วันไหนสมเด็จพระพันปีไม่ได้เสด็จ ท่านก็ทรงทราบหมดว่าเจ้าหญิงไทยคนไหนแต่งตัวอย่างไร บางทีทรงติว่าเครื่องแต่งตัวเลวไป ส่วนข้าพเจ้าคราวนี้ทรงติแต่ว่าแต่งตัวสีหม่นม่าย เพราะข้าพเจ้าก็ไม่ทราบวาสีไหนเป็นสีของหม่นม่ายบ้าง เท่าที่แต่งไป มีสีเขียว สีเหลือง สีเทา สีน้ำตาล สีม่วง...”³⁶

ความเข้มงวดกวดขันของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถนั้นเกิดขึ้นเพราะทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นอย่างมากในเรื่องการแต่งพระองค์ของเจ้านายสตรีสยาม เนื่องจากพระองค์ท่านเหล่านั้นทรงทำหน้าที่ผู้แทนของสตรีสยามทั้งประเทศในการรับเสด็จพระราชอาคันตุกะ ทรงเปรียบเสมือน “หน้าตา” ของประเทศที่จะต้องประพฤติปฏิบัติพระองค์ให้ถูกต้องเหมาะสม แม้แต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ผู้ทรงดำรงพระราชอิสริยยศสูงสุด ทรงดำรงพระราชสถานะเป็น “ประมุขฝ่ายใน” มาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อเนื่องมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรงยอมเปลี่ยนพระราชนิยมในการแต่งพระองค์จากที่ทรงไว้ทุกขั้วถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดมานับแต่เสด็จสวรรคต เปลี่ยนเป็นทรง “ออกทุกข์” สำหรับการนี้โดยเฉพาะ ดังความต่อไปนี้ (รักษาการสะกดคำตามต้นฉบับ)

“...สมเด็จพระพันปีในงานนี้ทรงเปลื้องทุกข์ จึงทรงสีน้ำเงินแก่ สีม่วง สีเทา เพราะฉะนั้นการได้ออกรับเจ้าต่างประเทศในงานใดก็ตาม หนึ่ง ต้องเสียด่าเครื่องแต่งตัว สอง เครื่องเพชร สาม พุดกับแขกเมืองก็ต้องระวัง บางทีเจ้าต่างประเทศถือว่าคุ้นเคยมาก มาพุดกับเรามากไปก็ไม่ดี เมื่อตุ๊กโยฮันและดัชเชส (เจ้าเยอรมัน) เข้ามา เมื่อ พ.ศ. 2452 โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงฯ ไปรับที่เมืองเพชร ประทับบนเขาวังมหานครศิริ

³⁶ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล, “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน,” *บันทึกความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2550), หน้า 199.

4 วัน ข้าพเจ้าต้องตามไปรับรองด้วย เจ้าทั้งสององค์ถือว่าคุ้นเคยมาก เมื่อวันเจ้าทั้งสอง
ทูลลาที่พระราชวังบางปะอิน เจ้ารับสั่งกับข้าพเจ้ามาก สมเด็จพระพันปีท่านไม่ได้กริ้วใน
วันนั้น เมื่อเจ้าฝรั่งกลับไปแล้ว ท่านรับสั่งกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎ
กุลณี ถึงข้าพเจ้าว่า พุดมากไป เพราะฉะนั้น ถึงคราวงานบรมราชาภิเษก จึงได้ระงับตัวไม่
ให้โดนถูกกริ้วเช่นนั้นอีก...”³⁷

เมื่อพิจารณาจากบันทึกดังกล่าวข้างต้น อีกสิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนได้เห็นก็คือ “บทบาท
นอกบ้าน” ที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปของสตรีสยาม แม้จะเป็นสตรีที่เป็นชนชั้นนำกลุ่มเล็ก ๆ
ก็ตาม นั่นคือ พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในและสตรีในราชสำนัก ที่แต่เดิมจะมีบทบาทในการ
รักษาความเป็นชาติตนในกรอบของโบราณราชประเพณีอย่างเคร่งครัด และถูกจำกัด
พื้นที่และบทบาทในสังคมให้อยู่แต่เพียงภายในเขตพระราชฐานชั้นใน และทรงมีบทบาท
และหน้าที่เพียงการดูแลรับผิดชอบการงานในเขตพระราชฐานฝ่ายในให้เรียบร้อยตามที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่ละรัชกาลทรงกำหนดหน้าที่ที่พระราชทานไว้³⁸ การเสด็จ
ออกทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชอาจนับเป็น
จุดเริ่มต้นของการเพิ่ม “บทบาทภายนอกเขตพระราชฐานฝ่ายใน” ทั้งในแง่ “พื้นที่” และ
“โอกาส” ของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่
หัว ที่นอกจากจะต้องให้ความสำคัญกับแบบแผนการแต่งพระองค์แล้ว ยังต้องมีพระคุณ
สมบัติเหมาะสมเพียงพอที่จะเสด็จออกรับแขกเมือง เช่น ความสามารถในการรับสั่งภาษา
อังกฤษ อันจะทำให้ทรงสนทนากับพระราชอาคันตุกะต่างชาติได้ ดังจะเห็นได้จากบันทึก
ของหม่อมเจ้าหญิงจจิตรถนอม ดิศกุล (เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

“...คำวันนี้ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เสด็จออก สมเด็จพระเจ้า
กรมพระนครสวรรค์ทอดพระเนตรเห็นข้าพเจ้า รับสั่งว่า ‘วันนี้ฉันจงเธอ’ ข้าพเจ้าได้ทูลว่า
น่ากลัวเปลี่ยน เพราะลือว่าพระเจ้าอยู่หัวจะไม่เสด็จออก เพราะทรงฟกมาก การก็เป็นจริง
สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกทรงจัดการเปลี่ยนทันที ไม่ต้องยุ่งมากในเรื่องจง

³⁷ หม่อมเจ้าหญิงจจิตรถนอม ดิศกุล, “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน,” บันทึก
ความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจจิตรถนอม ดิศกุล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2550), หน้า 200.

³⁸ ดินาร์ บุญธรรม, “การเฉลิมพระยศเจ้านายฝ่ายในในรัชกาลปัจจุบัน: ภาพสะท้อนภาพลักษณ์ใหม่และบทบาท
ต่อสาธารณะของเจ้านายฝ่ายในแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์,” ใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, เฉลิมพระยศเจ้านายฝ่ายใน (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2550), หน้า 112
และ 114.

เชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุฯ ขึ้นไปแทนพระองค์พระเจ้าอยู่หัว
จงเจ้าหญิงสวีเดน ต้องให้เจ้าต่างประเทศได้จูงทุก ๆ องค์ เดิมสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวง
พิษณุโลกไม่ต้องทรงจูงใคร แต่เมื่อเปลี่ยนแล้ว ทรงจูงข้าพเจ้าออกจากพระทวาร
ห้องพระโรงกลาง เลี้ยวในห้องมุขตะวันออก ได้เสวยเป็นโต๊ะกลม นอกจากนั้นเป็นเหลื่อม
โต๊ะละ 8 คน สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกฯ ตรัสกับเจ้าชายอักษะล ซึ่งจูง
ม.จ. สุมนมาลย์ ว่า ‘เจ้าหญิงทั้ง 2 คนนี้ พูดภาษาอังกฤษได้’...”³⁹

การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชดังกล่าว ตรงกับช่วงต้นรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อันนับเป็นช่วงต่อของยุคสมัยทางแฟชั่น โดยระหว่าง พ.ศ.
2453 ถึง พ.ศ. 2458 เป็นรอยต่อของแฟชั่นสองสมัย นั่นคือช่วงปลายสมัยเอ็ดเวิร์ดียน
(Edwardian) อันหมายถึงรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 7 แห่งสหราชอาณาจักร
ที่ทรงครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2444 ถึง พ.ศ. 2453 (ค.ศ. 1901-1910) และช่วงทีนส์
ตอนต้น (Early Teens)⁴⁰ หากย้อนกลับไปในปี ค.ศ. 1901 ถึง 1910 หรือ พ.ศ. 2444
ถึง พ.ศ. 2453 ตรงกับช่วงทศวรรษสุดท้ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่มีการปฏิวัติด้านแฟชั่นสตรี จากสมัยวิกตอเรียตอนปลายที่นิยมเสื้อผ้า
แบบรัดรูปแนบลำตัวถูกแทนที่ด้วยเสื้อลูกไม้สีงาช้างแขนยาวแบบพองตัว คอเสื้อทรงสูง
ถึงต้นคอ และกระโปรงแบบแนบตัวทรงกระดิ่ง ในยุคนี้เลิกการสวมโครงเสริมกระโปรง
(bustle) ที่มีรูปลักษณะคล้ายกรงนกที่สวมไว้ที่บั้นท้าย และเริ่มใช้เสื้อยกทรงแบบรัดลำตัว
ของสตรี (corset) แบบรูปทรงตัวอักษรตัวเอส (S) เพื่อช่วยให้ร่างกายมีสัดส่วนแบบนาฬิกา
ทรายที่มีเอวคอดกิ่ว (hour glass silhouette) รวมไปถึงการสวมสร้อยคอไข่มุกหลายสาย
ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา⁴¹ แบบแผนแฟชั่นเช่นนี้ สตรี
ชั้นสูงในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับเข้ามาพร้อมทั้งดัดแปลง
ให้เข้ากับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามในสมัยนั้น นั่นคือ การนำเสื้อลูกไม้แบบ
ไม่รัดตัวและคอร์เซ็ตามาประยุกต์ พร้อมกับนุ่งโจงกระเบน สวมถุงน่องและรองเท้าส้นสูง

³⁹ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล, “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน,” บันทึก
ความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2550), หน้า 192.

⁴⁰ ลุฟท์ อุดมะ, ฉัฐรัช พัสตราภรณ์ : ย้อนมองอาณาจักรสตรีสยาม แลตามแฟชั่นโลก (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร มูลนิธิ
พระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิเพชรรัตน-
สุวัทนา, 2559), หน้า 4.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

การแต่งกายแบบนี้สะท้อนให้เห็นได้จากพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ที่ทรงฉายในห้องบันทึกภาพ (studio) ทรงไว้พระเกศาสั้น ทรงฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้ตามแบบแฟชั่นสตรียุคเอ็ดวาร์ดเตียน แขนฉลองพระองค์ยาวถึงพระกำพระ ทรงพระภูษาไหมยกดอกแบบโจงกระเบน ทรงถุงพระบาทและฉลองพระบาทสั้นสูง ทรงสร้อยพระศอมุกและเพชรซ้อนกันหลายชั้น

นอกจากนี้ สงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งเกิดขึ้นในยุโรปตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญต่อบทบาทสตรีในยุโรป นอกจากการเกิดขึ้นของขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีแล้ว การที่พลเมืองชายส่วนใหญ่ของยุโรป รวมถึงสหรัฐฯ ในเวลาต่อมา ถูกเกณฑ์ทหารเพื่อออกรบ ในขณะเดียวกัน ประเทศก็ต้องการให้ระบับรัฐ เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมดำเนินต่อไป ความต้องการเช่นนี้ได้เปิดทางให้สตรีก้าวเข้ามาเป็นแรงงานแทนตำแหน่งงานที่ว่างลง ภาระหน้าที่และตำแหน่งงานที่สตรีต้องเข้าไปทดแทนก็มีความหลากหลาย เช่น แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม โรงงานผลิตอาวุธ ตำรวจ พนักงานขับรถราง รวมถึงทหารและพยาบาลอาสา ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความคล่องตัว ด้วยสาเหตุนี้เองที่ทำให้เครื่องแต่งกายของสตรีในช่วงก่อน พ.ศ. 2457 ซึ่งมีความรุ่มร่ามและจำกัดการเคลื่อนไหวถูกปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อหน้าที่การงานและวิถีชีวิตนอกบ้านที่เพิ่มขึ้นของสตรีในช่วงสงคราม การเปลี่ยนแปลงของเครื่องแต่งกายสตรียุคหลังสงครามที่เห็นได้ชัดคือความเรียบง่ายของเสื้อผ้า ความวิจิตรบรรจงในการออกแบบและตัดเย็บถูกลดทอนลงตามภาวะสงครามที่มีการจำกัดการใช้ทรัพยากร นอกจากนี้ การเน้นรูปร่างบริเวณเอวของสตรีก็ยุติไปเพื่อให้การผลิตเสื้อผ้าเป็นไปอย่างรวดเร็วและเรียบง่าย⁴² ความยาวของกระโปรงที่ “สั้นลง” ก็สะท้อนถึงภาระหน้าที่ที่สตรีต้องปฏิบัติงานแทนบุรุษในช่วงสงคราม ทำให้วิถีการแต่งกายแบบเดิม โดยเฉพาะการสวมกระโปรงยาวจรดพื้นกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน หน้าที่และการใช้ชีวิตนอกบ้านที่เพิ่มขึ้นของสตรีนี้เองที่ทำให้สตรีหันมานิยมสวมกระโปรงที่สั้นมากขึ้น โดยมีความยาวเพียงคลุมเข่า⁴³

⁴² “War Time Fashion · Women and Dress: Women’s Contributions To WWI,” [Elihu Burritt Library](#). อังไฉ คีบตี นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง, สัตตมรัช พัสตราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยาม (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563), หน้า 56.

⁴³ Rebecca Appel, “The Great War, and Great Change for Women,” [The New York Times](#), March

นอกจากนี้ ประชาคมโลกในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันนี้เริ่มกระชับเข้าหากัน การสื่อสารโทรคมนาคม และการคมนาคมขนส่งระหว่างทวีปได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการติดต่อสื่อสารกันระหว่างภูมิภาคต่างๆ ของโลก นำมาสู่การแพร่ขยายของ วัฒนธรรมตะวันตก และยังเป็นผลให้รูปแบบการแต่งกายของสตรีภายใต้แบบแผนแฟชั่น ในช่วงทศวรรษ 1920 เป็นไปอย่างแพร่หลายและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น กอปรกับในช่วงเวลา ดังกล่าว บรรดานักเรียนนักศึกษาชาวสยามที่มีโอกาสไปศึกษาต่อยังทวีปยุโรปเริ่มทยอย สำเร็จการศึกษาและเดินทางกลับสู่มาตุภูมิ “นักเรียนนอก” เหล่านี้ได้นำเอาแนวคิด ค่านิยม และแบบแผนทางวัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาปรับใช้กับวิถีชีวิตของตนในบริบท สังคมสยามด้วย สตรีสยามรับเอาแบบแผนแฟชั่นที่ทันสมัยมาปรับให้เข้ากับรูปแบบการ แต่งกายแบบดั้งเดิมได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนและงดงาม อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าสตรี สยามมีความ “ศิวิไลซ์” เฉกเช่นสตรีในสังคมตะวันตก

“...ว่าถึงความเจริญของบ้านเมืองทั่ว ๆ ไป เริ่มเป็นสมัยใหม่ขึ้น ตั้งแต่เริ่มรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ถนนหนทางส่วนมากเรียบร้อยขึ้นและบางสายเริ่มลาด ยางแอสฟัลต์ เรือนไทยที่เคยมีตามถนนทั่ว ๆ ไป กลายเป็นตึกแถว 2 ชั้น 3 ชั้น บ้านไทย กลายเป็นตึกทรวดทรงค่อนข้างไปทางฝรั่ง ร้านค้ามีมากขึ้นแต่เป็นเจ๊กส่วนมาก รถยนต์มีมาก ขึ้น รถไฮ รถราง รถม้า รถเจ๊กยังคงใช้กันมากทั่ว ๆ ไป ผู้คนพลเมืองหนาตาขึ้น ถนนไม่ โลงๆ เหมือนข้าพเจ้าเป็นเด็ก...”⁴⁴

จากบันทึกของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธ์) ข้างต้น แสดงให้เห็นได้อย่าง ชัดเจนถึงความเป็นสมัยใหม่ (modernization) ที่ค่อนข้างตวันตกมากขึ้นในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาและปรับปรุง ประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ทั้งนี้ ในรัชสมัยดังกล่าวนั้นเป็นช่วง เวลาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมครั้งใหญ่ ต่อเนื่องมาจากรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวงศ์ ขุนนาง และราษฎรสามัญทั่วไป

7, 2017, [online] Available from: <https://www.nytimes.com/2017/03/07/fashion/world-war-1-exhibition-paris.html> [accessed April 25, 2020]. อ้างใน ศิบตี นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง, สัตตม รัช พัสตราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรี สยาม (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563), หน้า 56-57.

⁴⁴ ขุนวิจิตรมาตรา, 80 ปีในชีวิตข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์, 2523), หน้า 300.

เริ่มเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่หลายในสังคมสยามมากขึ้น กอปรกับการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสำเร็จการศึกษาจากยุโรป โดยทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดและวิทยาลัยการทหารแซนด์เฮิร์สต์ (Royal Military College Sandhurst) รวมระยะเวลาทั้งสิ้นถึง 9 ปี⁴⁵ จึงทรงรับระเบียบแบบแผนด้านการศึกษา การขยายบทบาทและสิทธิสตรี และศิลปวัฒนธรรมแบบยุโรป รวมไปถึงแบบแผนด้านการแต่งกายเข้ามาสู่ราชสำนักสยาม รวมไปถึงการปรับปรุงและพัฒนาด้านการแต่งกายของสตรีสยามด้วย ซึ่งเห็นได้ชัดจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเสื้อผ้าของสตรีสยามในรัชสมัยนั้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ลักษณะเด่นของแฟชั่นสตรีสยามในช่วงนี้คือ การนุ่งผ้าซิ่น ใ่วัฒมยาว และพันขาว⁴⁶

ต่อมา เมื่อเริ่มรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ. 2453 ตรงกับแบบแผนแฟชั่นการแต่งกายสตรีในช่วง “ทีนส์ตอนต้น” (Early Teens) ในช่วงนี้พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในที่สูงพระชันษายังทรงแต่งพระองค์ตามแบบแผนแฟชั่นในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ในทางกลับกัน พระราชวงศ์ฝ่ายในที่ยังทรงพระเยาว์เริ่มไว้พระเกศยาวและเกล้าเป็นมวย โจงกระเบนยังเป็นที่นิยมเริ่มสวมเสื้อที่มีคอเสื้อแบบกลม แหลม รวมทั้งมีปกทั้งแบบกลมและเหลี่ยม แขนเสื้อเริ่มสูงขึ้นถึงระดับข้อศอก เอวเสื้อเริ่มต่ำลง ชายกระโปรงเริ่มสูงขึ้นไม่ยาวกรอมเท้าแบบเดิมอันเป็นผลจากบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของตะวันตกที่เริ่มให้อิสระ สิทธิเสรีภาพ และยอมรับบทบาทและสถานภาพของสุภาพสตรีมากยิ่งขึ้น เริ่มมาจากการเรียกร้องให้สตรีสามารถออกเสียงเลือกตั้งได้ในช่วงปลายของสมัยวิกตอเรีย อันตรงกับช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเห็นได้ชัดคือการสวมคอร์เซ็ทอันรัดรั้งก็ค่อยคลายไปจากความนิยมจนกระทั่งยกเลิกไปในที่สุด ช่วงนั้นตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เท่ากับเป็นการปลดปล่อยพันธนาการของสตรี สตรีเริ่มใช้บราเซียร์เข้ามาเสริมรูปร่างแทนที่ใช้คอร์เซ็ทรัดตัวในแบบเดิม⁴⁷

⁴⁵ วีรวัลย์ งามสันติกุล, ประชาธิปไตยในกระแสธารประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-ร่ำไพบรณิ, 2559), หน้า 44.

⁴⁶ ลุพธ์ อุตมะ, อนุรักษ์ พัสตราภรณ์: ย้อนมองอารมณ์สตรีสยาม แลตามแฟชั่นโลก (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิพิเชษฐรัตนสุวัทนา, 2559), หน้า 4.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

ช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สตรียังนิยมนุ่งโจงกระเบน ส่วนตัวเสื้อยังนิยมใช้ลูกไม้ประดับอยู่ คอเสื้อเล็กกว่าเดิม แขนเสื้อยาวเสมอข้อศอก แต่ไม่พองแบบในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผ้าคาดเอวสีดำ มีผ้าสไบพาดไหล่รอบช่วงหัวไหล่กลัดด้วยเข็มกลัดรูปดอกไม้ ชายผ้าสไบดังกล่าวรวบไว้ด้านข้างลำตัว สวมถุงเท้ายาว รองเท้าส้นสูงหุ้มส้น⁴⁸ ในยุคนี้นิยมเครื่องประดับที่เรียบหรูสง่างาม เช่น ไหมก ต่างกับเครื่องประดับที่หรูหราตระการตาแบบในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สตรีในราชสำนักนิยมประดับกายด้วยอัญมณีงดงามล้ำค่า โดยในยุคนี้นิยมสร้อยคอไข่มุกหรืออัญมณีเส้นยาวสวมพันซ้อนกันรอบคอ 1-2 รอบ และทั้งชายยาวลงด้านหน้า หรือในบางโอกาสก็อาจสวมเป็นสร้อยคอสั้น หรือแหวนประดับรอบคอที่ตกแต่งด้วยอัญมณี (choker) พระบรมวงศ์ฝ่ายในที่ทรงเป็น “ผู้นำแฟชั่น” ในรัชสมัยนี้คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ สุขุมขัตติยกัลยาวัตติ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าไอลอองค์ราชกุมารี กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร⁴⁹ การแต่งพระองค์ของทุกกระหม่อมเจ้าฟ้าหญิงทั้งสองพระองค์นับได้ว่าทันสมัยที่สุดในยุคนั้น โดยทรงนำแบบเสื้อสตรีชั้นสูงจากตะวันตกมาดัดแปลงให้เข้ากับพระองค์และต้องพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่โปรดฯ ให้สตรีสยามนุ่งขึ้นแทนการนุ่งโจงกระเบน⁵⁰

สตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นิยมไว้ผมทรงซิงเกิล (single) และผมทรงบ๊อบ (bob) คือผมซอยสั้นยาวเพียงระดับต้นคอ เป็นทรงผมแบบสตรีตะวันตกในสมัยนั้น จากแต่เดิมที่สตรีสยามไว้ผมทรงดอกกระพุ่มจับน้ำมนต์หอม กันไรผมหรือไว้ผมยาวเกล้าเสริมช่องด้านหน้า เริ่มมีการตัดผมในหมู่สตรีในราชสำนัก เรียกว่าการตัดด้วย “คีมร้อน” โดยใช้คีมเผาไฟจากเตาถ่าน เมื่อคีมร้อนแล้ว จึงนำมาแนบผมให้หยิกเป็นลอนแบบฝรั่ง แต่การตัดผมแบบนี้จะไม่เป็นการตัดแบบถาวร เมื่อผมโดนน้ำหรือถูกสภาพอากาศชื้น ผมตัดก็จะคลายตัวออกกลายเป็นผมเหยียดตรงเช่นเดิม และในขณะที่ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงจากคีมเหล็กเผาไฟที่ร้อนจัด นอกจากนี้ ในโอกาส

⁴⁸ เบญจมาศ แพทอง และราตรี มีเนตร, “แฟชั่นราชสำนัก เมื่อสยามแต่งฝรั่ง : 100 ปี MODERNIZATION ขนบธรรมเนียมการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์,” *ศิลปวัฒนธรรม* (สิงหาคม 2540): 96.

⁴⁹ ผู้เขียนอัญเชิญพระนามตามสายพระราชสัมพันธ์ที่ทรงเป็นพระเชษฐภคินี และพระขนิษฐภคินีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อความเหมาะสมกับบริบทในเนื้อหา

⁵⁰ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, *ราชพัสดุราชมณเฑียร* (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2547), หน้า 255.

พิเศษหรือในงานราตรีสโมสร สตรียังนิยมประดับตกแต่งทรงผมด้วยการคาดบริเวณหน้าผากและรอบศีรษะด้วยแถบกำมะหยี่ แถบผ้าลูกไม้ หรือแถบผ้าที่ประดับตกแต่งด้วยอัญมณี และอาจมีการตกแต่งด้วยผ้าลูกไม้หรือขนนกด้วยก็ได้⁵¹

การแต่งกายของสตรีในช่วงกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวระหว่าง พ.ศ. 2458 ถึง พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1915-1920) ช่วงนี้เรียกกันว่าช่วง “ทีนส์ตอนปลาย” (Late Teens) ช่วงนี้แบบแผนการแต่งกายของยุโรปได้รับอิทธิพลจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงกับรูปร่าง (silhouette) และรูปร่าง (shape) ของเครื่องแต่งกายสตรี กอปรกับสภาวะทางเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำลง ผ้าที่ใช้ตัดเสื้อผ้าจึงลดลงเพื่อลดความฟุ่มเฟือย แพตเทิร์นของเสื้อผ้าที่เรียบง่ายขึ้นเพื่อลดการใช้แรงงานในอุตสาหกรรมเสื้อผ้า และสามารถเจียดแรงงานไปช่วยราชการสงครามได้ เห็นได้ชัดจากเสื้อสตรีที่เริ่มปล่อยทิ้งชายให้ตั้งตรงลงมาถึงสะโพกเพื่อให้เคลื่อนไหวร่างกายได้สะดวกมากขึ้น เปลี่ยนทรงคอเสื้อเป็นแบบตรง ไม่เน้นเอวคอดกวี กระโปรงเริ่มสั้นขึ้นมาถึงเหนือข้อเท้า⁵² อันเป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวกแก่บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสตรี นั่นคือ การมีบทบาทนอกบ้านมากยิ่งขึ้น กระแสแฟชั่นเช่นนี้ส่งอิทธิพลมาถึงแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามที่ในช่วงนั้น “ผ้าชิ้น” กำลังอยู่ในกระแสความนิยมอันเป็นไปตามพระราชานิยม แม้จะมียังมีสตรีบางส่วนยังคงนุ่งโจงกระเบน สตรีเริ่มไว้ผมยาวและรวบขึ้นเหนือต้นคอ แฟชั่นในช่วงนี้ตรงกับสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการประกาศสงครามกับฝ่ายมหาอำนาจกลางเมื่อ พ.ศ. 2460 ในช่วงเวลานี้เกิดกระแสชาตินิยมแพร่ขยายออกไปทั่วโลก สยามเองก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดชาตินิยม สิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของกระแสชาตินิยมคือธงไตรรงค์ และการเปลี่ยนมานุ่งขึ้นของสตรีสยามอันเป็นผลจากกระแสชาตินิยมและพระราชานิยม แต่ถึงกระนั้น การนุ่งขึ้นก็ยังคงเป็นที่นิยมอยู่ ส่วนผมเริ่มไว้ยาวและรวบขึ้นเหนือคอแต่ไม่โป่งพองเท่าเมื่อครั้งต้นรัชกาล

หลังมีพระราชดำริเรื่องการแต่งกายตามพระราชานิยม พระราชวงศ์ฝ่ายในที่อยู่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทและพระราชวงศ์ฝ่ายในที่ยังทรงพระเยาว์ เริ่มเปลี่ยนมาทรงผ้า

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 257.

⁵² ลุพธ์ อุตมะ, **ผู้หญิง พัสตราภรณ์ : ย้อนมองอารยธรรมสตรีสยาม แลตามแฟชั่นโลก** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา, 2559), หน้า 8.

จีน โดยเป็นชิ้นใหม่ เจิงซิ่นทอด้วยเส้นเงิน เส้นทอง ไม่ว่าจะเป็ชิ้นใหม่มีเจิงเป็นจกของ
ล้านนา โดยพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงส่งมาทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจกนครเชียงใหม่ ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามข้อความต้นฉบับ)

“...ชิ้นดินจกนี้เป็นกำรฝีมือชิ้นศิลปะในสมัยโบราณ โดยเก็บดอกด้วยมือที่ละดอก
และพร้อมกันไป เจ้านายสมัยโบราณใช้ไหมทองเป็นไหมยีนทำริ้วที่ฝืนซิ่น แล้วต่อด้วยดินจก
ยกดอกด้วยไหมทองบนพื้นสีแดง สำหรั้ทั่วไปใช้จกยกดอกด้วยไหมสีต่างๆ ภายหลั้มีซิ่น
ยกดอกจกด้วยมือใช้ไหมทองทั้งฝืนเพียงฝืนเดียว คือ ของแม่เจ้าเทพไกรสรหรือทิพเกสร
พระชนนีของพระราชชายาเจ้าดารารัศมีเท่านั้น และได้ทรงรับไว้เป็นมรดกด้วย ได้ทรงใช้
ซิ่นใหม่ทองจกด้วยมือฝืนนี้เป็นตัวอย่างในกำรเก็บดอกสำร็จ ซึ่งทรงคิดซิ่นเองเรียกว่ำเก็บ
เขาสำร็จเป็นพระองค์แรก จึงได้มีซิ่นยกดอกมาจนถึงทุกวันนี้ ได้ทรงจัดให้ช่างทอซิ่นของ
พระองค์ทอซิ่นยกดอกไหมทองซิ่นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ 6 เพื่อพระราชทานแก่พระเทวีทุกพระองค์ในรัชกาล ได้ทรงส่งซิ่นยกดอกไหมทอง
ถวายพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 5 ที่ทรงขอมาทูกพระองค์ ซิ่นยกดอกจึงเป็นที่นิยมกัน
อย่างแพร่หลายจนถึงทุกวันนี้...”⁵³

นอกจากซิ่นใหม่ดินจกของล้านนาแล้ว สุภาพสตรีชั้นสูงชาวสยามยังนิยมซิ่นใหม่
คำมีเจิงเป็น “ตีนดวย” ของอุบลราชธานีเช่นกัน⁵⁴ ส่วนตัวเสื้อก็ได้รับการออกแบบให้เข้า
กับซิ่นโดยอิงจกกระแสแฟชั่นตะวันตก เช่น เสื้อแพรและลูกไม้ เสื้อทรงหลวมตัวยาวถึง
เข่าเพื่อสวมกับซิ่นเจิงสีต่างๆ คาดทับด้วยเข็มขัดแบบต่างๆ หลากหลายวัสดุและรูปแบบ
มีการใช้ริบบิ้นแพรตกแต่งพร้อมปักลูกปัดหรือมุก ในช่วงนี้เริ่มนิยมใช้เครื่องประดับคาดที่
ศีรษะ ไม่ว่าจะเป็ผ้าซิ่นเล็กยาวปักดิ้น ผ้าพื้นธรรมดา ผ้าไหมสักหลาดประดับเพชร เครื่อง
ประดับที่นิยมในช่วงนี้คือสร้อยไข่มุกหลายสาย และเครื่องประดับแบบอื่นๆ อย่างที่นิยม
กันในโลกตะวันตก เช่น สร้อยคอเส้นเล็ก ๆ ห้อยล็อกเก็ต และนาฬิกาข้อมือ⁵⁵

⁵³ หนังสือที่ระลึกงานอนุสรณ์ถวายแด่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในรัชกาลที่ 5 วันที่ 9 ธันวาคม 2516 อ้างใน
วสิน อุ่นจะนำ, “ผ้าและการแต่งกายอันเกี่ยวเนื่องในพระราชชายา เจ้าดารารัศมี,” ใน วงสั๊ก ฌ เชียงใหม่,
บรรณาธิการ, “เจ้าดารารัศมี” ข้าเจ้าขอน้อมรำลึกถึงพระเกียรติประวัติ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2557), หน้า 188.

⁵⁴ เขาวิน เหล็กกล้า, บรรณาธิการ, ผ้าทอเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัย (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2561),
หน้า 96.

⁵⁵ ลุฟธ์ อุตมะ, ฉัฐรัช พัสตราภรณ์ : ย้อนมองอาณาจักรสยาม แลตามแฟชั่นโลก (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร

ภาพที่ 9 : พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี พระคู่หมั้นในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระอิสริยยศในครั้งนั้น) ใ้พระเกศาตัด ทรงคาดเครื่องประดับพระเศียร ทรงฉลองพระองค์ผ้าโปร่งคอแหลม แขนเสื้อยาวเสมอพระกำพระ ด้วยยาวคลุมพระชานุ ปักประดับด้วยลูกปัดและเลื่อม มีสายคาดบันพระองค์ทรงสร้อยพระคอไข่มุก ทรงกลัดเข็มกลัดสายมุกระย้าประดับเพชรที่พระอุระ ทรงพระวลัยกรประดับเพชรและอัญมณีทั้งสองข้อพระหัตถ์ทรงพระภูษาขึ้นใหม่เชิงจกแบบสุภาพสตรีล้านนา ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทสันสูงหุ้มล้น

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ที่มาของข้อมูล: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, ราชพัสดุรา
ภรณ์ (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2547),
หน้า 286.

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิ
เพชรรัตน-สุวัทนา, 2559), หน้า 9.

การแต่งกายของสตรีช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. 2463 ถึง พ.ศ. 2468 อันตรงกับยุคสมัยของแฟชั่นในโลกตะวันตก คือ ยุค แฟลปเปอร์ (Flappers) หรือยุคอลังการศิลป์ (Art Deco) ตอนต้น อันเป็นคำย่อจากงาน นิทรรศการแสดงสินค้าและศิลปะการตกแต่งที่กรุงปารีส (l'Expositions des Arts Decoratifs) ใน พ.ศ. 2468 ในช่วงนี้วัฒนธรรมการเต้นรำกับดนตรีแจ๊สในสหรัฐอเมริกา (Jazz Age) กำลังได้รับความนิยมและแพร่ขยายออกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของโลก พร้อมทั้ง ศิลปะแบบอลังการศิลป์ที่ถือกันว่าเป็นศิลปะแห่งความหรูหรา มีประโยชน์ใช้สอย และเป็น สมัยใหม่ ความเคลื่อนไหวของศิลปะทั้งสองแขนงนี้ กอปรกับการค้นพบสุสานฟาโรห์ตุตันคาเมนใน พ.ศ. 2465 มีส่วนอย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลงแบบแผนแฟชั่นการแต่งกาย สตรีตะวันตกให้มีลักษณะเป็นทรงเรขาคณิตมากขึ้น พร้อมกับการใช้ลูกบิดซึ่งเป็นผลมา จากการขุดค้นพบทางโบราณคดีเกี่ยวกับการแต่งกายอย่างอียิปต์ในสมัยฟาโรห์ตุตันคาเมน กอปรกับวัฒนธรรมการเข้าชมภาพยนตร์เงียบ (silent movie) จากสหรัฐอเมริกาที่เข้ามา ฉายในสยามตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ดารา ภาพยนตร์อเมริกันก็เริ่มเป็นที่รู้จัก รวมไปถึงการโฆษณาผ่านนิตยสารแฟชั่นและห้างร้าน ต่างๆ ในพระนคร การที่นักเรียนนักศึกษาชาวสยามในยุโรปเริ่มสำเร็จการศึกษาและทยอย เดินทางกลับสยาม นักเรียนเหล่านี้ได้นำวิถีชีวิตแบบตะวันตกเข้ามาอย่างสังคมสยาม ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามในสมัยนั้นทั้งสิ้น⁵⁶

แบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามในช่วงนี้เป็นทรงตรงดิ่งและตัดเย็บแบบไม่ รัดรูป เอวเสื้อเลื่อนลงมาเลยสะโพกจนเกือบถึงต้นขา แขนเสื้อเริ่มสูงเลยข้อศอกหรือแขน สั้นถึงหัวไหล่ ชายกระโปรงหรือผ้าชิ้นเริ่มสูงขึ้นถึงระดับน่องและใต้หัวเข่า สวมพร้อมกับ ลูกน่องรองเท้า การแต่งกายของสตรีสยามในช่วงนี้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วไปจนถึงขั้นสวม กระโปรงแบบตะวันตก หรือการสวมชุดแบบตะวันตกทั้งชุดแทนชุดแบบเดิมที่ผสมผสาน ระหว่างเสื้อแบบตะวันตกกับการนุ่งซิ่น มีการสวมหมวกอย่างแพร่หลาย สตรีเริ่มไว้ผมสั้น ตัดลอนประหลูหรือผมบ๊อบ ซึ่งเป็นผมตัดสั้นระดับใบหูสองข้างยาวเท่ากัน ตัดผมด้านหลัง โค้งเข้าหาต้นคอกเล็กน้อยแทนที่ผมยาวเกล้าแบบโป่ง กอปรกับพัฒนาการของเครื่องแต่ง กายที่ก้าวหน้าไปอีกขั้น คือ การใช้ซิปแทนกระดุม ยิ่งอำนวยความสะดวกให้การสวมใส่เสื้อผ้าของสตรี

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

เป็นไปโดยสะดวกมากยิ่งขึ้น⁵⁷ เหมาะกับวิถีชีวิตของสตรีที่มีบทบาท “นอกบ้าน” มากยิ่งขึ้นนับแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา

แบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามในครั้งนั้น เห็นได้ชัดเจนจากพระรูปพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ที่ทรงฉายเมื่อครั้งยังทรงเป็นเจ้าจอมสุวัทนา พระสนมเอก ทรงฉลองพระองค์แบบค็อกเทลสายเดี่ยวยาวครึ่งพระขงฆ์ ทรงสร้อยพระศอพลอยนิลกาฬ (หรือที่คนไทยรุ่นปัจจุบันรู้จักในนาม “ไฟลิน” หรือ blue sapphire) ประดับเพชร โดยแปลงเป็นมงกุฎประดับขนนกกระจอกเทศ ทรงสร้อยพระศอพลอยนิลกาฬระย้าประดับเพชรเข้าชุดกัน⁵⁸ ทรงประดับสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้า ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ฝ่ายใน) พร้อมประดับเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ 6 ชั้นที่ 1 ประดับเพชรล้วน พร้อมทั้งเข็มพระประมาภิไธย ราม ร. (ราม รามาธิบดี) ประดับเพชรล้วน เข็มอักษร รร.6 บรรจุเส้นพระเจ้าประดับเพชรและพลอยนิลกาฬ ทรงพระอัครมงกุฎหมั้นที่พระอนามิกาเบื้องซ้าย ทรงรัดพระโสณี (สะโพก) ด้วยเครื่องประดับแบบระย้าสไตล์ Art Deco ทั้งชายเป็นสายยาวลงมาด้านหน้า ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทสั้นสูงหุ้มส้น

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁸ สร้อยพระศอพลอยนิลกาฬประดับเพชรทั้งสององค์นี้ เป็นพระราชทรัพย์ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งพระราชทรัพย์ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เพื่อเป็นพระราชมรดกเกี่ยวกับพระทายาทสายตรงในพระองค์นั้น ปรากฏว่าสร้อยพระศอทั้งสององค์นี้ตกทอดไปยังสมาชิกราชสกุลจุฑาธุช ได้แก่ พระโอรสและพระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย โดยสร้อยพระศอที่พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ทรงเป็นมงกุฎในพระรูป ตกทอดไปยังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช โดยที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในฐานะพระชายาในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช ทรงสร้อยพระศอนี้เสด็จออกงานบ่อยครั้ง ส่วนสร้อยพระศอที่พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ทรงเป็นพระรูป ตกทอดไปยังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทธสิริโสภา ดุริยละเอียดเกี่ยวกับเครื่องประดับชุดนิลกาฬ (ไฟลิน) ประดับเพชรของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถนี้ได้ใน อุทุมพร, สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง (กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์, 2540)

ภาพที่ 10 : พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ 6 ทรงฉลองพระองค์ตามแบบแฟชั่นนิยมกันในช่วงแฟลปเปอร์ (Flappers) หรือยุคออลังการศิลป์ (Art Deco) ตอนต้น

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

พัสดรารณณ์กับการต่างประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ นั่นคือ การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสิงคโปร์และแหลมมลายูเพื่อเจริญพระราชไมตรี เป็นเวลา 23 วัน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าจอมสุวัทนาตามเสด็จ ในฐานะคู่อภิเษกของพระมหากษัตริย์แห่งสยาม เป็นผลให้เจ้าจอมสุวัชนามีโอกาสออกงานเคียงคู่พระยุคลบาทในการพระราชพิธีและรัฐพิธีต่าง ๆ อย่างสมเกียรติ โดยมีเจ้านายมลายูและข้าราชการชาวอังกฤษพร้อมใจกันมารับเสด็จ ทั้งนี้ รายาแห่งรัฐปะลิสยังเสด็จมาเฝ้าฯ โดยประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทวิติยาภรณ์มงกุฎสยามด้วย และเมื่อเสด็จฯ ไปยังเมืองใดในรัฐใดก็ตาม เจ้านายมลายูทรง

พากันมารับเสด็จอย่างอุ่หนาผาคั้ง⁵⁹

แม้ว่าจะมิใช่สมเด็จพระบรมราชินี และในขณะนั้นยังมิได้ดำรงพระอิสริยยศเป็นพระมเหสี แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าจอมสุวัทนา ซึ่งเป็นคู่อภิเษกสมรสอยู่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทตลอดเวลา เมื่อทรงรับการถวายความเคารพจากกองทหารเกียรติยศ ก็โปรดให้เจ้าจอมสุวัทนายืนอยู่เคียงข้างเฉกเช่นสามีภรรยาที่ออกหน้าออกตาในวงสังคม เมื่อประทับโต๊ะเสวย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับทางขวาของสุลด่าน และโปรดให้เจ้าจอมสุวัทนานั่งทางซ้ายของสุลด่านตามธรรมเนียมสากลที่แขกผู้มีเกียรติยศสูงส่งจะถูกจัดให้ได้นั่งเคียงทั้งสองข้างของเจ้าภาพเสมอ เจ้าจอมสุวัทนาเองก็รู้จักมารยาทสากลในการรับประทานอาหารเป็นอย่างดี ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็พระราชทานเกียรติแก่เจ้าจอมสุวัทนาเป็นอย่างสูง เมื่อครั้งที่สุลด่านแห่งประทรงจัดงานเลี้ยงถวายที่นครประะ ในการเลี้ยง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สุลด่านจงเจ้าจอมสุวัทนา ส่วนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจงประะไหมสุหรื⁶⁰

ในการนี้ เจ้าจอมสุวัทนาได้ตามเสด็จออกงานเคียงคู่พระยุคลบาทในชุดตามสมัยนิยม นั่นคือ สวมเสื้อและหมวกปีกกว้างอย่างตะวันตก แต่นุ่งขึ้นใหม่ตามแบบไทย สวมถุงน่องและรองเท้าส้นสูง อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าราชสำนักสยามมีความทันสมัย และมีความรู้ในเรื่องระเบียบพิธีการทูตและธรรมเนียมสากลอีกด้วย

⁵⁹ คุณหญิงวินิตา ดิถียนต์ และซัชพล ไชยพร, *ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า* (กรุงเทพฯ : อักษรโสภณ, 2550), หน้า 67-68.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

ภาพที่ 11 : พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ 6 ทรงฉายกับท้าวศรีสุนทรนาฎ (แก้ว พนมวัน
ณ อยุธยา) พระอัยกี พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ทรงพระมาลา ทรงพระกุดชอกและสร้อย
พระคอไข่มุก ทรงฉลองพระองค์ตามแบบสมัยนิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระภูษาจีนไหมเงินไหมคำคล้ายกับรูปแบบจีนลายสร้อยดอกหมากของเมืองอุบลราชธานี

ที่มาของภาพ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

สำเนาภาพ และข้อมูลโดย : เขาวินี เหล็กกล้า, บรรณาธิการ, ผ้าทอมือเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัย (กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร, 2561), หน้า 150.

ภาพที่ 12 : พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ 6 ทรงไว้พระเกศาบ๊อบ ทรงคาดพระนลาฏ ด้วยเครื่องประดับพระเศียร ทรงสร้อยพระคอไข่มุก ทรงฉลองพระองค์ตามแบบแฟชั่นที่นิยมกันในช่วง แพลปเปอร์ (Flappers) หรือยุคอสังการศิลป์ (Art Deco) ตอนต้น ทรงรัดพระโสณี (สะโพก) ด้วย เครื่องประดับแบบประยาสไตร์ Art Deco ทิ้งชายเป็นสายยาวลงมาด้านหน้า พระหัตถ์ขวาทรงถือ พระวิชนี (พัด) ขนนก ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทสั้นสูงหุ้มส้น

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ที่มาของข้อมูล : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, ราชพัสดุวรรณ (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2547), หน้า 302.

สยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะที่เป็น “ตะวันตก” มากยิ่งขึ้นกว่าในรัชกาลก่อน เห็นได้อย่างชัดเจนจากทัศนคติของชาติตะวันตกนับตั้งแต่แรกที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทรงราชย์ ทรงได้รับความสนใจทั้งจากรัฐบาลและสื่อมวลชนต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากกรณีฝรั่งเศสที่มีการนำเสนอพระราชประวัติของพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ของสยาม รวมไปถึงพระราชประวัติเมื่อครั้งที่เสด็จไปทรงศึกษายังประเทศฝรั่งเศส⁶¹ รัฐบาลฝรั่งเศสได้ทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดในตระกูลเลฌียง ดอนเนอร์ (Ordre National de la Légion d'Honneur) มีศักดิ์และสิทธิ์สมพระเกียรติยศพระมหากษัตริย์สยามทุกประการ⁶² อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยามพระองค์ใหม่ทรงได้รับการยอมรับจากรัฐมหาอำนาจตะวันตกในพระราชสถานะประมุขแห่งรัฐเอกราชที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ส่วนอังกฤษซึ่งมีผลประโยชน์และอิทธิพลเป็นอย่างมากในสยาม มีทัศนคติกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไปในทางบวก เพราะนอกจากพระองค์จะทรงเป็น “นักเรียนเก่าอังกฤษ” ที่ทรงสำเร็จการศึกษาจากทั้งโรงเรียนอีดตันและวิทยาลัยการทหารวูลวิช (Woolwich) แล้ว ยังเป็น “ศิษย์เก่าอีดตัน” พระองค์แรกที่ได้เป็นพระมหากษัตริย์⁶³

สังคมสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความเจริญอย่างตะวันตกหลายประการ แม้อาจจะยังไม่เท่าเทียมชาติตะวันตก แต่ก็นับได้ว่าสยามมีความเจริญเป็นลำดับต้น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าด้านการคมนาคม ด้านการเดินอากาศ (civil aviation) กิจการวิทยุและการสื่อสาร กิจการหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ได้แก่ The Bangkok Times (หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่เก่าแก่ที่สุด) The Siam Observer (หนังสือพิมพ์ที่เก่าแก่ที่สุดเป็นอันดับที่สอง) และ The Bangkok Daily Mail ซึ่งมีชาวอเมริกันเป็นบรรณาธิการ หรือในเรื่องกิจการโรงแรมของสยามที่เป็นที่เชิดหน้าชูตา สามารถรับรองแขกชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี เช่น โฮเต็ล

⁶¹ ธีระ นุชเปียม, ฝรั่งมองไทยในสมัยรัชกาลที่ 7: ตะวันออกที่ศิริวิไลซ์? (กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-ราไพพรรณี, 2559), หน้า 23.

⁶² เรื่องเดียวกัน.

⁶³ “Doc 225/ F 3981/ 78/ 40 Mr. Waterlow to Sir Austen Chamberlain, 17th August 1926” อ้างใน บทบาทของราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ หน้า 7 อ้างใน ธีระ นุชเปียม, ฝรั่งมองไทยในสมัยรัชกาลที่ 7: ตะวันออกที่ศิริวิไลซ์? (กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-ราไพพรรณี, 2559), หน้า 35.

โอเรียนเต็ลอันมีชื่อเสียงในหมู่ชาวต่างชาติ ไฮเต็ลรถไฟที่หัวหิน อันเป็นสถานที่พักตากอากาศชั้นนำของสยาม หรือการที่มีโรงแรม The Trocadero เปิดในกรุงเทพฯ ตามรายงานสถานอัครราชทูตสหรัฐฯ กล่าวว่ามีที่ความทันสมัยที่สุดในกรุงเทพฯ และเทียบได้กับโรงแรมขนาดใกล้เคียงกันในยุโรป⁶⁴ ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น กรุงเทพฯ ยังมีพระราชวังพญาไทที่ได้รับการดัดแปลงเป็น “ไฮเต็ลพญาไท” โรงแรมขนาดใหญ่ที่ขึ้นชื่อว่าหรูหรายอดเยี่ยมที่สุดในภูมิภาคตะวันออกไกล มีวงดนตรีสากลชนิดออเคสตรา 20 คน ใช้นักดนตรีจากวงดุริยางค์ทหารบกบรรเลงให้เต้นรำในวันสุดสัปดาห์ สลับกับคณะนักร้องนักแสดงจากยุโรป⁶⁵

นอกจากการรับวัฒนธรรมตะวันตกแล้ว บริบทด้านการต่างประเทศสยามในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การต่างประเทศในรัชสมัยนี้นับได้ว่าเป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน (transition) ที่สำคัญ แม้จะเป็นรัชกาลที่สั้น แต่กลับมีความก้าวหน้าและพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ในด้านที่เป็นผลมาจากการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก รวมไปถึงการมีบทบาทด้านการต่างประเทศ (international role) โดยเฉพาะจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทูตพหุภาคี (multilateral diplomacy) ในกรอบสันนิบาตชาติ (League of Nations) ผลสำคัญที่เกิดขึ้น คือ ความเป็นรัฐอธิปไตย (sovereign state) ของสยามค่อย ๆ ได้รับการยอมรับอย่างสมบูรณ์โดยประชาคมระหว่างประเทศ การที่สยามเข้าเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติไม่เพียงแต่เป็นการยืนยันสถานะความเป็นรัฐเอกราชเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นว่าการรับรู้ (perception) และท่าทีของชาติตะวันตกที่มีต่อสยามก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย นั่นคือ⁶⁶

“...ท่าทีแบบอาณานิคมเริ่มเปลี่ยนมาเป็นทัศนะแบบเท่าเทียม อันเป็นผลมาจากแนวโน้มในการปรับตัวเป็นสมัยใหม่ในสังคมตะวันตกเองด้วย ... การเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติของสยามก็เป็นปัจจัยส่งเสริมความโน้มเอียงในท่าทีในบรรดาชนชั้นนำทางการเมือง

⁶⁴ “Letter to the Secretary of State : Report on the course of events in Siam during the month of September 1929, October 22, 1929,” p. 4, *U.S. Documents* อังใน ธีระ นุชเปียม, *ฝรั่งมองไทยในสมัยรัชกาลที่ 7: ตะวันออกที่ศิวิไลซ์?* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-รำไพพรรณี, 2559), หน้า 99.

⁶⁵ พระราชวังพญาไท (ภายในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า), “ไฮเต็ลพญาไท,” ใน *พระราชวังพญาไท (Phya Thai Palace)* [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.phyathaipalace.org/ประวัติพระราชวัง/ไฮเต็ลพญาไท.html>

⁶⁶ ธีระ นุชเปียม, *ตัวตนใหม่ของสยามในโลก: การต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-รำไพพรรณี, 2559), หน้า 6.

โลกตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงเป็นศูนย์กลางของความเป็นมหาอำนาจโลก ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับมหาอำนาจตะวันตกจึงยังคงเป็นมิติที่สำคัญในด้านการต่างประเทศของสยาม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาที่จะให้สยามมีความเป็นสมัยใหม่และก้าวหน้าในสายตาของต่างชาติ ดังนั้น ท่าทีของชาติมหาอำนาจจึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางด้านการต่างประเทศในรัชสมัยนี้⁶⁸ อังกฤษยังคงมีบทบาทสำคัญยิ่งในกิจการทั้งภายในและภายนอกของสยาม ส่วนสหรัฐอเมริกาเองก็เริ่ม “ฉายแสง” ความเป็นมหาอำนาจ และเริ่มมีสัญญาณว่าสหรัฐอเมริกาจะเป็นพลังสำคัญในเอเชียต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ ผู้นำสยามในขณะนั้นเริ่มพิจารณาสหรัฐอเมริกาในฐานะ “ทางเลือก” อีกทางหนึ่งในการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศ การพิจารณาสหรัฐอเมริกาในฐานะพิเศษเช่นนี้มีผลต่อการดำเนินการด้านการต่างประเทศอีกประการหนึ่ง และยังเป็นลักษณะสำคัญของการต่างประเทศสยามนับแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สืบเนื่องมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นั่นคือการมีที่ปรึกษาชาวต่างประเทศ โดยท่านแรกคือเจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกลกิจ (Gustave Rolin – Jacquemyns) ชาวเบลเยียม ซึ่งเดินทางเข้ามารับราชการในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ปรึกษาท่านต่อ ๆ มาเป็นชาวอเมริกันทั้งหมด เช่น เอ็ดเวิร์ด สโตรเบล (Edward Strobel) พระยากัลยาณไมตรี (เจนส์ ไอเวอร์สัน เวสเตนการ์ด : Jens Iverson Westengard) พระยากัลยาณไมตรี (ดร. ฟรานซิส บี. แซร์ : Francis B. Sayre) และเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens) ที่ปรึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ สยามเลือกที่ปรึกษาชาวต่างประเทศด้วยคุณสมบัติที่นอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้แล้ว ยังจะต้องเป็นบุคคลที่มาจากประเทศที่ไม่มีปัญหาในเรื่องของความเป็นกลางด้วย ดังนั้น ที่ปรึกษารุ่นหลังจากเจ้าพระยาอภัยราชาจึงเป็นชาวอเมริกัน

⁶⁷ Stefan Hell, *Siam and the League of Nations : Modernization, Sovereignty and Multilateral Diplomacy, 1920-1940* (Bangkok : River Books, 2010), p. 15.

⁶⁸ ชีระ นุชเปียม, *ตัวตนใหม่ของสยามในโลก : การต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิประชาธิปไตย, 2559), หน้า 36.

ทั้งสิ้น ด้วยความที่รัฐบาลสยามตระหนักถึงสถานะพิเศษของสหรัฐอเมริกาในการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น และรัฐบาลสยามยังคงคาดหวังว่าที่ปรึกษาชาวอเมริกันจะช่วยให้สยามสามารถหลีกเลี่ยงการเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาของยุโรป⁶⁹

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีสาระสำคัญด้านการต่างประเทศอยู่ที่ประเด็นความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ ในเรื่องของการเจรจาเพื่อขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคที่อยู่ในขั้นตอนเกือบเสร็จสิ้นสมบูรณ์ รวมไปถึงการดำเนินงานของสยามกับชาติมหาอำนาจที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ทั้งในกรอบสันนิบาตชาติ และในกรอบอื่น ๆ โดยภาพรวมแล้ว ความสัมพันธ์ของสยามกับมหาอำนาจเป็นเรื่องของความร่วมมือและการขยายความสัมพันธ์ในกิจการด้านต่าง ๆ ระหว่างรัฐเอกราชที่มีความเสมอภาคกันในความที่เป็นสมาชิกของสมาคมระหว่างประเทศด้วยกัน โดยในความสัมพันธ์กับอังกฤษนั้น สยามพึ่งพาความเชี่ยวชาญในด้านการเงินการคลังของที่ปรึกษาชาวอังกฤษ และอังกฤษเองยังเข้ามามีอิทธิพลในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของสยามโดยรวม และการที่สยามเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจของอังกฤษที่กำลังขยายตัวในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างสองชาติยังอยู่ในรูปแบบของการเยือนอย่างเป็นทางการของผู้ในระดับสูง เช่น เซอร์ ฮิว คลิฟฟอร์ด (Sir Hugh Clifford) ข้าหลวงแห่งสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ (Governor of Straits Settlements) และข้าหลวงใหญ่ (High Commissioner) แห่งมลายา ที่เดินทางมาเยือนสยาม และการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จฯ เยือนสิงคโปร์ ใน พ.ศ. 2472⁷⁰

ความสัมพันธ์สยามกับสหรัฐอเมริกาที่กล่าวได้ว่าสยามเป็นชาติแรกในเอเชียที่สหรัฐอเมริกาทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีด้วยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2376 นั้น ความสัมพันธ์นั้นมีนัยสำคัญที่บทบาทของที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ที่ในเวลาต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศที่ส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกัน โดยท่านที่มีบทบาทกับกิจการด้านการต่างประเทศของสยามที่เป็นที่รู้จัก ยกตัวอย่าง นายเอ็ดเวิร์ด สโตรเบล พระยาภิบาลณ์ไมตรี (เจนส์ ไอ. เวสเทนการ์ด) พระยาภิบาลณ์ไมตรี (ดร. ฟรานซิส บี. แซร์)

69 ธีระ นุชเปี่ยม, *ตัวตนใหม่ของสยามในโลก: การต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระธาตปิระการำไพพรรณี, 2559), หน้า 63.

70 เรื่องเดียวกัน, หน้า 131, 141, 151-152.

หรือนายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ เป็นต้น ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับสหรัฐอเมริกา ในระดับรัฐในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นนับได้ว่าไม่มีอะไรโดดเด่น เว้นแต่การเดินทางเยือนสยามของนายดไวต์ เดวิส (Dwight Davis) ข้าหลวงใหญ่แห่งฟิลิปปินส์ที่ขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2474 และการเสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในเดือนเมษายนถึงสิงหาคมปีเดียวกัน ที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในแง่การส่งเสริมและกระชับสัมพันธไมตรีระหว่างสองประเทศ⁷¹

นอกจากบริบทด้านการต่างประเทศในรัชสมัยนี้ที่สยามมีการติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศเพิ่มมากขึ้นแล้ว บริบทของสังคมสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก้าวเข้าสู่ความ “ศิวิไลซ์” มากยิ่งขึ้น และก้าวเข้าสู่สังคมระหว่างประเทศ ในฐานะรัฐเอกราชมากขึ้นไปกว่ารัชสมัยก่อน ๆ แล้ว ความเจริญอันเป็นผลมาจากกระแสตะวันตกย่อมส่งผลมาสู่รูปแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยามด้วย เนื่องจากชาวสยามในช่วงนี้ได้มีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศมากยิ่งขึ้น จึงนำเอาวัฒนธรรมการแต่งกายของตะวันตกกลับเข้ามาด้วย แบบแผนการแต่งกายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรูปแบบคล้ายชาวตะวันตกมากยิ่งขึ้น สตรีชั้นสูงและชั้นกลางนิยมสวมเสื้อผ้าแบบตะวันตก แบบเสื้อที่นิยมก็คือเสื้อตัวหลวม ยาวคลุมสะโพก แขนเสื้อสั้นหรือไม่มีแขน นิยมตกแต่งชายเสื้อโดยทำเป็นโบผูกทั้งชายยาวไว้ด้านข้าง⁷² เลิกสะพายแพร ท่อนล่างยังคงสวมชิ้น แต่เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่นุ่งชิ้นยาวเปลี่ยนเป็นผ้าถุงสำเร็จ กล่าวคือ เย็บผ้าถุงให้พอดีกับเอวโดยไม่ต้องคาดเข็มขัด ชายผ้าถุงสั้นขึ้นมาจากจนถึงระดับเข่า โดยสมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ทรงคิดค้นผ้าถุงสำเร็จขึ้นมาเป็นบุคคลแรก⁷³ สตรีนิยมสวมสายสร้อยและต่างหูยาวแบบต่างๆ สวมกำไล สุภาพสตรีไว้ผมทรงบ๊อบ (bob) และเริ่มนิยมตัดเป็นลอน ในช่วงนี้ภาพยนตร์อเมริกันกำลังเฟื่องฟูมาก และได้มีอิทธิพลขึ้นมาโดยลำดับจนสามารถนำแฟชั่นมาสู่ชาวสยาม ด้วยการที่สตรีสยามเริ่มหันมาสวมกระโปรงกันบ้าง แต่เป็นที่นิยมกันเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

⁷¹ ธีระ นุชเปี่ยม, *ตัวตนใหม่ของสยามในโลก : การต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิประชาธิปไตย-รำไพพรรณี, 2559), หน้า 162.

⁷² พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, *ราชศิลป์พิศดารารมย์* (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555), หน้า 33.

⁷³ เอนก นาวิกมูล, *การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์* (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2547), หน้า 187.

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคสมัยที่สตรีเริ่มมีบทบาทนอกบ้านมากยิ่งขึ้น นับตั้งแต่พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในชั้นสูง ที่แต่เดิมมีบทบาทในเชิงจารีตเฉพาะเขตพระราชฐานชั้นในเท่านั้น แต่ด้วยการแพร่ขยายของวัฒนธรรมตะวันตก รวมถึงไปถึงแฟชั่นการแต่งกายสตรี การเพิ่มสิทธิสตรีและเพิ่มโอกาสในการขยายบทบาทนอกบ้าน สตรีสยามมีโอกาสนในการศึกษามากขึ้น ส่งผลถึงความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาต่างประเทศ การเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ นิตยสารต่างประเทศ ทำให้สตรีสยามเริ่ม “หลุดจากวังหลวง” กับความเป็นไปของโลกมากยิ่งขึ้น กอปรกับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ที่ทรงมี “บทบาทแบบสากล” มากยิ่งขึ้น ทรงประกอบพระราชกรณียกิจในฐานะ “สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่ง” แห่งสยาม ที่ต้องเสด็จฯ พระราชพิธีและพิธีต่าง ๆ และยังคงเสด็จออกทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะชาวต่างประเทศ และตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเยือนต่างประเทศ ทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกา บทบาทอย่างสมเด็จพระราชินีของโลกตะวันตกเช่นนี้ส่งผลต่อแบบแผนการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เป็นอย่างมาก⁷⁴

ในบริบทที่สยามต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับต่างประเทศมากขึ้นเช่นนี้ กอปรกับการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะ “ประมุขแห่งรัฐ” ที่เป็นผู้แทนทางการทูตที่เป็นทางการ ในการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี ทั้งดินแดนเพื่อนบ้านที่ในขณะนั้นยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของมหาอำนาจตะวันตก และนานาประเทศทั้งสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และยุโรป ในยุคนี้ สตรีสยามออกมา มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะมากยิ่งขึ้น โดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เป็นผู้นำของสตรีสยามในแง่แบบอย่างของความเป็นสตรีสมัยใหม่ที่มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ และยังเป็นสมเด็จพระบรมราชินีพระองค์แรกที่ตามเสด็จฯ เคียงคู่พระมหากษัตริย์สยาม เสด็จฯ เยือนต่างประเทศทางราชการ ดังนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี จึงใส่พระทัยในแบบแผนการแต่งพระองค์เป็นอย่างมาก เนื่องจากทรงตระหนักว่าความสวยงามนี้ไม่ใช่เรื่องส่วนพระองค์ แต่เป็นเรื่องธรรมเนียมทางการทูต และภาพลักษณ์ของประเทศชาติด้วย

⁷⁴ ศิบัติ นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง, สัตตมรัช พัสตราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยาม (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563), หน้า 203-204.

แบบแผนการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ หากประทับอยู่ในสยาม จะทรงฉลองพระองค์แบบผสมผสานตามสมัยนิยม ฉลองพระองค์คอกว้างยาวคลุมพระโสณี ผูกเป็นโบว์ที่ด้านซ้าย ทรงพระภูษาจีนป้าย ถูพระบาทและฉลองพระบาทสันสูงหุ้มสัน หากเป็นการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบสากล คือ พระเกศาทรงบ็อบตามสมัยนิยม ทรงพระมาลาทั้งแบบมีปีกและแบบระฆัง (cloche hat) ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงแบบสากล แบบเรียบโก้ไม่ฟูฟ่าหรือหาว เน้นให้มีความสง่างามสมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมราชินีแห่งกรุงสยาม หากเป็นการเสด็จฯ เยือนประเทศใกล้เคียง เช่น สิงคโปร์ ขวา บาห์ลี และอินโดจีนฝรั่งเศสที่มีภูมิอากาศแบบเขตร้อนชื้นใกล้เคียงกับสยาม จะทรงฉลองพระองค์เนื้อบางเบา เช่น ผ้าไหม ผ้าลูกไม้ให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ หากเป็นภูมิภาคที่มีอากาศหนาว เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา และยุโรป จะทรงฉลองพระองค์โค้ดหรือฉลองพระองค์คลุมขนมิงค์ทับฉลองพระองค์ชุดกระโปรงเพื่อความอบอุ่น ทรงถูงพระบาทและฉลองพระบาทสันสูงหุ้มสันแบบสากล เครื่องประดับที่ทรงใช้ส่วนมากเป็นสร้อยพระคอไข่มุก ซึ่งก็ทรงอย่างพอเหมาะพอควรเสมอมา และทรงเลือกให้เหมาะสมกับแบบฉลองพระองค์ อาจเป็นสร้อยไข่มุกแบบสั้นบ้างหรือแบบยาวเลยพระอุระลงมาบ้าง บางโอกาสก็ทรงสร้อยพระคอไข่มุกแบบยาวที่ขมวดเป็นปมกลางพระอุระ ส่วนในโอกาสงานราตรีสโมสร หรืองานที่ทรงรับการถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากล ทรงเครื่องประดับอัญมณีที่เหมาะสมกับแบบฉลองพระองค์ รวมทั้งยังเหมาะสมกับกาลเทศะ หากเป็นงานราตรีแบบเต็มยศ เช่น ทรงรับการถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำจากสมเด็จพระราชาธิบดีหรือประมุขแห่งรัฐ จะทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบเต็มยศ ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงเครื่องประดับอัญมณีชุดใหญ่ขึ้น หรือในบางโอกาสก็จะทรงรัดเกล้าด้วย⁷⁵

ฉลองพระองค์แบบสากลของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในการเสด็จเยือนต่างประเทศ ยังเป็นที่สนใจของสื่อมวลชนต่างประเทศด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

⁷⁵ ศิบตี นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง, *สัตตมรัช พัสตราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยาม* (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563), หน้า 358-359.

“...สมเด็จพระบรมราชินีแห่งสยามประเทศ ทรงเป็นศูนย์กลางความสนใจและ ตกตะลึงของบรรดาผู้เข้าเฝ้าฯ พระองค์ในฉลองพระองค์สีเทาอ่อนคลุมด้วยขนสัตว์ ทรง พระดำเนินอย่างราบเรียบขึ้นบันไดกว้างของเรือเอมเปรสออฟเจแปนมาเพื่อให้ผู้คนจำนวน ร้อยได้เฝ้าฯ ตามระเบียงและห้องโถงซึ่งเป็นทางผ่านเข้าไปยังห้องรับรองสีทองกับแดงชาด อันหรูหรา บนพระดั่งชนี (นิ้วมือ) พระอัมรินทร์เพชรเม็ดเดียวส่องประกายอยู่ พระอุระ (หน้าอก) ประดับด้วยเข็มกลัดฝังเพชรหลายเม็ด ไม่มีเพชรนิลจินดาเครื่องประดับอื่นใด เลย สมกับที่ทรงมีพระราชนิยมในความพอเหมาะพอควรมาตลอด และแน่นอนว่าทรง แยมพระสรวล พระอิริยาบถไม่แสดงพระอาการกระดากอายแม้แต่น้อย แม้ว่าแท้จริงแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงเป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะขี้อาย ทรง พระดำเนินตรงไปยังข้าราชการชาวแคนาดาผู้แต่งเครื่องแบบสีทองกับแดงเข้มซึ่งยืนส่งฯ อยู่เป็นแถว ตากล้องกดชัตเตอร์เปิดแฟลชส่องแสงแวววาว สมเด็จพระเจ้า ไม่ได้ทรงสะทกสะท้าน แต่อย่างใด กลับทรงพระดำเนินต่อไปอย่างสง่างามสู่ผู้ที่เข้าแถวรออยู่ แล้วทรงพระดำเนิน ต่อไปที่ประตู...”⁷⁶

และยังมีรายงานในหนังสือพิมพ์อเมริกัน ทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงพระราชนิยมในการ แต่งพระองค์ ดังความต่อไปนี้

“...พระองค์รับสั่งภาษาอังกฤษได้ดีมาก รวมตลอดถึงภาษาฝรั่งเศส ด้วยก่อนที่ พระราชสวามีจะขึ้นครองราชสมบัติประทับอยู่ด้วยกันในประเทศนั้น จึงเข้าใจได้ในทันที ว่าเหตุใดพระราชนิยมด้านการแต่งพระองค์จึงเป็นแบบฝรั่งเศส หากแต่ว่าเมื่อประทับอยู่ ในประเทศสยาม พระองค์จะทรงพระภูษาขึ้นกับฉลองพระองค์แขนงุดองค์ค่อนข้างยาว โปรตทรงฉลองพระบาทสั้นสูง แต่ไม่ทรงมีสิ่งใดคลุมพระเกศาที่งามสลวยเมื่อเสด็จออกให้ ราษฎรของพระองค์เฝ้าฯ อากาศในสยามร้อนเกินกว่าที่จะสวมแม้เสื้อนอกผ้าไหม เหตุดังนี้ สมเด็จพระเจ้า จึงทรงแต่งพระองค์อย่างเรียบง่าย...”⁷⁷

⁷⁶ “Vancouver greets first ruling Oriental Monarch to set foot in Canada,” *Vancouver Daily* 4/17/31 ใน หจข. 2474 มีพระฉายาลักษณ์ อ่างใน หม่อมราชวงศ์พฤทธิสาสน ชุมพล, *กุลสตรีศรีสยาม* สง่างามทุกกาลสถาน (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), หน้า 132.

⁷⁷ “Queen Barni is Siam’s most beautiful woman,” *Journal (East St. Louis, Ill.)*, 4/19/31 ใน หจข. 2474 อ่างใน หม่อมราชวงศ์พฤทธิสาสน ชุมพล, *กุลสตรีศรีสยาม* สง่างามทุกกาลสถาน (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), หน้า 133.

สื่อมวลชนอเมริกันให้ความสนใจแบบแผนการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ดังความปรากฏดังต่อไปนี้

“...สมเด็จพระบรมราชินีในพระอิริยาบถสำรวมแต่เขินอายเล็กน้อย ทรงฉลองพระองค์ชุดผ้าไหมสีเนื้อลูกนัท (nut-brown silk ensemble) พระภูษาสเกิร์ตยาว (long, full skirt) กั้นฉลองพระองค์คลุม (jacket) สั้น เป็นที่กล่าวขานกันว่าทรงเป็นหนึ่งในบรรดาสตรีสวยที่สุดในวันออก และทรงมีพระเสน่ห์อีกด้วย...”⁷⁸

สื่อมวลชนอเมริกันยังรายงานเรื่องฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ที่ทรงในโอกาสที่ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ ทำเนียบขาว ดังความต่อไปนี้

“...ประธานาธิบดีและภรรยาจับเสด็จ ณ ห้องสีแดงและพาทรงพระดำเนินไปตามทางเดินสีแดงสู่ห้องทิศตะวันออก แล้วแนะนำให้ทรงรู้จักกับบุคคลต่าง ๆ ที่มาเฝ้าฯ อยู่รอบห้อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงสัมผัสมือแต่ละคนตามธรรมเนียมอเมริกัน พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ชุดเป็นทางการสำหรับงานเวลาค่ำ (evening dress) ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ สว่างามสะดุดตา สมพระยศราชินี (truly regal) ในฉลองพระองค์ผ้ายกทองหุ่ยซึ่งตัดให้พอเหมาะสมกับพระวรกาย ทรงสร้อยพระคอมรกตและพระสวาง (หวี) ประดับด้วยมณีที่พระเกศาซึ่งดำเป็นเงาสวย อัญมณีมีขนาดใหญ่และส่องประกายผิวดมธรรมา...”⁷⁹

การที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ทรงฉลองพระองค์แบบสากล นอกจากจะเพื่อให้ตรงกับสมัยนิยม และเพื่อให้ถูกต้องตามธรรมเนียมทางการทูตแล้วนั้น ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อพิจารณาจากข้อความที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ในสมัยนั้น จะพบว่าสื่อเหล่านั้น รวมไปถึงบุคคลที่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าฯ ต่างก็ชื่นชมในแบบแผนการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระราชินีแห่งสยามกันทั้งสิ้น ทั้งในด้านความเหมาะสมแก่

⁷⁸ หม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ ชุมพล, กุลสตรีศรีสยาม สว่างามทุกกาลสถาน (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), หน้า 138.

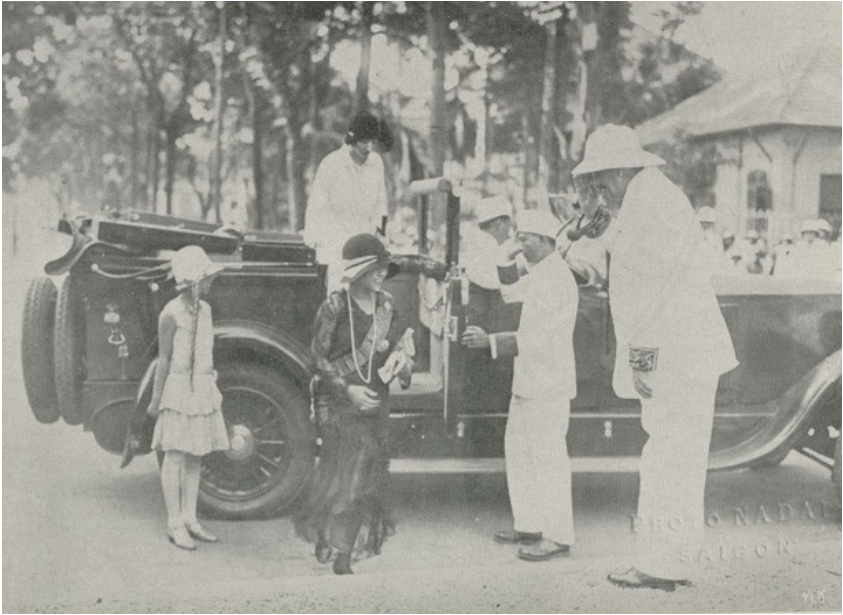
⁷⁹ “President is set at dinner for King at White House,” Star, Washington D.C. 4-30-31 อ้างใน หม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ ชุมพล, กุลสตรีศรีสยาม สว่างามทุกกาลสถาน (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), หน้า 140.

โอกาส และความเหมาะสมพอดี ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า นอกจากการส่งเสริมการเจริญสัมพันธไมตรีที่เป็นทางการระหว่างสยามกับบรรดารัฐในโลกตะวันตกแล้ว แบบแผนการแต่งพระองค์ที่เหมาะสมเช่นนี้ยังเป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ที่มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ รวมไปถึงสื่อมวลชน ดังปรากฏในตัวอย่างการรายงานข่าวข้างต้นแล้ว หากพิจารณาด้วยแนวคิดปัจจุบัน ฉลองพระองค์และแบบแผนการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐผ่าน “การทูตสาธารณะ” อีกด้วย

ภาพที่ 13 : พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เมื่อครั้งเสด็จประพาสสิงคโปร์ ชาว และบาห์ลี โดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบสากลตามแบบแผนที่นิยมในช่วงทศวรรษ 1920

ที่มาของพระบรมฉายาลักษณ์และข้อมูล : สถาบันพระปกเกล้า, สมุดภาพรัชกาลที่ 7 สถาบันพระปกเกล้า จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในนิทรรศการอวดภาพและของหายากยุครัชกาลที่ 7 (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2544), หน้า 61.

ภาพที่ 14 : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เสด็จฯ ไปยังอนุสาวรีย์ทหาร
สิ้นชีพในมหาสงคราม ก่อนเสด็จฯ เยือนไซ่ง่อน

ที่มา : หม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ สวัสดิฤกษ์, เรียบเรียง. จดหมายเหตุรายวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จประพาสประเทศอินโดจีน พ.ศ. 2473 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พิมพ์พระราชทานในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2473 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2473)

ภาพที่ 15 : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบสากลสำหรับพิธีถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำแบบเต็มยศ ทรงรัดเกล้าเพชรที่มีสุริยะ (diamond fringe tiara) ในลักษณะคาดพระนลาฏตามแบบแผนที่นิยมกันในช่วงทศวรรษ 1920-1930 ทรงสร้อยพระคอไข่มุก ที่กลางพระอุระทรงเข็มกลัดระย้าประดับเพชรและไข่มุก ที่ปลายทั้งสองด้านเป็นโบประดับเพชร ในลักษณะเครื่องประดับที่เรียกว่า devant de corsage ทรงกลัดเข็มกลัดเพชรรูปข้าวหลามตัด (Marquis Cut) และเพชรรูปหยดน้ำขนาดใหญ่ หักสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ ทรงสร้อยพระกรเพชรทั้งสองข้อพระหัตถ์

ที่มา : สำนักราชเลขาธิการ, ประมวลพระฉายาลักษณ์และพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์สำหรับพระราชทานในงานพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง วันอังคารที่ 9 เมษายน พุทธศักราช 2528 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984), 2528), หน้า 173.

ที่มาของพระบรมฉายาลักษณ์ : นายบุญพีร์ พันธุ์วร

ภาพที่ 16 : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงไว้พระเศวตศำบ็อบ พร้อมทั้งทรงมงกุฎเพชร “รัศมีสุริยะ” (diamond fringe tiara) ในลักษณะคาดพระนลาฏ ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาว แบบตะวันตกตามแบบแผนแฟชั่นในทศวรรษ 1920 ทรงสร้อยพระคอไข่มุก ทรงกลัดเข็มกลัดไข่มุกกระย้า ปลายทั้งสองข้างของเข็มกลัดเป็นโบประดับเพชรที่พระอุระ ทรงกลัดเข็มกลัดเพชรทรงหยดน้ำขนาดใหญ่ ที่พระอังสาเบื้องซ้าย ทับสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ ทรงดารานพรัตน์ที่พระอุระเบื้องซ้าย ทรงพระวัลย์กรประดับัญมณีทั้งสองข้อพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้าย ทรงถือพระวิชนี

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพที่ 17 : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ทรงพระมาลา ทรงฉลองพระองค์โค้ด ผ้าหน้ากั๊กกระดุม มีปกคล้ายเสื้อสากลของบุรุษสีอ่อน ความยาวถึงระดับครึ่งพระขงฆ์ ทับฉลองพระองค์ด้านในที่เป็นชุดกระโปรง ทรงผ้าขนสัตว์ (fur) คลุมพระอังสา ทรงถุงพระบาท และฉลองพระบาทสันสูงหุ้มส้น

ที่มาของพระบรมฉายาลักษณ์ : นายบุญพีร์ พันธวาร

ภาพที่ 18 : พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ขณะเสด็จประพาสยุโรป สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ทรงพระมาลา ฉลองพระองค์คลุมชั้นนอกแขนยาวระดับพระกัประ (ข้อศอก) ปลายแขนบานออกเล็กน้อย และผ้าที่ช่วงปลายแขน ช่วงบนพระองค์ออกแบบตัดเย็บให้มีลักษณะเข้ารูปเล็กน้อยอันเป็นแบบแผนที่นิยมกันในช่วงทศวรรษ 1930 ที่เริ่มนิยมเสื้อผ้าที่เข้ารูปมากขึ้น ทรงคลุมพระองค์ด้วยขนสัตว์ (fur) ทรงถือกระเป๋าหนังใบเล็ก ทรงถุงพระหัตถ์ ถุงพระบาท และฉลองพระบาทหนังสันสูงหุ้มส้น

จากการสังเกตพระบรมฉายาลักษณ์ จะเห็นว่าสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงพระดำเนินนำหน้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สะท้อนให้เห็นถึงอิสรภาพของสตรีในการออกสมาคม เท่าเทียมกับบุรุษ

ที่มาของพระฉายาลักษณ์ : นายบุญฤทธิ์ พันธวัธ

ภาพที่ 19 : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เมื่อครั้งตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประพาสทวีปยุโรป ในงานราตรีสโมสรงานหนึ่ง กำลังมีพระราชปฏิสันถารกับผู้ที่มีมาร่วมงาน สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงไว้พระเกศาตัดลอนความยาวระดับพระกรรณ ทรงฉลองพระองค์ชุดราตรียาว คอแหลมประดับตกแต่งด้วยเลื่อม ทรงเครื่องประดับชุดมรกตประดับเพชร ได้แก่ สร้อยพระศอ และเข็มกลัดที่ทรงกลัดกลางพระอุระ ที่พระอังสาเบื้องซ้ายทรงประดับเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ 7 ชั้นที่ 1 ทรงถุงพระหัตถ์ยาว และทรงถือกระเป๋าใบเล็ก

ที่มาของพระฉายาลักษณ์ : นายบุญพีร์ พันธวัธ

ในบางโอกาสก็ทรงฉลองพระองค์ชุดพื้นเมืองของดินแดนที่เสด็จฯ เยือน อันเป็นการใช้ “พัสดารภรณ์” เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้อีกทางหนึ่งเช่นกัน

ภาพที่ 20 : พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์พื้นเมืองอย่างชาว

ที่มาของข้อมูล : สำนักราชเลขาธิการ, ประมวลพระฉายาลักษณ์และพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์สำหรับพระราชทานในงานพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ณ พระเมรุมาศห้องสนามหลวง วันอังคารที่ 9 เมษายน พุทธศักราช 2528 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984), 2528), หน้า 105.

ที่มาของพระบรมฉายาลักษณ์ : นายบุญพิร์ พันธัวร์

4. พัสตราภรณ์กับการต่างประเทศของไทย ในยุคสงครามเย็น

ยุคสงครามเย็น ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงครองราชสมบัติเป็นเวลาถึง 70 ปี ดังนั้น สงครามเย็นซึ่งมีระยะเวลากว่า 4 ทศวรรษจึงเป็นหนึ่งในบริบทด้านการต่างประเทศที่สำคัญในรัชสมัย

สงครามเย็นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในยุโรป และขยายตัวเข้ามาสู่เอเชียในทศวรรษ 1950 สงครามเย็นกลายเป็นบริบทหลักด้านการต่างประเทศของไทยเป็นเวลากว่า 4 ทศวรรษ นับได้ว่ากินระยะเวลากว่าครึ่งหนึ่งของรัชสมัย โดยไทยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างเต็มที่ จนบางครั้งไทยกลายเป็นตัวแสดง (actor) หนึ่งในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมรภูมิของสงครามที่เกิดขึ้นทั้งในทวีปเอเชียและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเข้าไปมีส่วนร่วมในสงครามเย็นของไทยเริ่มต้นขึ้นในทศวรรษ 1950 หรือพุทธทศวรรษ 2490 ประเทศไทยในช่วงนี้เป็นประเทศเล็กทั้งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และขนาดประชากร เศรษฐกิจของประเทศพึ่งพาการเกษตร ระบบการเมืองอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพ ในช่วงทศวรรษ 2490 ประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่กำหนดแนวนโยบายต่างประเทศที่หันไปผูกมิตรกับกลุ่มประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ และต่อต้านคอมมิวนิสต์ เนื่องจากหวั่นเกรงภัยคุกคามความมั่นคงจากการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะที่มาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเพิ่ง

สถาปนาประเทศขึ้นใหม่เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2492 รวมไปถึงการเกิดขึ้นของสงครามเกาหลีที่สหรัฐอเมริกาถือว่าพฤติกรรมของเกาหลีเหนือที่โจมตีเกาหลีใต้เพื่อรวมเกาหลีทั้งสองให้กลายเป็นประเทศเดียวกันนั้นคือการทำทลายและการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกัน ไทยพยายามสร้างพันธมิตรในระดับพหุภาคีกับกลุ่มประเทศโลกเสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา นำมาสู่การก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization : SEATO) โดยบุคคลที่มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงนี้คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครราชสีมาประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครราชสีมาประพันธ์ ทรงเห็นว่าไทยควรแสวงหาพันธมิตรไว้คอยช่วยเหลือในกรณีที่ถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์รุกราน และไม่ทรงเห็นด้วยกับการดำเนินนโยบายเป็นกลาง หากไม่เตรียมกำลังป้องกันประเทศแบบประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ก็ไม่อาจเป็นกลางจริง ๆ ได้ ดังนั้น ผู้นำของไทยจึงพยายามกระชับความสัมพันธ์กับประเทศในโลกตะวันตกในกลุ่มโลกเสรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา⁸⁰

เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจลงใน พ.ศ. 2500 และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจใน พ.ศ. 2501 นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลไทยในช่วงนี้ยังคงต่อต้านคอมมิวนิสต์เช่นเดิม และเพิ่มความใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา โดยหวังพึ่งพาสหรัฐอเมริกาในการประกันความมั่นคงของไทยและต่อต้านการคุกคามของคอมมิวนิสต์ทั้งจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและเวียดนามเหนือ สำหรับการกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับกลุ่มประเทศโลกเสรีนั้น นอกจากจะดำเนินการผ่านนโยบายต่างประเทศแล้ว ยังมีการถวายพระราชกรณียกิจแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ (state visit) เพื่อเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศ โดยเริ่มจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อน ได้แก่

⁸⁰ จุลชีพ ชินวรรณโณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 122-124.

พ.ศ. 2502

สาธารณรัฐเวียดนาม ระหว่างวันที่ 18–21 ธันวาคม พ.ศ. 2502

พ.ศ. 2503

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 8–16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2503

สหภาพพม่า ระหว่างวันที่ 2–5 มีนาคม พ.ศ. 2503

หลังจากเสร็จสิ้นการเสด็จฯ เยือนประเทศเพื่อนบ้านแล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีหมายกำหนดการในการเสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกาและยุโรป รวมทั้งสิ้น 15 ประเทศ เป็นการเสด็จฯ ครั้งใหญ่ ใช้เวลานานหลายเดือน เป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญทั้งในด้านการต่างประเทศและการส่งเสริมภาพลักษณ์สาธารณะของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย⁸¹ และ การเสด็จฯ ต่างประเทศทางราชการนี้ยังเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนแนวโน้มนโยบายต่างประเทศของไทยในขณะนั้นว่าไทยก้าวเข้าสู่พื้นที่แห่งอิทธิพลของสหรัฐอเมริกานับแต่ที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจ⁸² ทั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี อธิบายว่าการเสด็จฯ ต่างประเทศทางราชการนี้คือพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์มาแต่โบราณ โดยในทางประวัติศาสตร์นั้น พระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีมักจะเสด็จฯ เยือนต่างประเทศเพื่อเจริญพระราชไมตรี⁸³ ทั้งนี้ ทั้งสองพระองค์ต้องเตรียมพระองค์อย่างรอบคอบตามหมายกำหนดการที่กระทรวงการต่างประเทศส่งมา ทูลเกล้าฯ ถวายล่วงหน้า ต้องทรงศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี ทรงเตรียมพระราชดำรัส รวมไปถึงการตระเตรียมฉลองพระองค์ให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ⁸⁴ โอกาส และระเบียบพิธีการทูตเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ในขณะเดียวกัน การที่ทั้งสองพระองค์ต้องเสด็จฯ ไปเยือน 15 ประเทศ ใช้เวลานานหลายเดือน ผ่านฤดูกาลต่าง ๆ ต้องทรงเตรียมพัสดุรากรณ์ที่เหมาะสมกับโอกาสและฤดูกาล ตามปกติแล้ว การเดินทางไปเยือนต่างประเทศทางราชการนี้ แต่ละประเทศมักส่งหมายกำหนดการมาให้ล่วงหน้า พร้อมทั้งการแต่งกายของฝ่ายชาย

⁸¹ เมาริตซิโอ เปเลจจิ เขียน, วริศา กิตติคุณเสรี แปล, *เจ้าชีวิต เจ้าสรรพสิ่ง : การก่อร่างภาพลักษณ์สมัยใหม่ของสถาบันกษัตริย์สยาม* (นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2566), หน้า 273.

⁸² Matthew Phillips, *Thailand in the Cold War* (Oxon : Routledge, 2016), p. 181.

⁸³ Ibid., p. 185.

⁸⁴ ท่านผู้หญิงพิจิตต์ สุกุมิตร, *ตามเสด็จฯ ต่างประเทศ* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535), หน้า 141.

และฝ่ายหญิงในแต่ละงานมาด้วย โดยมากฝ่ายชายที่เป็นทหารก็แต่งเครื่องแบบ ผู้ชายที่เป็นพลเรือนก็ต้องแต่งชุดมอร์นิงโค้ต และสำหรับฝ่ายหญิงก็ต้องสวมชุดกระโปรง (dress) พร้อมสวมหมวกและถุงมือ หรือไม้ก็แต่งเครื่องแต่งกายประจำชาติ ทั้งนี้ หมวกและถุงมือถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสตรีที่แต่งกายสากลไปงานในยุโรปไม่แพ้วรองเท้าหรือกระเป๋าถือในการแต่งกายไปงานสำหรับสุภาพสตรีชาวไทยเลยทีเดียว ถ้าขาดหมวก ขาดถุงมือไปแล้วถือว่าเป็นการแต่งกายที่ไม่ครบถ้วน⁸⁵

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชประสงค์ฉลองพระองค์ทั้งแบบไทยและแบบสากลให้เหมาะกับโอกาสในการเสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกา และยุโรป ด้วยหมายกำหนดการที่ต้องทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างต่อเนื่องในแต่ละวัน ทำให้ต้องทรงเตรียมฉลองพระองค์ด้วยความละเอียดรอบคอบ ตามปกติ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จะทรงฉลองพระองค์สุภาพสำหรับปฏิบัติพระราชกรณียกิจในช่วงเช้าหรือในโอกาสลำลองต่าง ๆ ส่วนพระราชกรณียกิจช่วงบ่าย ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงพร้อมกับฉลองพระองค์คลุมเข้าชุดในบางโอกาส และทรงฉลองพระองค์ชุดราตรีหรือชุดไทยสำหรับพระราชกรณียกิจในช่วงค่ำ⁸⁶ สำหรับเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะอย่างไทย โปรดฯ ให้คุณหญิงอุไร ลืออำรุง (ห้องเสี้อกรแก้ว) เป็นผู้ถวายงาน โดยศึกษาจากรูปแบบการแต่งกายของสตรีไทยในสมัยโบราณ นอกจากนี้คุณหญิงอุไร ลืออำรุงแล้ว ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค (หม่อมหลวงมณีรัตน์ สนิทวงศ์) พระมาตุจฉาและนางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง รับพระราชเสาวนีย์มายังอาจารย์สมศรี สุกุมลนันทน์⁸⁷ หัวหน้าภาควิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ ให้ไปเข้าเฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ในการนี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชกระแสรับสั่งว่ามีพระราชประสงค์ที่จะได้ฉลองพระองค์ที่กล่าวได้ว่าเป็น “ชุดไทย” เพราะการห่มผ้าและนุ่งจีบนั้นเป็นแบบไทยทั้งตามดีแล้ว แต่ไม่เหมาะกับโอกาสกลางวันและอากาศหนาว โดยโอกาสที่พระองค์มีพระราชประสงค์จะทรงฉลองพระองค์

⁸⁵ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ (กรุงเทพฯ : กีเลนการพิมพ์, 2547), หน้า 89.

⁸⁶ ปิยนันท์ เพชรบุรณิน, บรรณาธิการ, งามสมบรมราชินีนาถ (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559), หน้า 30.

⁸⁷ วิชาพระยาอนุমানราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ)

ชุดไทยคือโอกาสตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ไปยังศาลาเทศบาล ในกรุงลอนดอน ซึ่งตามหมายกำหนดการ ทั้งสองพระองค์จะต้องประทับรถม้าพระที่นั่ง เปิดประทุน ดังนั้น ในการร่างแบบฉลองพระองค์ถวายจึงมีวัตถุประสงค์ว่าจะต้องปกปิด พระวรกายมิดชิดเพื่อความอบอุ่นและต้องส่งเสริมพระสิริโฉมและพระราชบุคลิกลักษณะ ให้สง่างาม โดยทรงเลือกแบบเสื้อที่ร่างถวายไว้ 2 ชุด คือ ชุดที่เป็นเสื้อแขนยาวแบบ พระพาทา ที่คอมีขอบตั้งและโครงเสื้อเข้ารูป ใช้แต่งกับผ้าชีนปาย ส่วนอีกชุดที่ทรงเลือก คือ เสื้อทรงเดียวกันกับชุดแรก แต่ตัดเย็บติดกันกับพระภูษาที่จับจีบหน้างานแบบสำเร็จรูป⁸⁸

ส่วนเครื่องแต่งกายชุดสากล ในช่วงแรก รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เสนอมา เป็นการภายในว่าจะให้เรียกช่างจากห้องเสื้อคริสเตียน ดิออร์ (Christian Dior) มาถวายงาน ด้านการออกแบบและตัดเย็บเสื้อผ้า แต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ มีพระราช กระแสทรงชอบใจในความหวังดีของรัฐบาล แต่จะทรงรับเป็นพระราชธุระเอง แต่ในช่วง เดียวกันนั้น ปีแอร์ บัลแมง (Pierre Balmain) ช่างเสื้อชาวฝรั่งเศสกำลังแวะมาที่กรุงเทพฯ พอดี ปีแอร์ บัลแมงจึงได้เป็นผู้ดูแลในการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์ของสมเด็จพระ บรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทั้งฉลองพระองค์ชุดกลางวัน ฉลอง พระองค์ราตรีสั้น และฉลองพระองค์ชุดราตรียาว รวมไปถึงเครื่องประกอบการแต่งพระองค์ อื่น ๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...Mr. Balmain เป็นผู้จัดฉลองพระองค์ถวาย พร้อมพระกระเป่าถือ ฉลอง พระบาท ถุงพระหัตถ์หนึ่งยาว-สั้น ถุงพระบาท พระมาลา ฉลองพระองค์คลุมสั้น - ยาว มีทั้งผ้าไหมไทย ผ้าฝ้ายบุข้างในสำหรับหน้าร้อน จนถึงผ้าสักหลาดอย่างบางและหนา ตลอดจนเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ ฉลองพระองค์เฟอร์ ชนมิงค์ ตามโปรแกรมที่จัดส่งมาถวาย เริ่มแต่เดือนมิถุนายนถึงมกราคมปีหน้า ซึ่งอากาศทางสหรัฐและยุโรปจักเปลี่ยนแปลงจาก ร้อนสู่ความหนาวเย็นเมื่อใดก็ได้ ฉะนั้นกระเป่าเดินทาง (ของ Louis Vuitton) จึงเตรียม แยกประเภทฉลองพระองค์ไว้อย่างละเอียด กระเป่าทรงสูงสำหรับใส่ชุดราตรียาวปักเลื่อม ลูกไม้ปัก และชุดไทยปักสำหรับเสด็จฯ งาน State Banquet โดยชวนไปทั้งหมดเพื่อ

⁸⁸ ก่อนการเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ และยุโรป อาจารย์สมศรี สุกมณีนันท์ เขียนบทความเรื่องประวัติเครื่อง แต่งกายไทย ส่งไปยังนิตยสาร VOGUE ของสหรัฐฯ โดยเป็นบทความสั้น ความยาว 2 หน้ากระดาษของนิตยสาร โลก มุ่งหมายจะให้ผู้ที่ได้ผ้าฯ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เข้าใจการแต่งกายแบบ ไทย ดุโน สมศรี สุกมณีนันท์, อัดชีวประวัติ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : แมคคาแมง, 2548), หน้า 160-161.

ไม่ให้ยับหรือหลุดขาดเสียหาย (เฉพาะกระเป่าเปล่าก็หนักแทบแย่แล้ว) การแพ็คเขาทำเป็นตัวอย่างไว้ให้ดู โดยใช้กระดาษขาวบางม้วนสอดตามแขนฉลองพระองค์และตามส่วนโค้งท่อนบนให้พองไม่ทับกัน แล้วใช้กระดาษปิดตามที่ปักไว้ด้วย ถ้าอากาศร้อนจะใช้แบบพระศอกกว้างพระกรสั้นพองาม ถ้าหนาวมักเป็นแบบปิดให้อบอุ่น ชุดไทยปักก็เช่นกัน มีหลายแบบ ทั้งพระกรสั้นและยาว ฉลองพระองค์ราตรีเหล่านี้จะหนักมากด้วยการปักเลื่อมต่าง ๆ เวลาหยิบต้องปีนบันได เพราะทรงคัพพวกนี้จะมีลอคแข็งแรงทั้งล่างบน เปิดได้แบบตู้เคลื่อนที่ เขาจะมีสมุดโปรแกรมกำกับไว้ด้วยการปะเศษผ้าพร้อมวาดรูปและรายละเอียดของกระเป่า ฉลองพระบาท พระมาลา เป็นการสะดวกในการเตรียมงานถวาย ชุดสั้นก็แขวนไว้เป็นทรงคัพตามขนาดฉลองพระองค์ ถ้าเป็นเพอร์หม์ หรือผ้าห่มวลลีและชนิดต่าง ๆ ใช้กระเป่ายาววางซ้อนกันไปโดยคั่นด้วยกระดาษขาวบาง ส่วนฉลองพระองค์ที่มีเพอร์ตรงพระศอกและปลายแขน ฉลองพระองค์ Broad Tail (ขนลูกแกะสีดำ) ฉลองพระองค์ขนมิงค์ ที่เรียกว่า Black Diamond และฉลองพระองค์หนังติดเพอร์ หนึ่งขามัวร์ต่าง ๆ แขวนอยู่อีกทรงหนึ่งซึ่งจะหนักเป็นพิเศษในเวลาโยกย้ายที่ ส่วนกระเป่าขนาดกลางธรรมดา มีอยู่มากมายหลายใบสำหรับใส่ฉลองพระองค์สเว็ตเตอร์ พระภูษาจูลสำหรับทรงกับสเว็ตเตอร์ เครื่องทรงชั้นในต่าง ๆ ส่วนชั้นหรือลิ้นชักบนฝากระเป่า วางถุงพระหัตถ์ ยาวสั้นและถุงพระบาท เครื่องใช้ในการนี้เก็บบนชั้นเหล่านี้ พระกระเป่าถือของ Balmain ทำด้วยหนังสีสุภาพ หรือหนังจะเข้ใบเล็กเขามีถุงใส่เสร็จ ก็แยกออกมาใส่กระเป่าขนาดกลาง และบนลิ้นชักของกระเป่าต่าง ๆ กระเป่าหนังจะเข้ขนาดใหญ่มีอยู่ 3 ใบจาริกอักษรพระนามาภิไธยย่อไว้ด้วย เก็บไว้ลิ้นชักบนของกระเป่าพระมาลาขนาดใหญ่ กระเป่าทุกใบมีถุงใส่อย่างเรียบร้อย กระเป่าฉลองพระบาทเป็นแบบพิเศษเปิดแผ่ออกได้ เป็นช่องเฉพาะสำหรับเก็บแต่ละคู่ไป กระเป่าพระมาลาเป็นแบบเฉพาะสำหรับพระมาลา มีกระดาษขาวอัดอยู่ภายในพระมาลาไม่ให้เสียรูปและกระดาษคั่นระหว่างใบ ชั้นบนเป็นเชือกตาข่ายสานโปร่ง เก็บเข็มปักพระมาลา พู่ หรือเครื่องตกแต่งต่าง ๆ มีที่ว่างพอจะวางของเบา ๆ ได้ ... กระเป่าเดินทางมีเบอร์ไว้เสร็จ พวกเราจะจดไว้ว่าเบอร์ใดใส่ของชนิดใด เพื่อความรวดเร็วในการเตรียมของถวาย...เครื่องเพชรของท่าน Mr. Balmain จะถวายคำแนะนำไว้ว่า ฉลองพระองค์ควรจะทรงเครื่องทรงอะไรบ้าง ถ้าเป็นชุดราตรีสากล ก็ทรง Tiara หรือ Coronet และเครื่องเพชรเข้าชุด แต่ถ้าเป็นชุดไทยที่ทรงหม์ทรงสะพักปักจักรีและอื่น ๆ เครื่องทรงจะเพิ่มมากขึ้น เครื่องเพชรเต็มที่ ทั้ง Tiara วลีเพชรหลายองค์ เข็มกลัด สายสะพาย

ด้านหน้า หลัง ด้านข้าง สร้อยพระศอจีเพชรชีกองคใหญ่หรือมัดข้าวต้ม พระเกศาตกแต่งด้วยดอกพิกุลหลายดอก...หรือปั้นปักเพชร หงส์คาบเพชรบนพระอังสะ สายรัดพระองค์หัวเพชรชีกใหญ่หรือขนแก้ว...”⁸⁹

ทั้งนี้ บีแอร์ บัลแมงตระหนักถึงความสำคัญของสื่อมวลชนและประชาชนของนานาประเทศที่มีความคาดหวังจะเห็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในฉลองพระองค์ที่งดงามสมพระเกียรติ โดยฉลองพระองค์ชุดกลางวันสำหรับโอกาสที่เป็นทางการนั้นมีพระมาลาหลากหลายแบบเข้าสู่ชุดกับฉลองพระองค์ ทั้งนี้ พระองค์ทรงเลือกแบบฉลองพระองค์ที่เรียบ ๆ โปรดฉลองพระองค์สูทอันเป็นเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสุภาพสตรีในสมัยนั้น บีแอร์ บัลแมง เลือกใช้ผ้าไหมสีสันสดใสในการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์สูท เพื่อให้ทรงโดดเด่นเมื่อเสด็จออกให้ประชาชนเฝ้าฯ ส่วนฉลองพระองค์ชุดราตรีสำหรับงานที่เป็นทางการ ไม่โปรดแบบเกาะอกซึ่งเป็นที่นิยมในช่วงทศวรรษ 1950-1960 แต่พระองค์โปรดทรงฉลองพระองค์แบบมีสาย หรือในกรณีที่เป็นแบบเดิมไม่มีสาย ก็จะมีเพิ่มสายลงไป เพื่อใช้เป็นที่ยึดติดสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในโอกาสที่ต้องทรงฉลองพระองค์ชุดราตรีแบบเต็มยศ⁹⁰ เห็นได้ชัดว่าพระองค์ทรงคำนึงถึงรายละเอียดของฉลองพระองค์ที่นอกจากจะต้องสง่างามแล้ว ยังต้องคำนึงถึงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับระเบียบพิธีการทูต โดยเฉพาะในงานเต็มยศที่ต้องทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยเฉพาะเครื่องราชอิสริยาภรณ์ของประเทศที่เสด็จฯ เยือน ที่ต้องทรงประดับในงานถวายพระกระยาหารค้ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) เช่นเดียวกับพระประมุขหรือประมุขแห่งรัฐที่ต้องประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ พระราชทานเช่นกัน สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชประสงค์ฉลองพระองค์ทั้งแบบไทยและสากลให้เหมาะสมกับโอกาสในการเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ และยุโรป โดยจะทรงฉลองพระองค์ชุดสูทแบบสากลสำหรับการปฏิบัติพระราชกรณียกิจในช่วงเช้าหรือในโอกาสลาลอง ส่วนพระราชกรณียกิจในช่วงบ่าย ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงพร้อมกับฉลองพระองค์คลุมชั้นนอกเข้าสู่ชุดในบาง

⁸⁹ ท่านผู้หญิงพึงจิตต์ ศุภมิตร, ตามเสด็จฯ ต่างประเทศ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535), หน้า 103-104.

⁹⁰ ปิยนันท์ เพชรบุรณิน, บรรณาธิการ, งามสมบรมราชินีนาถ (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559), หน้า 21-23.

โอกาส และทรงฉลองพระองค์ชุดไทยหรือชุดราตรีสำหรับพระราชกรณียกิจในช่วงค่ำ⁹¹ นอกจากนี้ พระองค์ยังต้องเตรียมฉลองพระองค์สำหรับใช้หน้าร้อนที่สหรัฐอเมริกาและหน้าหนาวที่ยุโรป ซึ่งต้องใช้เฟอร์หลายชนิด ทั้งที่สวมและห่ม โดยมีธรรมเนียมการสวมเฟอร์ดังนี้

1. งานเต็มยศช่วงกลางวัน พระราชินีหรือภริยาประมุขประเทศ มักห่มเฟอร์สีขาว
2. งานกลางวันที่เป็นทางการลดลงมา สวมเฟอร์สีได้
3. งานกลางวันที่ค่อนข้างหรูหรา ก็สวมเฟอร์สีได้เช่นกัน

ในการเสด็จฯ ต่างประเทศทางราชการ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงฉลองพระองค์ทั้งแบบสากลและแบบประเพณีตามวาระโอกาส เช่นเมื่อครั้งที่เสด็จฯ ถึงฮอโนลูลู มลรัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา พระองค์ทรงฉลองพระองค์ชุดติดกัน กระโปรงบาน ตัดเย็บจากผ้าไหมไทยสีชมพูอ่อน พระมาลาปีกกว้างที่เรียกว่า picture hat สีขาว รองพระบาท ถุงพระหัตถ์ และกระเป๋าสีขาว⁹² หรือในการเสด็จฯ จากลอสแอนเจลิสไปยังฟิตส์เบิร์ก พระองค์ทรงฉลองพระองค์ตัดเย็บจากผ้าไหมไทยเป็นชุดกระโปรงติดกันสีน้ำตาลแก่ มีแพรตาสีเหลืองสีดำขาวคาดบนพระองค์ ทรงฉลองพระองค์ชั้นนอกอีกชั้นหนึ่งเป็นสีเดียวกัน ที่พระศอทรงไข่มุก 4 สาย มีดอกพุดซ้อนดอกหนึ่งกลัดที่ฉลองพระองค์ด้านซ้าย เข็มกลัดรูปร่างเป็นห้วงก้นทำด้วยไข่มุกทั้งเม็ดกลัดอยู่ใกล้ดอกไม้ เป็นที่ว่ากำลังดมดอกพุดซ้อนอยู่ ทรงพระมาลาปีกกว้างสีขาว กระเป๋าสีขาว ถุงพระหัตถ์ รองพระบาทสีขาวทั้งหมด⁹³ พัสตราภรณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการต่างประเทศของไทยนี้ มักเป็นไปในลักษณะ “การทูตสาธารณณะ” ในรูปแบบของการสร้างความประทับใจแก่สื่อมวลชนท้องถิ่นและบุคคลที่มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ โดยในการเสด็จฯ เยือนฮาวายนี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงสร้างความประทับใจแก่บุคคลที่ได้เข้าเฝ้าฯ รวมไปถึงสื่อมวลชนด้วย หนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับลงพระฉายาลักษณ์และข่าวในการเสด็จฯ ฉบับหนึ่งถวายพระราชสมัญญาแด่พระองค์ว่า “The Doll-like Queen”

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

⁹² พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต, เสด็จพระราชดำเนินสหรัฐอเมริกา พุทธศักราช 2503 ปากีสถาน พุทธศักราช 2505 และสหพันธรัฐมลายู พุทธศักราช 2505 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549), หน้า 22.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

ส่วนอีกฉบับหนึ่งถวายพระราชสมัญญาว่า “The Living Doll”⁹⁴ รวมไปถึงการที่พระองค์ยังต้องพระราชทานสัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ของสหรัฐอเมริกาด้วย จะเห็นได้ว่านอกจากการที่พระองค์ต้องทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะ “สุภาพสตรีหมายเลข 1” เคียงข้างพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ที่ปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะประมุขแห่งรัฐแล้ว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงยังต้องทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่นับได้ว่าเป็น “การทูตสาธารณะ” ในอันที่จะส่งเสริมความเข้าใจระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาควบคู่กันไปด้วย

ที่สหรัฐอเมริกา หมายกำหนดการที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ เสด็จฯ สภาองเกรส ทรงฉลองพระองค์ชุดสากล สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงฉลองพระองค์แบบสากลเช่นกัน โดยทรงชุดผ้าไหมไทยเนื้อหนาสีแสดไหม้ ออกแบบตัดเย็บโดยปีแอร์ บัลแมง พระมาลาสาสนจากฟางสีเดียวกันไม่มีปีกเป็นทรงสูงเล็กน้อยปิดมุนพระเกศา ทรงสร้อยไข่มุกเส้นเดียวที่พระศอก ที่ฉลองพระองค์ด้านซ้ายทรงกลัดเข็มกลัดตัวแมลงปอเท่าของจริง ปีกประดับเพชร หัวเป็นมรกต ตัวเป็นเพชรกับทับทิม ที่พระกรทรงสร้อยไข่มุก ทรงพระกุ่มพลเป็นไข่มุกเม็ดใหญ่ข้างละเม็ด⁹⁵ นอกจากการเสด็จฯ หน่วยงานของรัฐบาลแล้ว ยังเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมหน่วยงานที่ไม่ใช่รัฐด้วย เช่น General Federation of Women’s Club พัสดราภรณ์ที่ทรงในโอกาสการเสด็จฯ ในครั้งนั้น ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐฯ ในมิติการทูตสาธารณะ เนื่องจากปรากฏเสียงชื่นชมจากสื่อมวลชนที่เสนอข่าวในวันนั้นว่า “The slender queen was an enchanting figure when she arrived promptly at 4.50.” และข้อความที่กล่าวไว้ว่า “The dainty doll-like queen...” เนื่องจากในวันนั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงฉลองพระองค์แบบสากล เป็นชุดกระโปรงติดกันออกแบบตัดเย็บจากผ้าจอร์เจ็ตต์ (georgette) สีตองอ่อน ท่อนล่างเป็นกระโปรงจับจีบ (pleat) ซึ่งทรงทับฉลองพระองค์ แคนันอีกชั้นหนึ่ง ที่พระศอกทรงไข่มุกใหญ่สายเดียว พระมาลาปีกกว้างสีเดียวกับฉลองพระองค์ ประดับด้วยดอกไม้หลากหลายชนิด ก้านและใบสีเขียว ภูพระหัตถ์ รองพระบาท และกระเป๋าทรงถือเป็นสีขาวทั้งหมด⁹⁶

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

ภาพที่ 21 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงสัมผัสพระหัตถ์กับประธานาธิบดีดไวท์ ไอเซนเฮอว์ ขณะเสด็จฯ พร้อมสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ถึงท่าอากาศยาน Washington National Airport เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2503 ในโอกาสเสด็จประพาสกรุงวอชิงตันเป็นเวลาห้าวัน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากลออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมไทย ทรงพระมาลา ถุงพระหัตถ์ รองพระบาท พร้อมทรงกระเป๋าลือ เป็นไปตามแบบแผนการแต่งกายที่ถูกต้องทางธรรมเนียมทางการทูต

ที่มาของภาพ : Facebook U.S. Embassy Bangkok

นอกจากฉลองพระองค์แบบสากล สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงยังทรงฉลองพระองค์แบบไทยในงานพิธีเต็มยศด้วย ซึ่งก็เป็นไปตามธรรมเนียมการทูลเช่นกันว่าสุภาพสตรีสามารถแต่งกายด้วยชุดประจำชาติได้ในงานพิธีที่เป็นทางการ เรื่องฉลองพระองค์แบบไทยนี้มีความสำคัญ ไม่เฉพาะแต่การที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงจะทรงใช้ฉลองพระองค์เป็นสื่อแสดงความเป็นไทยเท่านั้น แต่ยังต้องแสดงให้เห็นว่าพระองค์เป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถแห่งประเทศที่มีความเป็นอิสระ มีประวัติศาสตร์ยาวนานน่าภาคภูมิใจ นอกจากนี้ การแต่งพระองค์อย่างไทยยังถูกนำมาใช้ขับเน้นสถานะของประเทศไทยภายใต้บริบทความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา โดยในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2503 พระองค์เสด็จฯ ไปทรงร่วมงานที่ห้างเบิร์กดอร์ฟ กูดแมน (Bergdorf Goodman) นครนิวยอร์ก ทรงได้รับความสนใจในการแต่งพระองค์แบบไทยเป็นอย่างมากจากชาวอเมริกันที่มาร่วมงานในวันนั้น ทั้งการแต่งพระองค์ การผสมผสานสีที่หลากหลาย รวมไปถึงเครื่องประดับพระเกศา จากเหตุการณ์นี้อาจกล่าวได้ว่าความเป็นไทยเริ่มก้าวเข้าสู่เวทีแฟชั่นสากลสมัยใหม่ผ่านการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และความสนใจของชาวอเมริกันที่มีต่อเครื่องแต่งพระองค์ได้ยกระดับสถานะของพระองค์จากเดิมที่เป็นพระราชินีของรัฐเอกราชเล็ก ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไปสู่การเป็นพระราชินีที่เป็นที่รู้จักในระดับสากล และยังเป็นการแสดงให้เห็นว่านอกจากพระองค์จะเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยที่ดีที่สุดในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศแล้ว ยังเป็นผู้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของชาวอเมริกันที่มีต่ออัตลักษณ์ของความเป็นไทยที่ได้รับการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากลอีกด้วย⁹⁷

นอกจากนี้ในโอกาสที่ผู้ว่าการมลรัฐฮาวายและภริยาถวายพระกระยาหารค่ำเป็นพระเกียรติยศ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ทรงฉลองพระองค์ราตรีสีโมสร สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบชัตติยราช นารีตามโบราณราชประเพณีของไทย⁹⁸ โดยทรงพระภูษาจีบ เป็นผ้าไหมยกทองพื้นสีแดง

⁹⁷ Matthew Phillips, *Thailand in the Cold War* (Oxon : Routledge, 2016), p. 184-185.

⁹⁸ สาเหตุที่ผู้เขียนมิได้ใช้คำว่า “ชุดประจำชาติ” ในที่นี้ เนื่องจากในขณะนั้น (พ.ศ. 2503) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ยังมิได้ทรงกำหนดแบบแผนของชุดไทยพระราชนิยม ทั้ง 8 แบบ และยังมีได้มีความนิยมสวมใส่กันอย่างแพร่หลายเฉกเช่นในยุคหลัง

ทรงสะพักเฉียง เครื่องประดับเป็นแบบไทยทั้งหมด⁹⁹ หรือที่ทำเนียบขาว ในการที่นาย ดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา และนางมาลี ดี. ไอเซนฮาวร์ ภริยา ถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ทรงฉลองพระองค์แบล็คไท (black tie) สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์อย่างขัตติยราชานารีไทย ทรงพระภูษาจีบเป็นไหม ยกทอง ทรงสะพักเฉียง สีทองอร่ามไปทั้งพระองค์ ทรงอาภรณ์แบบไทยทั้งหมด ไม่ว่าจะ เป็นสายรัดพระองค์เป็นทองคำกับเพชร ปิ่นแห่งประดับเพชร ทรงสังวาล มีเข็มกลัดที่พระ อังสา สร้อยพระศอ ทองพระกร ล้วนแล้วแต่เป็นเพชรกับทอง กระเป๋าทรงถือและรอง พระบาทก็มีหัวเข็มขัดเป็นเพชรกับทองชิ้นเล็ก ๆ ประดับ¹⁰⁰ หรือในงานที่ทั้งสองพระองค์ พระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำเป็นเกียรติยศแก่นายดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ ประธานาธิบดีแห่ง สหรัฐอเมริกา และนางมาลี ดี. ไอเซนฮาวร์ ภริยา ณ โรงแรมเมเพลาร์ว ในโอกาสนั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงฉลองพระองค์แบบไทย ทรงพระภูษา จีบไหมสีเขียวยกทอง ทรงสะพักกรองทอง สายรัดพระองค์ทองคำประดับเพชรมี พระปิ่นแห่งเป็นนพเก้า ทรงสังวาลนพเก้าเข้าชุดกัน และมีเข็มกลัดหงส์ประดับเพชรที่ พระอังสาเบื้องซ้าย¹⁰¹ พัสตราภรณ์ชุดนี้มีบทบาทในมิติ “การทูตสาธารณะ” อีกครั้ง อัน เนื่องมาจากการสร้างความประทับใจแก่ผู้ที่ได้เฝ้าฯ รวมไปถึงสื่อมวลชนอเมริกัน เนื่องจาก ในวันรุ่งขึ้น หนังสือพิมพ์วอชิงตันโพสต์ (Washington Post) รายงานข่าวว่า “Sweet Bird of Youth sits on Thai Queen’s shoulder.” และ “Hongsas Bird adorns 800 year old style.”¹⁰² นอกจากสื่อตะวันตกแล้ว สื่อมวลชนของไทยเองก็ให้ความสนใจกับ ฉลองพระองค์แบบไทยของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเป็น อย่างมาก โดยที่เนื้อหาของสื่อได้นำเสนอรายละเอียดของฉลองพระองค์ที่สะท้อนให้ เห็นถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของสตรีไทย เช่น ฉลองพระองค์ที่มีทรงสะพักและ ฉลองพระองค์ชุดยาวนั้นเป็นแบบแผนที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและมีวิวัฒนาการสืบ

⁹⁹ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต, เสด็จพระราชดำเนินสหรัฐอเมริกา พุทธศักราช 2503 ปากีสถาน พุทธศักราช 2505 และสหพันธรัฐมลายู พุทธศักราช 2505 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549), หน้า 35.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

¹⁰² เรื่องเดียวกัน.

เนื่องมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน¹⁰³ ทั้งนี้ ฉลองพระองค์แบบไทยได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนแทบทุกครั้ง เช่น เมื่อครั้งเสด็จฯ งานราตรีที่โรงแรมเซอราตัน-พลาซาในงานรับรองที่ผู้ว่าการมลรัฐแมสซาชูเซตส์และนายกเทศมนตรีนครบอสตันจัดถวายเป็นพระเกียรติยศ ในคืนนั้นผู้มาร่วมงานมีจำนวนไม่มากนัก รวบรวมคนเท่านั้น สุภาพบุรุษแต่งราตรี สุภาพสตรีแต่งชุดราตรีสั้น ส่วนสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงแต่งพระองค์แบบไทย ทรงพระภูษาจีบและทรงสะพักกรองทองอย่างเต็มที่ มีรับสั่งในภายหลังว่าแต่งพระองค์เกินหน้าคนอื่นไป จะทรงทราบได้อย่างไรว่าแขกสุภาพสตรีท่านอื่นในงานจะแต่งชุดราตรีสั้น ในเมื่อหมยกำหนดการระบุว่าให้แต่งชุดราตรี หม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต (พระยศขณะนั้น) นางสนองพระโอษฐ์ กราบบังคมทูลว่า “ทรงแต่งพระองค์มากไปดีกว่าน้อยเกินไป แต่ถึงจะทรงอย่างไรก็ไม่มีใครเห็นผิดเป็นอันขาด โดยเฉพาะเวลาทรงชุดไทยของเรา” ดังจะเห็นได้ว่าในวันรุ่งขึ้นจากวันงาน หนังสือพิมพ์ทุกฉบับชมเชยฉลองพระองค์แบบไทยที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรง โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์บอสตันโกลด์ที่ชื่นชมว่า “fulfill the most imaginative concept of beautiful Oriental Royalty.”¹⁰⁴

¹⁰³ Matthew Phillips, *Thailand in the Cold War* (Oxon : Routledge, 2016), p. 182-183.

¹⁰⁴ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต, เสด็จพระราชดำเนินสหรัฐอเมริกา พุทธศักราช 2503 ปากีสถาน พุทธศักราช 2505 และสหพันธรัฐมลายู พุทธศักราช 2505 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549), หน้า 168.

ภาพที่ 22 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในงานถวายพระกระยาหาร ค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) โดยประธานาธิบดีชาร์ลส์ เดอ โกล แห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสและ ภริยา ณ พระราชวังเอลีเซ ทั้งสองพระองค์ทรงฉลองพระองค์เต็มยศ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์อย่างขัตติยราชชนารีตามโบราณราชประเพณี ที่มีลักษณะเดียวกับ ชุดไทยพระราชนิยม “ไทยจักรี” ในเวลาต่อมา

ที่มาของภาพ : “Queen Sirikit’s Glamorous Royal World Tour Tiara,” *The Court Jeweller* [online] Available from : <https://www.thecourtjeweller.com/2022/08/queen-sirikits-glamorous-royal-world-tour-tiaras.html> [accessed 31st May 2022]

ภาพที่ 23 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเสด็จฯ งานราตรีที่โรงแรม เซอราตัน-พลาซ่าในงานรับรองที่ผู้ว่าการเมืองแมสซาชูเซตต์และนายกเทศมนตรีนครบอสตันจัดถวาย เป็นพระเกียรติยศ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงแต่งพระองค์แบบไทย ทรงพระภูษาจีบและทรงสะพักกรองทอง งานนี้เป็นงานที่พระองค์รับสั่งในภายหลังว่าทรงแต่งพระองค์ มากไป เพราะสุภาพสตรีท่านอื่นในงานแต่งชุดราตรีสั้น แต่หม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต นางสนอง พระโอษฐ์ กราบบังคมทูลว่า “ทรงแต่งพระองค์มากไปดีกว่าน้อยเกินไป แต่ถึงจะทรงอย่างไรก็ไม่มีใคร เห็นผิดเป็นอันขาดโดยเฉพาะเวลาทรงชุดไทยของเรา” อย่างไรก็ตาม ฉลองพระองค์ในภาพนี้ได้รับความ ชื่นชมจากสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก

ที่มาของภาพ : “Queen Sirikit’s Glamorous Royal World Tour Tiara,” *The Court Jeweller* [online] Available from : <https://www.thecourtjeweller.com/2022/08/queen-sirikits-glamorous-royal-world-tour-tiaras.html> [accessed 31st May 2022]

ที่มาของข้อมูล : พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต, *เสด็จพระราชดำเนินสหรัฐอเมริกา พุทธศักราช 2503 ปากีสถาน พุทธศักราช 2505 และสหพันธรัฐมลายา พุทธศักราช 2505* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549), หน้า 168.

ความชื่นชมของสื่อมวลชนต่างประเทศต่อแบบแผนด้านการแต่งพระองค์ของ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงกลายเป็นส่วนส่งเสริมภาพลักษณ์ ของประเทศไทยในช่วงต้นทศวรรษ 2500 (ตรงกับทศวรรษ 1960) ที่ในขณะนั้น ไทยกำลัง ดำเนินนโยบายต่างประเทศในแนวทางการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและกลุ่ม ประเทศเสรีนิยมตะวันตกเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การทรงพระราชกรณียกิจที่งดงามและเหมาะสมกับโอกาสและธรรมเนียมสากล ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของพระมหากษัตริย์ไทยและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในฐานะ ประมุขแห่งรัฐ (head of state) และสุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของประเทศ ที่สามารถผสมผสานความเป็นตะวันออกเข้ากับความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน ในช่วงเวลาที่ไทย กำลังก้าวเข้าสู่ “สมาคมระหว่างประเทศ” (international society) อีกครั้งภายใต้บริบท สงครามเย็น เพื่อแสดงสถานะความเป็นรัฐอธิปไตยที่มีจุดยืนทางการเมืองระหว่างประเทศ เดียวกับกลุ่มประเทศฝ่ายเสรีนิยม ที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้กำหนดระเบียบโลกทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ในโครงสร้างอำนาจโลกแบบ “Pax Americana”

ความสนใจของสื่อมวลชนในโลกตะวันตกต่อแบบแผนการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงยังรวมไปถึงโอกาสที่ไม่เป็นทางการด้วย ในโอกาสที่ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เสวยพระกระยาหารค่ำที่สถานเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เป็นงานอย่างลำลอง หนังสือพิมพ์วอชิงตันโพสต์และไทมส์แฮริล ประจำวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2503 รายงานว่า สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงไม่ได้ทรงฉลองพระองค์เต็มยศ ทรงฉลองพระองค์แบบสั้นเป็นผ้าไหม ไทยแบบเรียบ ๆ สีขาวกับเขียว ที่พระศอทรงสร้อยไข่มุกสี่สาย ทรงประดับดอกไม้ทองขาว กลีบฝิ่งเพชร ส่วนเกสรเป็นมรกต¹⁰⁵ สื่อให้เห็นว่าพระราชจริยวัตรและการแต่งพระองค์ ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเป็นที่สนใจของสื่อมวลชน สหรัฐฯ เป็นอย่างมาก นับเป็นการช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่าง ไทยกับสหรัฐฯ ให้แน่นแฟ้นขึ้นในอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ การเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ ทางราชการ ของทั้งสองพระองค์นั้นถือได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่รองรับกับอำนาจและชุดความรู้ใน

¹⁰⁵ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต, เสด็จพระราชดำเนินสหรัฐอเมริกา พุทธศักราช 2503 ปากีสถาน พุทธศักราช 2505 และสหพันธรัฐมลายู พุทธศักราช 2505 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549), หน้า 116.

แบบอเมริกันในฐานะที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะกำหนดทิศทางของประเทศไทยต่อไปในอนาคต ในขณะที่เดียวกัน จากการเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ ครั่งดังกล่าวที่นอกจากพระราชจริยาวัตรอันน่าประทับใจของทั้งสองพระองค์อันช่วยปรับสมดุลความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแล้ว ยังช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของทั้งสองพระองค์ให้มีความเป็นสมัยใหม่อีกด้วย¹⁰⁶

ภาพที่ 24 : (จากซ้าย) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์ นางมาลี ไอเซนเฮอว์ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ก่อนงานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำที่ทำเนียบขาว เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ทรงประดับเครื่องอิสริยาภรณ์ Legion of Merit ที่ประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์ทูลเกล้าฯ ถวาย ส่วนสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบไทย ทรงพระภูษาจีบเป็นไหมยกทอง ทรงสะพักเฉียง สีทองอร่ามไปทั้งพระองค์ ทรงอาภรณ์แบบไทยทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสายรัดพระองค์เป็นทองคำกับเพชร ปั้นแหงนประดับเพชร ทรงสังวาล มีเข็มกลัดที่พระองค์สา สร้อยพระศอ ทองพระกร ล้วนแล้วแต่เป็นเพชรกับทอง กระเป๋าทรงถือและรองพระบาทก็มีหัวเข็มขัดเป็นเพชรกับทองชิ้นเล็ก ๆ ประดับ

ที่มาของภาพ : Facebook U.S. Embassy Bangkok

¹⁰⁶ Matthew Phillips, *Thailand in the Cold War* (Oxon : Routledge, 2016), p. 186.

เมื่อเสร็จสิ้นการเสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการแล้ว ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 19-23 กรกฎาคม พ.ศ. 2503 โดยในวันที่ 19 กรกฎาคม เครื่องบินพระที่นั่งลงจอดที่ท่าอากาศยานแกตวิก โดยมีเจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งเคนต์ ผู้แทนพระองค์สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 เฝ้าฯ รับเสด็จ จากนั้นทั้งสามพระองค์ประทับรถไฟพระที่นั่งซึ่งสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 ทรงส่งมารับเสด็จเข้ากรุงลอนดอน โดยที่การรับเสด็จทางราชการจะเกิดขึ้นที่สถานีรถไฟวิกตอเรีย ในโอกาสนั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากลเป็นชุดสูทฤดูร้อน ออกแบบตัดเย็บโดยปีแยร์ บัลแมง (Pierre Balmain) จากผ้าไหมไทยเนื้อหนาสีม่วงปาร์มา คือไหมเส้นยืนเป็นสีม่วง ไหมเส้นพุ่งเป็นสีฟ้าไข่นกการเวก ฉลองพระองค์ด้านในเป็นสีฟ้าไข่นกการเวก เป็นผ้าไหมชนิดบาง แบบเรียบ และมีองค์ประกอบถูกต้องตามระเบียบพิธีการทูตสำหรับธรรมเนียมการแต่งกายของสุภาพสตรี นั่นคือ การทรงพระมาลา โดยที่ในโอกาสนั้นทรงพระมาลาปีกกว้างสีเดียวกับฉลองพระองค์ด้านใน กระเป๋าทรงถือ ฉลองพระบาท และถุงพระหัตถ์ นอกจากนี้ยังทรงสร้อยพระคอไข่มุกสี่สาย ทรงกลัดดอกไม้เพชรมีเกสรเป็นไข่มุกที่ปกฉลองพระองค์ด้านซ้าย ฉลองพระองค์นี้มีส่วนในการเสริมสร้างมิติ “การทูตสาธารณะ” ซึ่งมีส่วนส่งเสริมการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยนั้นที่จะกระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศโลกเสรี ดังปรากฏว่าบรรดาสื่อมวลชนทั้งในสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อิตาลี และเยอรมนี ต่างนำเสนอข่าวและลงเนื้อหาที่เป็นการชมเชยฉลองพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงในวันที่เสด็จฯ ถึงกรุงลอนดอนกันเป็นอย่างมาก แม้จะมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์มาจากฝั่งประเทศไทยเองว่าฉลองพระองค์ดังกล่าวนั้นไม่หรูหราเท่าสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 ซึ่งในวันนั้นสมเด็จพระราชินีนาถทรงฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้สีโอศก กระโปรงบาน ทรงฉลองพระองค์โค้ทเป็นผ้าลูกไม้อย่างเดียวกับสีเดียวกับกับฉลองพระองค์ทับอีกชั้นหนึ่ง พระมาลาเป็นช่อดอกไม้สีโอศก ทรงเข็มกลัดเพชรรูปดอกไม้ที่เบื้องซ้ายของฉลองพระองค์คลุมชั้นนอก รองพระบาท ถุงพระหัตถ์ และกระเป๋าทรงถือเป็นสีขาว¹⁰⁷

¹⁰⁷ หม่อมราชวงศ์ปรีชนันทนา รังสิต, บรรณาธิการ, 100 ปีชาติกาล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2563), หน้า 14 และ 20.

นอกจากนี้ ยังเคยมีผู้ปรารภว่า เพราะเหตุใดสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงจึงโปรดทรงพระมาลาเมื่อเสด็จฯ เยือนต่างประเทศ เพราะนอกจากจะไม่ทรงพระสิริโฉมแล้ว ยังไม่เป็นไทยอีกด้วย พระองค์รับสั่งตอบในพระราชนิพนธ์ว่า เมื่อทรงฉลองพระองค์แบบไทยก็ไม่ได้ทรงพระมาลา และเมื่อทรงพระมาลาขณะที่ทรงฉลองพระองค์แบบสากลก็ใช้ว่าจะโปรด แต่ที่ต้องทรงพระมาลาเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนสากลอันเป็นที่ยอมรับกันในนานาประเทศ¹⁰⁸

ภาพที่ 25 : ฉลองพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงในโอกาสเสด็จฯ ถึงกรุงลอนดอน พ.ศ. 2503 ออกแบบตัดเย็บโดยปีแอร์ บัลแมง จากผ้าไหมพื้นสีม่วงและสีฟ้า อันเป็นเอกลักษณ์ในการจับคู่สีของบัลแมง

ที่มาของภาพ : Queen Sirikit Museum of Textiles

¹⁰⁸ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ (กรุงเทพฯ : กีเลนการพิมพ์, 2547), หน้า 89.

ภาพที่ 26 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยสมเด็จพระราชินีนาถ เอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร ในโอกาสที่ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ ถึงสหราชอาณาจักร วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : GETTY IMAGES

ภาพที่ 27 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ ชุดกลางวันแบบสากล ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อบัลแมง ทรงพระมาลาและถุงพระหัตถ์ตามธรรมเนียมสากล ในโอกาสเสด็จฯ เยือนราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์อย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : The Court Jeweller

ภาพที่ 28 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ราตรียาวแบบตะวันตก ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้ออับแลง ทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ทรงดูพระหัตถ์ยาว ทรงเทียรตามธรรมเนียมตะวันตกที่ต้องสวมเทียรานโอกาสงานราตรีที่เป็นทางการในโอกาสเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : The Court Jeweller

ภาพที่ 29 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ราตรียาวแบบตะวันตก ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อบัลแมง ทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์สิงโตเนเธอร์แลนด์ (Order of the Netherlands Lion) แห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ทรงสูงพระหัตถ์ยาว ทรงเทียรตามธรรมเนียมตะวันตกที่ต้องสวมเทียรในโอกาสงานราตรีที่เป็นทางการ ในโอกาสเสด็จฯ เยือนราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์อย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : The Court Jeweller

นอกจากฉลองพระองค์แบบสากลแล้ว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบไทยไปในงานเลี้ยงพระกระยาหารกลางวันที่ นายกรัฐมนตรีกรุงลอนดอนจัดถวายเป็นพระเกียรติแด่ทั้งสองพระองค์ที่ศาลาภิบาลดอร์ลด์ เป็นงานที่เป็นทางการอย่างยิ่ง สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระราชดำริว่าน่าจะเป็นงานที่มีแขกรับเชิญมาเป็นจำนวนมาก น่าจะเป็นโอกาสที่เหมาะสมที่จะทรงฉลองพระองค์ชุดไทย ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ดังต่อไปนี้

“...น่าที่ข้าพเจ้าจะอวดเครื่องแต่งกายแบบไทยของเราบ้าง เพราะที่อเมริกาไม่มีงานใหญ่ที่จะไปในตอนกลางวันเช่นนั้นเลย ข้าพเจ้าจึงแต่งแต่ชุดสากลเรื่อยมา เมื่อปรึกษาพรรคพวกฝ่ายในและตกลงกันเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็จัดแจงให้โทรศัพท์แจ้งไปที่ภริยาราชทูต

และภริยาข้าราชการสถานทูตไทยที่จะไปในงานให้ทราบว่าข้าพเจ้าจะแต่งชุดไทยไป
กิลด์ฮอลล์ ผู้ใดจะแต่งกายอย่างไรก็ได้แล้วแต่จะสะดวก แต่งไทยก็ได้ ฝรั่งเศสก็ได้ตามสบาย...”

งานถวายพระกระยาหารกลางวันที่กิลด์ฮอลล์นั้นนับว่าเป็นงานพิธีที่เป็นทางการ มีความเป็นพิธีรีตองสูง ทางราชสำนักอังกฤษจึงจัดรถม้าพระที่นั่งเปิดประทุนถวายแต่ทั้งสองพระองค์ประทับคู่กัน เทียมม้าสีขาว มีลอร์ดอินเวตติงของสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 คือ เอิร์ลแห่งเวสมอร์ลัน ตามเสด็จ มีทหารม้านำและตามเป็นกระบวนใหญ่จากพระราชวังบักกิงแฮมไปยังกิลด์ฮอลล์ มีประชาชนชาวอังกฤษเฝ้าฯ เต็มสองข้างถนนและด้วยความที่มีฝนตกในวันนั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงจึงทรงห่มเฟอร์รี่สีน้ำตาลอ่อนทับฉลองพระองค์แบบไทย แต่การณ์กลับกลายเป็นว่าหนังสือพิมพ์อังกฤษบางฉบับพาดหัวข่าวว่า “Queen Sirikit Rode Hatless to Guildhall.” พร้อมทั้งเชิญพระฉายาลักษณ์ขึ้นประกอบข่าวด้วย สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงตระหนักทันทีว่าการที่หนังสือพิมพ์ลงข่าวคล้ายกับตกใจว่าการที่พระราชินีไทยไม่ทรงพระมาลาไปในงานใหญ่ที่จัดโดยนายกรัฐมนตรีนั้นเพราะไม่ทรงให้เกียรติแก่งานของเขา เนื่องจากในช่วงนั้นทางสื่อมวลชนอังกฤษยังไม่รู้จักชุดไทย พระราชนิยม และการที่ทั้งพระองค์และผู้ตามเสด็จฝ่ายไทยแต่งชุดไทยก็เพราะฝ่ายไทยให้เกียรติ พระองค์ทรงยอมรับว่าไม่ได้ทรงแจ้งให้ทางหนังสือพิมพ์ทราบเรื่องเครื่องแต่งกายของฝ่ายไทยไว้ก่อน เนื่องจากในขณะนั้นการแต่งกายแบบไทยยังไม่เป็นที่แพร่หลายในระดับสากล ในขณะเดียวกันก็ทำให้เห็นความสำคัญของสื่อมวลชนที่อาจช่วยทั้งส่งเสริมภาพลักษณ์หรือลดทอนภาพลักษณ์ของไทยในระดับระหว่างประเทศ อันเกิดจากประเด็นเครื่องแต่งกายด้วย

อย่างไรก็ตาม การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศทางราชการ รวมไปถึงเรื่องฉลองพระองค์ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนต่างประเทศเป็นอย่างมาก เช่น U.S. Information Service (USIS) ที่นอกจากนำเสนอเรื่องความสำเร็จของการเสด็จฯ ที่นานาประเทศถวายเป็นการต้อนรับทั้งสองพระองค์แล้ว ยังกล่าวถึงเรื่องฉลองพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2503 คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญการออกแบบเครื่องแต่งกายจากนานาประเทศ ได้เทิดพระเกียรติสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเป็นหนึ่งในสิบของสุภาพสตรีที่แต่งกายงดงามที่สุดในโลกของปีนั้น ร่วมกับเจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งเคนท์ นางแจ็ก

เกอลีน เคนเนดี และออสเตรย์ เฮปเบิร์น นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงได้รับเลือกให้เป็นสุภาพสตรีผู้แต่งกายดีที่สุดในโลกอีกหลายปี ได้แก่ พ.ศ. 2504 พ.ศ. 2506 และ พ.ศ. 2507 และต่อมาใน พ.ศ. 2508 หอแห่งเกียรติคุณ ณ นครนิวยอร์ก ได้จารึกพระนามาภิไธยในฐานะที่เป็นหนึ่งในสิบสองสุภาพสตรีที่แต่งกายงามที่สุดในโลก หลังจากนั้น นิตยสารไวกออเมริกา ยังได้ตีพิมพ์บทความและภาพจำนวน 10 หน้า เกี่ยวกับราชสำนักไทยอีกด้วย¹⁰⁹ อันเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยไปในระดับสากล อันส่งผลดีต่อชื่อเสียง สถานะ และการต่างประเทศของไทยในขณะนั้นอีกโสดหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศทางราชการก็ทำให้ทั้งสองพระองค์ต้องทรงระมัดระวังพระองค์เป็นอย่างมาก มิใช่ด้วยเหตุผลในด้านภาพลักษณ์ส่วนพระองค์เท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องไปถึงภาพลักษณ์ของประเทศไทยอันจะส่งผลถึงกิจการด้านการต่างประเทศด้วย เนื่องจากก่อนการเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ ครั้งที่สองใน พ.ศ. 2510 มีข่าวลือเกี่ยวกับเรื่องส่วนพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ¹¹⁰ เป็นเหตุให้พระองค์ทรงพระราชวิตกว่าข่าวลือดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อในทางลบกับการเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ ทางราชการ และเมื่อถึงวาระในการเสด็จฯ และทั้งสองพระองค์มีหมายกำหนดการให้กันหนังสือพิมพ์และผู้แทนสื่อมวลชนเข้าเฝ้าฯ ที่โรงแรมพลาซ่า โดยนักข่าวได้กราบบังคมทูลถามสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเรื่องค่าใช้จ่าย อันเป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากข่าวลือในหนังสือพิมพ์ก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ นักหนังสือพิมพ์ยังกราบบังคมทูลถามในประเด็นต่าง ๆ รวมไปถึงฉลองพระองค์และเครื่องแต่งพระองค์ด้วย ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ ดังความต่อไปนี้¹¹¹

“...นักหนังสือพิมพ์ถามว่า ‘เสื้อผ้าของพระราชินีส่วนมากตัดที่ไหน’ เพราะเขาอ่านตามหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งกล่าวว่าข้าพเจ้าใช้เงินปีละ 10 ล้านบาทสำหรับแต่งตัวอย่างเดียว ไม่ใช่ของรูปพรรณอื่น ๆ ข้าพเจ้าก็ตอบว่า ‘นั่นซิ ฉันทเองอ่านพบแล้วยังสะดุ้ง

¹⁰⁹ ปิยนันท์ เพชรบุรณิน, บรรณาธิการ, งามสมเด็จพระราชินีนาถ (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559), หน้า 35-36.

¹¹⁰ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ (กรุงเทพฯ : กีเลนการพิมพ์, 2547), หน้า 217-219.

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 247-249.

เลย เพราะไม่นึกเลย ไม่รู้เลยว่า ตัวนี้ร้ายถึงขนาดนั้น' ก็เลยตอบเขาว่า 'เสื้อผ้าส่วนมาก นั้นตัดในเมืองไทย ที่ตัดเมืองนอกก็เฉพาะเวลาตามเสด็จไปต่างประเทศในฐานะผู้แทนของ คนไทยเท่านั้น จึงจะใช้ข้างต่างประเทศ' เขาหัวเราะบอกว่า 'ไม่เป็นไร จะช่วยแก้ข่าวให้ ตัวเขาเองก็ไม่เชื่อเหมือนกัน เพราะว่าถ้าดูตามตัวเลขปีละ 10 ล้านแล้ว รู้สิกว่าถ้าจะใช้ให้ หมดในปีเดียว 10 ล้าน ไม่ให้เหลือเลยสักแดงเดียวละก็ จะต้องซื้อเสื้อ fur แพงที่สุด เปลี่ยน ทุกเดือน แม้แต่เสื้อใสนอนก็ต้องปักให้เต็มพริบไปหมด ไม่อย่างนั้นใช้ไม่หมดแน่ 10 ล้าน เฉพาะค่าแต่งตัว' เขากล่าวว่า 'เมืองไทยนี้ต้องใช้ fur หรือเปล่า' ก็บอกว่า 'เมืองไทยจีนใช้ fur ก็เหวี่ยงตกตายนะซี' เขาบอกว่า 'ถ้าอย่างนั้นจะใช้เข้าไปหมดอย่างไรปีละ 10 ล้านบาท' แล้วก็หัวเราะกันอย่างสนุกสนาน..."

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในด้านหนึ่งสื่อมวลชนมีอิทธิพลในการเผยแพร่ ชื่อเสียงเกียรติคุณของประเทศไทยผ่านการปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการเสด็จฯ เยือน ต่างประเทศทางราชการ อันเป็นผลดีต่อการต่างประเทศของไทย แต่ในอีกด้านหนึ่ง สื่อมวลชนบางส่วนก็อาจจะทำให้สาธารณชนเข้าใจผิดในเรื่องที่เนื่องในพระองค์รวมไปถึง เรื่องพัสดุราภรณ์ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกิจการด้านการต่างประเทศของไทยได้ การที่ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงมีโอกาสมหาราชทานสัมภาษณ์แก่ สื่อมวลชนที่กราบบังคมทูลถามในประเด็นที่ยังเป็นที่สงสัยให้เป็นที่กระจ่าง นับได้ว่า สื่อมวลชนจะได้ช่วยแปรเปลี่ยนความเข้าใจผิดไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง อันมีส่วนช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์และพระราชินีไทยในฐานะประมุขแห่งรัฐเอกราช รวมไปถึงภาพลักษณ์ของประเทศไทย และการดำเนินนโยบายต่างประเทศอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ด้วยพระสิริโฉม พระบุคลิกลักษณะ พัสตราภรณ์ และแบบแผนการ แต่งพระองค์อันเป็นที่สนใจไปทั่วโลก ก็เป็นเหตุให้สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราช ชนนีพันปีหลวงมีบทบาททางอ้อมในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี กับนานาประเทศที่อาจตรงกับแนวคิด "การทูตสาธารณะ" ในปัจจุบัน นั่นคือ การที่สภานักออกแบบเสื้อแห่งสหรัฐฯ กราบบังคมทูลเชิญเสด็จโดยกะทันหัน แม้ในช่วงแรกจะไม่ต้องพระราชประสงค์เลยก็ตาม ตามความต่อไปนี้

"...ใจหนึ่งข้าพเจ้าอยากจะปฏิเสธ เพราะเหน็ดเหนื่อยมาหลายวันแล้ว และไม่ได้เตรียมมาก่อนด้วย แต่ข้อสำคัญที่สุดนั่นก็คือ ข้าพเจ้ารู้ตัวดีว่ากำลังเป็นข่าวครึกโครมใน

หน้าหนังสือพิมพ์ของอเมริกา ถ้าจะเปรียบตัวเองก็เหมือนคนที่ถูกตัดลิ้นให้มีความผิด ถูกทำโทษมีป้ายแขวนคอว่าทำตัวพุ่มเฟือยถึงกับเสียค่าใช้จ่ายในการตัดเลื้อยปีละ 10 ล้านบาท ในขณะที่บ้านเมืองและประเทศเพื่อนบ้านกำลังประสบความทุกข์ยากในเรื่องเสียชีวิตคนในการสงคราม มีเหตุการณ์คับขันเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าซึ่งเป็นพระราชินีของประเทศที่อเมริกาให้ความช่วยเหลือยิ่งจะมิแก่ใจไปดูการแสดงแบบเลื้อยอีก ถ้าไปแล้วก็คงไม่พ้นถูกออกข่าวในหนังสือพิมพ์ในนิวยอร์ก และก็คงมีการแปลถ่ายทอดมาถึงเมืองไทยในที่สุด...ข้าพเจ้าเองถูกเขาอุบโหลกให้เป็นผู้นำแพชชันคนหนึ่งของโลกโดยที่ไม่รู้ตัว จู๋ ๆ ก็มีข่าวแต่งตั้งทางหนังสือพิมพ์ โดยที่เขาไม่เคยมาถามความเห็นก่อนเลย ข้าพเจ้ารู้สึกตื่นตันในโมเดริจิดอันนี้... ”¹¹²

แต่แล้วก็ทรงเปลี่ยนพระราชหฤทัย และมีพระราชดำริว่า

“...จึงนึกดูอีกที่ว่าการแสดงแบบเลื้อยนี้ แท้จริงก็คือการโฆษณาอาชีพอันสุจริตของบุคคลจำพวกหนึ่ง ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศไหนก็ตาม แต่สำหรับในเมืองไทยแล้ว ช่างตัดเลื้อยส่วนมากเป็นคนไทยมักมีหัวทางศิลปะ ฉะนั้น ถ้ามีการแสดงแบบเลื้อยประกวดประชันบ่อยเท่าไร ช่างออกแบบและพวกตัดเย็บก็ยิ่งมีความชำนาญขึ้นทำให้คนไทยมีอาชีพมากกว่าเดิม สำหรับตัวข้าพเจ้าเองไม่เห็นว่าการทำเช่นนี้เป็นของผิดหรือเป็นความฟุ้งเฟ้อเลย เพราะเป็นวิธีการหากินในอาชีพสุจริตของคน ประเทศเราเป็นประเทศเสรีประชาธิปไตย ไม่ควรจำกัดเรื่องอาชีพของคน ผู้ที่มีหน้าที่สอนก็ควรสอนให้คนประหยัด และรู้สภาพของฐานะตนว่าควรใช้จ่ายแค่ไหนจึงจะเหมาะสม ไม่ควรไปกล่าวโทษนักออกแบบเลื้อย หรือผู้มีอาชีพทางนี้ว่าทำให้คนฟุ้งเฟ้อ เพราะมนุษย์ทุกคนทำหน้าที่ให้เหมือนกันหมดไม่ได้ ต้องแล้วแต่นิสัยและความถนัด ในสังคมจึงต้องมีการแบ่งงานต่าง ๆ กันไป ใครถนัดทางไหนก็ทำทางนั้น ไม่ใช่ว่าแต่ละคนจะต้องมีอาชีพอย่างเดียวกันหมด เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ตัดลิ้นใจรับคำเชิญของสถานีกออกแบบเลื้อย ซึ่งมีการรวมการส่วนมากเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักธุรกิจมีชื่อ ได้ผลคือรุ่งขึ้นหนังสือพิมพ์นิวยอร์กลงข่าวให้ตีพอใช้...”¹¹³

¹¹² สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ (กรุงเทพฯ : กิเลนการพิมพ์, 2547), หน้า 249-251.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 251-253.

อีกกรณีหนึ่ง เมื่อครั้งที่ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เยือนแคนาดาอย่างเป็นทางการ ครั้นหนึ่งทั้งสองพระองค์เสด็จไปในงานเลี้ยงรับรองสำคัญเป็นทางราชการ ซึ่งผู้ได้รับเชิญส่วนมากเป็นบุคคลมีเกียรติในวงราชการและธุรกิจ ในโอกาสนั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงสร้อยพระศอเพชรซึ่งเคยเป็นพระราชทรัพย์ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ สร้อยพระศอเส้นนี้ทำให้ทรงตระหนักในความสำคัญขอสื่อมวลชนที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และต่อประเทศไทย ด้วย ดังความที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้¹¹⁴

“...สร้อยพระศอเพชรเส้นนี้เอง ทำให้เกิดเหตุการณ์อย่างหนึ่งขึ้นในงานนั้น ซึ่งทำให้ได้ความรู้ว่าข่าวที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้า ซึ่งหนังสือพิมพ์ต่างประเทศฉบับหนึ่งนำไปลงและพวกพ้องพากันแก้ตัวว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยนั้น ความจริงกลายเป็นเรื่องใหญ่กลับทำให้คนพุงความสนใจมาที่เสื้อผ้าและเครื่องประดับของข้าพเจ้าเป็นพิเศษ และบางคนเข้าใจผิดไปเลยก็มี เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเมื่อแขกสำคัญคนหนึ่งถามหม่อมเจ้าหญิงวิภาวดีรังสิต ซึ่งทำหน้าที่นางสนองพระโอษฐ์และไปในงานวันนั้นด้วยว่า ‘เออ...สร้อยพระศอที่พระราชินีของท่านทรงอยู่นั้น คงเพิ่งซื้อใหม่จากปารีสกระมัง’ แสดงว่าข่าวสังคมซุบซิบในหนังสือพิมพ์นั้นทำพิษเข้าแล้ว และผู้ถามคงจะเชื่อว่าข้าพเจ้าใช้เงินปีละ 10 ล้านบาทเป็นค่าเครื่องแต่งตัวจริง ๆ ท่านหญิงวิภาวดีทรงตอบ ‘เอ๊ะ ! นี่ท่านไม่รู้หรือหรือว่าเมืองไทยของฉันทันมีอายุกว่า 700-800 ปีแล้ว พระราชวงศ์จักรีก็มีมาตั้งเกือบสองศตวรรษ เราจึงมีเครื่องเพชรประจำพระราชวงศ์บ้าง ไม่เห็นจะต้องซื้อของใหม่ราคาแพงมาใช้เลย...”

ความสำคัญขอสื่อมวลชนที่มีส่วนเกื้อหนุนภาพลักษณ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยในพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านการต่างประเทศของไทย ใน พ.ศ. 2505 นิตยสารโว้ก (VOGUE) อเมริกา ตีพิมพ์เผยแพร่พระฉายาลักษณ์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงในฉลองพระองค์ชุดไทยจักรีสีทองสว่าง ผู้ฉายพระฉายาลักษณ์คือ นาย Horst P. Horst ช่างภาพชื่อดังชาวเยอรมนี ต่อมาใน พ.ศ. 2508 นิตยสารโว้กอเมริกายังได้ตีพิมพ์พระบรมฉายาลักษณ์ของทั้งสองพระองค์อีกครั้ง นอกจากนี้จะเป็นการเผยแพร่ให้ชาวโลกได้ทราบความเป็นไปที่ถูกต้องของราชสำนักไทยแล้ว ยังนับเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยได้อีกทางหนึ่ง

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 289.

ภาพที่ 30 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ฉลองพระองค์แบบไทยจักรี ฉายโดยนาย Horst P. Horst ช่างภาพชื่อดังชาวเยอรมันจากไวคอกอเมริกา พ.ศ. 2505/ ภาพ: Horst P. Horst/Condé Nast

ที่มา : Vogue Thailand, “พระพันปีหลวงในไวคอกอเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในวัยเมื่อ 57 ปีที่แล้ว,” Vogue Thailand [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.vogue.co.th/fashion/article/queensirikitvogueus1962and65> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566]

ภาพที่ 31 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในฉลองพระองค์ชุดไทยศิวาลัยปักประดับด้วยมุกและคริสตัลทั้งหมด โดยห้องเสื้อบัลแมง จากไวโก้อเมริกา พ.ศ. 2508 / ภาพ: Henry Clarke/Condé Nast

ที่มา : Vogue Thailand, “พระพันปีหลวงในไวโก้อเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในไวโก้เมื่อ 57 ปีที่แล้ว,” Vogue Thailand [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.vogue.co.th/fashion/article/queensirikitvogueus1962and65> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566]

ภาพที่ 32 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ฉายโดยนาย Henry Clarke ตีพิมพ์ในไวกั พ.ศ. 2508 / ภาพ: Henry Clarke/Condé Nast

ที่มา : Vogue Thailand, “พระพันปีหลวงในไวก้อเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในไวกเมื่อ 57 ปีที่แล้ว,” Vogue Thailand [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.vogue.co.th/fashion/article/queensirikitvogueus1962and65> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566]

ภาพที่ 33 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ฉายโดย นาย Henry Clarke ตีพิมพ์ในวิกิฉบับกุ่มภาพันท์ พ.ศ. 2508 / ภาพ: Henry Clarke/Condé Nast ที่มา : Vogue Thailand, “พระพันปีหลวงในไว้ออกอเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในไว้ออกเมื่อ 57 ปีที่แล้ว,” Vogue Thailand [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.vogue.co.th/fashion/article/queensirikitvogueus1962and65> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566]

ภาพที่ 34 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ฉายโดยนาย Henry Clarke ตีพิมพ์ในไวกอฉบับกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2508 / ภาพ: Henry Clarke/Condé Nast via Getty Images

ที่มา : Vogue Thailand, “พระพันปีหลวงในไวกออเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในไวกอเมื่อ 57 ปีที่แล้ว,” Vogue Thailand [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.vogue.co.th/fashion/article/queensirikitvogueus1962and65> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566]

ภาพที่ 35 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ในยุคแรก ๆ ที่ห้องเสื้อบัลแมงให้สถาบันการปัก Lesage ประเทศฝรั่งเศสปักฉลองพระองค์โดยออกแบบผสมผสานจากงานศิลปกรรมไทย และออกแบบสเกตซ์พร้อมกับการใช้เครื่องประดับแบบไทย

ที่มา : Vogue Thailand, “พระพันปีหลวงในไวท์อเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในไวท์เมื่อ 57 ปีที่แล้ว,” Vogue Thailand [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.vogue.co.th/fashion/article/queensirikitvogueus1962and65> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566]

ภาพที่ 36 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเสด็จฯ โดยกระบวนรถม้าพระที่นั่งไปในงานเลี้ยงพระกระยาหารกลางวันที่นายกรัฐมนตรีกรุงลอนดอนจัดถวาย ณ กิลด์ฮอลล์ ในโอกาสเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : Getty Images

ภาพที่ 37 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยเจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งเคนท์ในงานเลี้ยงพระกระยาหารกลางวันที่นายกเทศมนตรีกรุงลอนดอนจัดถวาย ณ กิลด์ฮอลล์ ในโอกาสเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : Getty Images

นอกจากนี้ การเสด็จฯ ต่างประเทศทางราชการของทั้งสองพระองค์ รวมไปถึงฉลองพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงในการเสด็จฯ ครั้งดังกล่าว ยังมีส่วนส่งเสริมให้พัสดุกรานอันเป็นเอกลักษณ์ของไทย นั่นคือ “ผ้าไหมไทย” เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยในช่วงต้นทศวรรษ 1960 ผ้าไหมไทยเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเท่านั้น และเป็นสินค้าที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวสหรัฐฯ แต่ในเวลาต่อมา คนไทยกลับหันมานิยมผ้าไหมไทยกันมากขึ้นอันเนื่องจากมาจากพระราชานิยมของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่ทรงเลือกผ้าไหมไทยเป็นวัสดุหลักในการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์ที่ทรงใช้ในการเสด็จฯ ต่างประเทศทางราชการ และทรงได้รับความชื่นชมเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่

พระสิริโฉม และในแง่สนิยมในการแต่งพระองค์ รวมไปถึงการที่พระองค์ทรงได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในสุภาพสตรีที่งดงามที่สุดในโลก และนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ผ้าไหมไทยจึงกลายเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทยในระดับสากล และตลอดทศวรรษ 1960 ความงดงามของผ้าไหมไทยยังได้รับการเน้นย้ำจากเครื่องแต่งกายแบบไทยที่ได้รับการจัดแสดงในเวทีระดับนานาชาติ รวมไปถึงมีความพยายามจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้พัฒนาคุณภาพของผ้าไหมไทยให้ได้มาตรฐานเพื่อที่จะรักษาชื่อเสียงของผ้าไหมไทยในระดับนานาชาติ และตามความเห็นของจิม ทอมป์สัน (Jim Thompson) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ราชาแห่งไหมไทย” และเป็นผู้ที่ทำให้ชาวอเมริกันรู้จักผ้าไหมไทย เห็นว่าควรดำเนินการให้ผ้าไหมไทยเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ อันจะส่งผลดีกับชื่อเสียงของผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ของไทยด้วย¹¹⁵

นอกจากการที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเลือกผ้าไหมไทยให้เป็นวัสดุหลักในการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์แล้ว ผู้เขียนยังมีความเห็นว่าการที่พระองค์ทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้บีอาร์ บัลแมง ซึ่งเป็นช่างเสื้อชาวต่างประเทศ ได้มีโอกาสถวายงานในการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์สำหรับการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศทางราชการ นอกไปจากเหตุผลในเรื่องพระสิริโฉมและความสง่างามสมพระเกียรติแล้ว ยังเป็นเพื่อความถูกต้องในระเบียบพิธีการทางการทูต และการสร้างภาพลักษณ์ให้ประเทศไทย รวมไปถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีสถานะเทียบเท่ากับสถาบันพระมหากษัตริย์ และประมุขแห่งรัฐในนานาอารยประเทศด้วย เนื่องจากในขณะนั้น (พ.ศ. 2503) ภายใต้บริบทการเมืองระหว่างประเทศในสมัยสงครามเย็น ไทยมีสถานะเป็นเพียงรัฐอธิปไตยขนาดเล็กในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศ โน้มเข้าหาฝ่ายโลกเสรีที่มีสหรัฐฯ เป็นผู้นำ แม้ว่าไทยเป็นประเทศพันธมิตรหลักของสหรัฐฯ ในภูมิภาคในการดำเนินการเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ก็ตาม การเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ และยุโรปอย่างเป็นทางการ รวมทั้งสิ้น 15 ประเทศใน พ.ศ. 2503 ในด้านหนึ่งคือการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อสนับสนุนนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล ในการกระชับสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศเสรีนิยม แต่ในอีกด้านหนึ่ง ยังเป็นการยกระดับภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถแห่งประเทศไทยให้ทัดเทียมกับพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี รวมไปถึงประมุข

¹¹⁵ Matthew Phillips, *Thailand in the Cold War* (Oxon : Routledge, 2016), p. 188, 193.

แห่งรัฐและภริยาในโลกตะวันตก ที่นิยมใช้บริการห้องเสื้อชั้นสูง (haute couture) ในการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์หรือเสื้อผ้าสำหรับแต่งกายในวาระสำคัญ ๆ ทั้งนี้ มีสมเด็จพระราชินีและสุภาพสตรีในวงสังคมชั้นสูงของยุโรปและเอเชียที่ใช้บริการห้องเสื้อบัลแมงอาทิ สมเด็จพระราชินีนาถมาร์เกรเธอที่ 2 แห่งเดนมาร์ก ซึ่งปีแอร์ บัลแมงเคยถวายงานออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์ในงานฉลองเนื่องในโอกาสอภิเษกสมรส สมเด็จพระราชินีมารี-โจเซแห่งอิตาลี¹¹⁶ สมเด็จพระราชินีฟาบีโอลาแห่งเบลเยียม สมเด็จพระจักรพรรดินีนางาโกะแห่งญี่ปุ่น แกรนด์ดัชเชสแห่งลักเซมเบิร์ก เจ้าหญิงมารีนา ดัชเชสแห่งเคนท์ (สหราชอาณาจักร)¹¹⁷ เป็นต้น นอกจากนี้ การทรงฉลองพระองค์แบบสากล ยังมีนัยเชิงสัญลักษณ์ของการที่ไทยเข้าสู่ “สังคมระหว่างประเทศ” อีกครั้งในช่วงสงครามเย็น ในรูปแบบของการยอมรับธรรมเนียมสากลอันเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มประเทศโลกตะวันตก ซึ่งในช่วงทศวรรษ 1960 กลุ่มประเทศเหล่านี้ถูกจัดให้อยู่ในฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา การที่ประมุขแห่งรัฐและสุภาพสตรีหมายเลข 1 แต่งกายแบบสากลในการเดินทางเยือนกลุ่มประเทศโลกเสรีตะวันตก จึงมีนัยของการเข้าร่วมของไทยในฐานะสมาชิกของกลุ่มประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจไปในทิศทางเดียวกัน อันเป็นการสนับสนุนทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในขณะนั้นด้วย

ปีแอร์ บัลแมง ได้บันทึกประสบการณ์ในการถวายงานออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์แด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงไว้ด้วยความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ และเน้นข้อความโดยผู้เขียน)

“...ส่วนประเทศในเอเชีย นั้น ฉันก็ได้รับพระราชทานความไว้วางพระราชหฤทัยจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์แห่งประเทศไทยให้ถวายการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์ในโอกาสสำคัญ ๆ โดยเฉพาะในการเสด็จเยือนต่างประเทศ พระองค์ทรงเป็นสตรีที่ดูจะสร้างความปิติมากที่สุดแก่ฉัน ทรงเป็นราชินีกุลแห่งตะวันออกที่ต้องใช้สไตล์พิเศษเฉพาะต่างไปจากสตรีคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบที่ต้องเป็นไทย ๆ ตามพระราชนิยม นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีบุคลิกที่งามสง่าประดุจเทพอัปสร ซึ่งสร้างความปิติและความ

¹¹⁶ พระนามเดิม เจ้าหญิงมารี-โจเซแห่งเบลเยียม พระราชธิดาในสมเด็จพระเจ้าอัลแบร์ตที่ 1 และสมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธแห่งเบลเยียม ทรงเสกสมรสกับสมเด็จพระเจ้าอุมแบร์โตที่ 2 พระมหากษัตริย์พระองค์สุดท้ายแห่งราชอาณาจักรอิตาลี สมเด็จพระราชินีมารี-โจเซจึงเป็นพระราชินีพระองค์สุดท้ายแห่งอิตาลีเช่นกัน

¹¹⁷ “นิสา”, “จากวันนั้นถึงวันนี้ของบัลแมง”, ตีพิมพ์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 237 (15 สิงหาคม 2529) : 219.

ตื่นใจต่อทุกคนที่ได้พบเห็น เราจึงต้องถวายฉลองพระองค์ที่จะสะท้อนพระบารมีของ
พระองค์ให้เต็มเปี่ยมมากที่สุด

ทุกครั้งที่เสด็จต่างประเทศ ฉันได้เลือกออกแบบฉลองพระองค์ที่มีสไตล์เข้ากับ
ท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์ของประเทศนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความประทับใจต่อประชาชน
ของประเทศที่เสด็จเยือน เช่น เมื่อเสด็จถึงเบลเยียมโดยเรือพระที่นั่ง ฉันก็ได้ถวายฉลอง
พระองค์โค้ทสีขาว ซึ่งเป็นสีเดียวกับฉลองพระองค์ของเจ้าหญิงแอสทริดในวันที่ทรง
พบกับเจ้าชายเลโอโพลด์¹¹⁸

ต่อมาเมื่อเสด็จประเทศญี่ปุ่น ฉลองพระองค์บางชุดที่ฉันตัดเย็บถวายก็สะท้อน
ให้นักถึงดอกซากุระซึ่งเป็นต้นนิยมของชาวญี่ปุ่น

และอีกครั้งหนึ่งเมื่อเสด็จเยือนออสเตรเลีย ก็ทรงฉลองพระองค์ด้วยชุดราตรี
ใหม่บนขนสัตว์เพื่อเป็นเกียรติแก่ผ้าขนสัตว์อันลือชื่อของประเทศนั้นด้วย

ทุกครั้งก่อนที่จะเสด็จต่างประเทศ หลังจากที่ฉันได้ทราบรายละเอียดหมาย
กำหนดการทั้งหมดว่าจะเสด็จที่ใดในโอกาสใดเป็นการล่วงหน้าแล้ว ฉันจะส่งแคตตาล็อก
ภาพร่างฉลองพระองค์สำหรับวาระต่าง ๆ มาถวายเพื่อทรงเลือกตามพระราชประสงค์
นอกเหนือจากภาพร่างฉลองพระองค์ ก็ยังมีดีไซน์หมวก ถุงมือ รองเท้า เครื่องประดับ และ
ตัวอย่างผ้าถวายทอดพระเนตรด้วย และเมื่อได้ทำการตัดเย็บฉลองพระองค์ตามที่ทรง
ตัดสินใจพระทัยแล้ว ก็จะใส่กล่องจัดส่งมาถวายทันที...”¹¹⁹

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า ปีแอร์ บัลแมง มิได้ให้ความสำคัญแต่เพียงการ
ออกแบบตัดเย็บที่งดงามและส่งให้พระสิริโฉมสง่างามเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงรายละเอียด

¹¹⁸ เจ้าหญิงแอสทริดแห่งสวีเดน ทรงเสกสมรสกับเจ้าชายเลโอโพลด์ ดยุกแห่งบราบองต์ (Duke of Brabant) รัชทายาทแห่งราชบัลลังก์เบลเยียม พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอัลแบร์ตที่ 1 (Albert I) และสมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธแห่งเบลเยียม ต่อมา เมื่อสมเด็จพระเจ้าอัลแบร์ตที่ 1 ทรงประสบอุบัติเหตุตกเขาสวรรคต เจ้าชายเลโอโพลด์จึงเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้าเลโอโพลด์ที่ 3 แห่งชาวเบลเยียม เจ้าหญิงแอสทริด พระวรราชา จึงทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระราชินีแอสทริดแห่งชาวเบลเยียม ทั้งสองพระองค์เป็นพระราชบิดาและพระราชมารดาของพระมหากษัตริย์แห่งชาวเบลเยียมถึงสองพระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าโบดวง และสมเด็จพระเจ้าอัลแบร์ตที่ 2 และยังเป็นพระอัยกาและพระอัยยิกาในสมเด็จพระเจ้าฟิลิปที่ 1 แห่งชาวเบลเยียม พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบันอีกด้วย

¹¹⁹ “นิสา”, “จากวันนั้นถึงวันนี้ของบัลแมง,” ตีพิมพ์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 237 (15 สิงหาคม 2529) : 219-220.

ด้านระเบียบพิธีการทูต และการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศด้วย ทำให้เขาเลือกแบบ
สี่ และเนื้อผ้าของฉลองพระองค์ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศ
ที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กำลังจะเสด็จฯ ไปทรงเยือน ทั้ง
ฉลองพระองค์สำหรับงานกลางวัน และฉลองพระองค์สำหรับพิธีเต็มยศ

นอกจากนี้ พระราชนิพนธ์ “ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ”
ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึง
ธรรมเนียมการแต่งกายในพิธีเต็มยศ อันเนื่องมาจากการที่เจ้าหญิงมารีนา ดัชเชสแห่ง
เคนต์¹²⁰ พร้อมด้วยพระโอรสธิดา คือ เจ้าชายเอ็ดเวิร์ด ดยุกแห่งเคนต์ และเจ้าหญิง
อเล็กซานดราแห่งเคนต์ จัดงานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำถวายแด่พระบาทสมเด็จพระบรม
ชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ณ พระตำหนักในบริเวณพระราชวัง
เคนซิงตัน แยกผู้มีเกียรติที่ได้รับเชิญในวันนั้นมีน้อยที่สุดเพียง 10 ท่านเท่านั้น ได้แก่

- ฝ่ายไทย

1. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
2. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
3. พลเอก หลวงสุรณรงค์ (ธงไชย โชติกเสถียร) สมุหราชองครักษ์
4. หม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต นางสนองพระโอษฐ์¹²¹

¹²⁰ พระนามเดิม คือ เจ้าหญิงมารีนาแห่งกรีซและเดนมาร์ก พระธิดาในเจ้าชายนิโคลัสแห่งกรีซและเดนมาร์ก
พระราชโอรสพระองค์ที่ 3 ในสมเด็จพระเจ้าจอร์จที่ 1 แห่งกรีซ ส่วนพระชนนีคือ แกรนด์ดัชเชสเฮเลนา วลาดิมิ
รอฟนาแห่งรัสเซีย พระราชนัดดาองค์หนึ่งของสมเด็จพระเจ้าซาร์ อเล็กซานเดอร์ที่ 2 แห่งรัสเซีย เจ้าหญิงมารีนา
ทรงเข้าพิธีอภิเษกสมรสในวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1934 ณ มหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ กรุงลอนดอน กับ
เจ้าชายจอร์จ ดยุกแห่งเคนต์ พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าจอร์จที่ 5 และสมเด็จพระราชินีแมรีแห่งอังกฤษ
ดังนั้น จึงทรงมีฐานะเป็น “เสด็จอาสาเฝ้า” ของสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2

¹²¹ พระธิดาในพระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารัชชนิแจ่มจรัส กรมหมื่นนพิตยาลงกรณ์ (พระโอรสในกรม
พระราชวังบวรวิไชยชาญ) กับหม่อมเจ้าหญิงพรพิมลพรรณ รัชนี้ (ราชสกุลเดิม วรวรรณ พระธิดาใน
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์) เป็นนางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรม
ราชินีนาถ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2520 ขณะเสด็จไปรับตำราวรรณเขมยแดนที่บาดเจ็บจากการเหยียบ
กับระเบิด ที่ ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ได้ระดมยิงมาที่
เฮลิคอปเตอร์ที่ประทับ หม่อมเจ้าวิภาวดีทรงต้องกระสุนปืนสั้นซีพิดักซ์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศเป็นพระเจ้า
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต

- ฝ่ายอังกฤษ

1. สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2
2. เจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี
3. เจ้าหญิงมาร์กา ดัชเชสแห่งเคนต์
4. เจ้าชายเอ็ดเวิร์ด ดยุกแห่งเคนต์
5. เจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งเคนต์
6. ฟิลลิป เฮย์ พระสหายและเลขานุการของเจ้าหญิงมาร์กา

แม้ว่างานคืนนั้นจะเป็นกันเอง แต่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 มีพระราชนิยมในการแต่งพระองค์อย่างธรรมเนียมเก่า คือ ฉลองพระองค์ราตรียาว ทรงเครื่องเพชรระดับรองลงมา เช่น สร้อยพระศอเพชร สร้อยพระหัตถ์ ไม่ทรงถุงพระหัตถ์ยาว ไม่ได้ทรงเทียรา เนื่องจากตามธรรมเนียมสากลถือว่าเทียราใช้เฉพาะการแต่งพระองค์เต็มยศเท่านั้น เช่น งานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) ส่วนแขกฝ่ายชายที่มาในงานก็แต่งชุดแบล็คไท (black tie) เท่านั้น ส่วนสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และผู้ตามเสด็จฝ่ายหญิง ทรงฉลองพระองค์และแต่งชุดไทยบรมพิมาน ซึ่งชุดประจำชาตินี้ ดังที่ได้กล่าวแล้วในช่วงต้นว่าสามารถแต่งไปร่วมงานพิธีเต็มยศ หรือพิธีที่เป็นทางการได้

ภาพที่ 38 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยนาย ไฮน์ริช ลีบเก้ ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และนางวิลเฮลมิน ลีบเก้ ภริยา ในงานเลี้ยงรับรองที่โรงแรมปีเตอร์สเบอร์ก ในโอกาสเสด็จฯ เยือนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีอย่างเป็นทางการ กรกฎาคม พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : The Court Jeweller

ภาพที่ 39 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบชาติยราชานารีตามโบราณราชประเพณี ในการเสด็จฯ เยือนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พ.ศ. 2503 ที่มาของภาพ : Getty Images

ประเด็นเรื่องพัสดราภรณ์กับการต่างประเทศของไทยที่น่าสนใจอย่างยิ่งอีกประเด็นหนึ่ง คือ การเสด็จเยือนรัฐวาทิกัน อันเป็นส่วนหนึ่งของการเสด็จเยือนสหรัฐอเมริกาและยุโรปอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503 ในครั้งนี้ สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์นที่ 23 ทรงส่งเจ้าหน้าที่จากวาทิกัน ประกอบไปด้วยขุนนาง 3 คน และพระสมณศักดิ์ 3 รูป พร้อมด้วยรถยนต์ 6 คันมารับเสด็จ ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราช

ชนนี้พันปีหลวงพร้อมด้วยผู้ตามเสด็จได้แก่ พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พระยาศรวิศิลาจางา อองคมนตรี พลเอก หลวงสุรณรงค์ สมุหราชองครักษ์ หม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต นางสนองพระโอษฐ์ และ ฯพณฯ นายไพโรจน์ ชัยนาม เอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐอิตาลี พร้อมด้วยคุณหญิงบรรเลง ชัยนาม ภริยา

ฉลองพระองค์และการแต่งกายของฝ่ายสตรีในการเสด็จฯ เยือนวาทิกันอย่างเป็นทางการนี้ ต้องเป็นไปตามกฎของสำนักวาทิกัน ตามธรรมเนียมที่ประมุขต่างประเทศเดินทางมาเยือนวาทิกันอย่างเป็นทางการ (state visit) มักแต่งกายเต็มยศ ถ้าภริยาอยู่นอกศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกก็มักแต่งชุดสีด้ายาว มีผ้าคลุมศีรษะเป็นสีดำ ถ้าเป็นพระราชินีก็ต้องทรงเทียร่าด้วย ในทางกลับกัน หากภริยานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกก็มักแต่งกายชุดกระโปรงยาวสีขาว มีผ้าลูกไม้สีขาวบางคลุมศีรษะ ถ้าเป็นพระราชินีก็ต้องทรงเทียร่าเช่นกัน ธรรมเนียมเช่นนี้เรียกว่า *Le privilège du blanc* หรือ *the privilege of the white* ที่ให้สิทธิพิเศษแก่สมเด็จพระราชินีนาถ สมเด็จพระราชินี และเจ้าหญิงบางพระองค์ในการทรงฉลองพระองค์กระโปรงยาวสีขาว พร้อมผ้าคลุมพระเศียรสีขาว ในการเข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตปาปาที่วาทิกัน โดยในปัจจุบัน สุภาพสตรีที่ได้รับสิทธิพิเศษจากวาทิกันในการแต่งชุดสีขาวเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสันตปาปา (ค.ศ. 2022) มีรายพระนามดังต่อไปนี้

1. สมเด็จพระราชินีแห่งสเปน (สมเด็จพระราชินีโซเฟีย และสมเด็จพระราชินีเลติเชีย)
2. สมเด็จพระราชินีแห่งชาวเบลเยียม (สมเด็จพระราชินีเปาลา และสมเด็จพระราชินีมาตีลด์)
3. แกรนด์ดัชเชสแห่งลักเซมเบิร์ก (แกรนด์ดัชเชสมาเรีย เทเรซา)
4. เจ้าหญิงแห่งโมนาโก (เจ้าหญิงชาร์ลีน พระชายาในเจ้าผู้ครองราชรัฐโมนาโก)¹²²

¹²² วันที่ 12 มกราคม ค.ศ. 2013 เจ้าหญิงชาร์ลีนแห่งโมนาโกทรงฉลองพระองค์ชุดสีขาวเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสันตปาปาเบเนดิกต์ที่ 16 และในวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 2016 ในการเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสันตปาปาฟรานซิส ณ นครรัฐวาทิกัน อย่างไรก็ตาม สิทธิพิเศษในการทรงฉลองพระองค์สีขาวที่เจ้าหญิงชาร์ลีนแห่งโมนาโกได้รับนี้ ถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของราชรัฐโมนาโก ด้วยก่อนหน้านี้ปรากฏว่า เจ้าหญิงเกรซแห่งโมนาโกก็ไม่ได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าว ดังที่ปรากฏว่าทรงฉลองพระองค์ชุดด้ายาว มีผ้าลูกไม้สีดำคลุมพระเศียร ในการตามเสด็จเจ้าชายเรนิเยร์ที่ 3 เยือนนครรัฐวาทิกัน วันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1959 อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ.

5. ดัชเชสแห่งซาวอย (เจ้าหญิงมารีนา พระชายาในประมุขแห่งราชสกุลซาวอยของอิตาลี)

ภาพที่ 40 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ตามธรรมเนียมการเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสันตะปาปา ณ นครรัฐวาติกัน พ.ศ. 2503

ที่มาของภาพ : The Court Jeweller

2022 เจ้าหญิงชาร์ลีนแห่งโมนาโกกลับทรงเว้นการใช้สิทธิพิเศษดังกล่าว และเลือกทรงฉลองพระองค์สีดำ และมีผ้าลูกไม้คลุมพระเศียรสีดำ ในการเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิส ณ นครรัฐวาติกัน รูปภาพและรายละเอียดใน “The Prince and Princess of Monaco Attend Audience with Pope Francis,” [Royal Portrait Gallery](https://royalportraitsgallery.com/home/the-prince-and-princess-of-monaco-attend-audience-with-pope-francis) [online] Available from : <https://royalportraitsgallery.com/home/the-prince-and-princess-of-monaco-attend-audience-with-pope-francis> [July 23, 2022] ทั้งนี้ จากการติดตามความเคลื่อนไหวของราชสำนักในยุโรปมาโดยตลอด ผู้เขียนเห็นว่าธรรมเนียมการแต่งกายของสตรีในการเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสันตะปาปาในปัจจุบันได้ผ่อนคลายความเคร่งครัดลงไปจากในอดีตไม่น้อย ทั้งความยาวของชุด หรือการทรงเกียรติ แม้การสวมชุดกระโปรงสีดำ และการสวมชุดกระโปรงสีขาวในแบบ Le privilège du blanc จะยังคงอยู่ก็ตาม

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จึงทรงฉลองพระองค์สีดำ แบบยาว พระศอกปิด แขนฉลองพระองค์ยาวจรดข้อพระหัตถ์ พระภูษายาวจรดพื้น ทรงดูพระบาทสีดำ รองพระบาทสีดำ พร้อมกันนี้ยังทรงผ้าลูกไม้คลุมพระเศียรสีดำตามธรรมเนียม และทรงเทียรทับไปบนผ้าลูกไม้นั้น ทรงสร้อยพระคอไข่มุกสี่สาย ทรงสายสะพายและดาราเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ส่วนหม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต นางสนองพระโอษฐ์ แต่งพระองค์ตามธรรมเนียมเช่นกัน เว้นแต่ไม่ทรงเทียรฯ สิ่งที่น่าสังเกตในแบบแผนการแต่งพระองค์นี้คือ การทรงดูพระหัตถ์สีดำ ซึ่งทรงเฉพาะเบื้องพระหัตถ์ซ้ายเท่านั้น และทรงถือถุงพระหัตถ์ข้างขวาไว้ที่พระหัตถ์ซ้าย ซึ่งธรรมเนียมการสวมถุงมือนี้ก็มีความแตกต่างไปในแต่ละประเทศ

สำหรับธรรมเนียมการสวมถุงมือที่สหราชอาณาจักร สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 โปรดให้ผู้เข้าเฝ้าฯ สัมผัสพระหัตถ์ได้โดยที่ไม่ต้องถอดถุงมือออกก่อน แต่ในรัชกาลก่อนหน้า คือ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าจอร์จที่ 6 มีกฎของราชสำนักอังกฤษว่าผู้ที่อ่อนอาวุโสกว่าจะต้องถอดถุงมือขวาเมื่อสัมผัสมือกับผู้ที่อาวุโสกว่า แต่เมื่อถึงรัชสมัยสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 ทรงเปลี่ยนแปลงพระราชนิยม โปรดให้ทุกคนสวมถุงมือได้เมื่อจะสัมผัสพระหัตถ์ เมื่อสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงทราบดังนั้น จึงทรงดูพระหัตถ์ไปรับการถวายความเคารพมาโดยตลอด แต่เมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เยือนประเทศในภาคพื้นทวีปยุโรป กลับมีธรรมเนียมเรื่องถุงพระหัตถ์ที่แตกต่างกับที่อังกฤษ ดังความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ ดังต่อไปนี้¹²³ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...ข้าพเจ้าไปถึงก็สวมถุงมือจับมือกับใคร ๆ เรื่อยไปหมดจนเคยชิน เกือบจะพลาดเมื่อไปถึงคอนติเนนต์ เพราะนึกว่าคงจะถือธรรมเนียมแบบอังกฤษกันแล้วเหมือนกัน แต่ที่ไหนได้ วันที่ตามเสด็จทางราชการไปถึงเมืองเดนมาร์ก ที่สนามบินโคเปนเฮเกน ขณะที่เรือบินพระที่นั่งกำลังแล่นเข้าไปจอดที่ ก่อนที่ประตูจะเปิดออก ข้าพเจ้ามองออกไปนอกหน้าต่าง ก็เห็นพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก พระราชินี พระราชธิดา และเจ้านายผู้ใหญ่ในราชวงศ์กลุ๊กสเบิร์ก กำลังทรงพระดำเนินจากที่ประทับ ออกมายืนคอยที่ลานบินใกล้พรมแดงที่ปู

¹²³ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ (กรุงเทพฯ : ศิลปการพิมพ์, 2547), หน้า 144-145.

ลาดอยู่ ฝ้ายในทุก ๆ พระองค์ทรงถูงพระหัตถ์ซ้ายข้างเดียว ข้าพเจ้าจึงรีบถอดถูงมือข้าง
ขวาออกกำไว้แล้วเดินตามเสด็จลงบันไดเรือบินมายังที่ซึ่งเจ้านายเดนมาร์กทรงคอยอยู่
ฝ้ายในที่ติดตามข้าพเจ้ามารับกระทำตามทันทีเหมือนกัน...”

ภาพที่ 41 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงในงานถวายพระกระยาหารค่ำ
อย่างเป็นทางการ (state banquet) ซึ่งสมเด็จพระราชาธิบดีโบดวงแห่งชาวเบลเยียม จัดถวาย ในโอกาส
เสด็จฯ เยือนราชอาณาจักรเบลเยียมอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503 ในโอกาสนั้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ชุดราตรียาวออกแบบตัด
เย็บจากผ้าลูกไม้ โดยปีแอร์ บัลแมง ทรงเทียบราและเครื่องเพชรอื่น ๆ ครบชุด พร้อมทั้งทรงสายสะพาย
เครื่องราชอิสริยาภรณ์เลโอโพลด์ ทรงถูงพระหัตถ์ที่พระหัตถ์ซ้าย และทรงถืองูพระหัตถ์ขวาไว้ที่
พระหัตถ์ซ้าย

ที่มาของภาพ : The Court Jeweller

ภาพที่ 42 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยสมเด็จพระราชินีอิงกริดแห่งเดนมาร์ก เมื่อครั้งเสด็จฯ เยือนประเทศไทย พ.ศ. 2505 จากภาพ สมเด็จพระราชินีอิงกริดทรงอุ้มพระหัตถ์ซ้ายข้างเดียว และทรงถืออุ้มพระหัตถ์ขวาไว้ที่พระหัตถ์ซ้าย
ที่มาของภาพ : Pinterest

ธรรมเนียมการสวมถุงมือนี้ กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียยังคงถือธรรมเนียมโบราณกันอยู่ โดยในงานที่เป็นทางการ สุภาพสตรีมักสวมหมวกและถุงมืออย่างประเทศอื่น ๆ ในยุโรป แต่นิยมสวมถุงมือข้างซ้ายเพียงข้างเดียว เพราะถ้าจะสัมผัสมือกับผู้ใด ควรจะถอดถุงมือขวาออกเสียก่อนให้มือต่อมือสัมผัสกันเพื่อเป็นการอ่อนน้อมเข้าหากัน ทั้งนี้ ถุงพระหัตถ์เป็นส่วนหนึ่งของฉลองพระองค์แบบสากล ซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงใช้พร้อมกับการทรงพระมาลา ในการเสด็จเยือนสหรัฐอเมริกาและประเทศในทวีปยุโรป รวมไปถึงบางประเทศในทวีปเอเชีย เช่น ฟิลิปปินส์

ญี่ปุ่น สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) อิหร่าน แต่การเสด็จเยือนประเทศในเอเชียที่ค่อนข้างจะมี
สังคมแบบประเพณีนิยม พระองค์เลือกที่จะทรงฉลองพระองค์แบบไทยพระราชนิยมเป็นหลัก
เช่น การเสด็จฯ เยือนปากีสถาน มาเลเซีย หรือที่สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ในบางโอกาส
เว้นแต่ที่อิหร่าน ซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงฉลอง
พระองค์แบบสากลเป็นหลักในการตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ
เยือนอิหร่านทางราชการ พ.ศ. 2510 ทั้งนี้ สมเด็จพระราชินีฟาร่าห์¹²⁴ มีพระราชนิยมใน
การทรงฉลองพระองค์แบบสากลในการเสด็จออกทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะ หรือการ
เสด็จฯ เยือนต่างประเทศทางราชการด้วย แต่ในวโรกาสที่สมเด็จพระเจ้าชาห์แห่งอิหร่าน
และสมเด็จพระราชินีฟาร่าห์ทรงจัดงานมหาสมาคมและถวายพระกระยาหารค่ำเป็น
พระเกียรติยศ ณ พระราชวังไกลเสตาน สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปี
หลวงเลือกทรงฉลองพระองค์แบบไทยประยุกต์มีทรงสะพักที่พระอังสาซ้ายทิ้งชายยาวไป
เบื้องพระปฤษฎางค์ ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมแจ็กการ์ดโดยปีแอร์ บัลแมง และปัก
ประดับเลื่อมบนฉลองพระองค์โดยสถาบันเลอซาจ ในเรื่องนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์
เจ้าวิภาวดีรังสิต นางสนองพระโอษฐ์ เมื่อครั้งยังทรงพระยศเป็นหม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต
ทรงบันทึกเกร็ดไว้อย่างน่าสนใจ ดังความต่อไปนี้

“...คืนแรกที่เสด็จฯ ถึง พระเจ้าชาห์และพระราชินีก็ทรงจัดงานมหาสมาคมและ
ถวายพระกระยาหารค่ำเป็นพระเกียรติยศที่พระราชวังไกลเสตาน ...ฯลฯ... เจ้านายผู้หญิง
ที่เสด็จมาในงานคืนนั้นล้วนแต่ทรงชุดราตรีของคริสเตียนดิออร์ซึ่งปักกระยอบระยับทั้ง
พระองค์ ทรงเต็มยศสายสะพาย ทรงเทียร่าเพชรและประดับเพชรที่พระคอ พระกรกัน
ล้วนเม็ดโป่ง ๆ ที่โป่งที่สุดเห็นจะที่พระราชินีฟาร่าห์ทรงที่พระเศียรระเโตเหลือกำลัง แล้ว
ยังมียอม ๆ ผึ่งเต็มจนวาวไปหมด ที่พระคอยังทรงเพชรเม็ดละสัก 20 กระรัต รอบพระคอ
3 รอบเข้าไปอีก อันที่จริงเพียงรอบเดียวข้าพเจ้าก็แทบจะตาตั้งอยู่แล้ว แกรมที่พระกรรม
ยังมีเม็ดมหิมาข้างละเม็ด และมีเพชรน้ำหยดขนาดหัวแม่มือห้อยตั้งตั้งต่ำลงมาข้างละเม็ด
อีกด้วย รู้สึกดีใจที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถของเราเลือกทรงชุดนี้¹²⁵ กับฉลองพระองค์

¹²⁴ ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เยือนอิหร่านทางราชการในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2510 ซึ่งในขณะนั้น สมเด็จพระเจ้า
ชาห์ และสมเด็จพระราชินีฟาร่าห์ ยังมิได้ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและเฉลิมพระราชอิสริยยศ
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ (ชาฮันชาห์) และพระจักรพรรดินี (ชาห์บานู) ซึ่งพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเกิดขึ้นใน
เดือนตุลาคมปีเดียวกันนั้น

¹²⁵ นิลในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงนิลสีดำ (black spinel) ซึ่งพบมากที่จังหวัดกาญจนบุรี แต่หมายถึงพลอย “นิลกาฬ”

ชุดไทยซึ่งเป็นยกลีขาววับ ๆ เลยหุหุรา คนละเรื่องกันไปเลย เพราะวันรุ่งขึ้นได้ตามเสด็จ ไปดูเครื่องเพชรที่ Crown Jewelry ที่ห้องพระคลัง ซึ่งในปัจจุบันย้ายมาตั้งแสดงให้คนดู ที่ธนาคารชาติของเขา เห็นมีแต่เพชร มรกต ทับทิม ไข่นกการเวกกับไข่มุกมากมาย แต่ไม่มี นิลเลย เครื่องเพชรที่พระราชินีและเจ้าหญิงอิหร่านทรงในงานคืนแรกที่สุด็จฯ ถึง ไม่ได้ เป็นของส่วนพระองค์ เป็นของรัฐซึ่งเก็บอยู่ที่ธนาคารแห่งชาติของเขา เมื่อเลิกทรงแล้วก็มี รถตำรวจเปิดหออเชิญไปคืนธนาคารตามเดิม ตอนบ่ายวันรุ่งขึ้นที่เสด็จฯ ไปทอดพระเนตร สมบัติล้ำค่าที่ธนาคาร ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นเครื่องเพชรที่ประดับประดาเจ้านายฝ่ายใน อิหร่านเมื่อคืนกลับมาตั้งแสดงอยู่ในตู้ตามเดิม พวกเราเลยรู้สึกสนุกเป็นพิเศษที่จำได้ว่า เครื่องเพชรชิ้นไหนเจ้าหญิงองค์ไหนทรงเมื่อคืน เลยออกจะเออออกเอ๊กัก้ากเหมือนจะเอ เพื่อนเก่า...”¹²⁶

หรือ blue sapphire อัญมณีตระกูลคอร์รันดัม (Corundum) สีน้ำเงินเข้มสด ในปัจจุบันชาวไทยรู้จักอัญมณี ชนิดนี้ในนาม “ไพลิน”

¹²⁶ หม่อมราชวงศ์ปรียานันทนา รั้งสิต, บรรณาธิการ, 100 ปีชาติกาล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2563), หน้า 123.

ภาพที่ 43 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชปฏิสันถารกับสมเด็จพระราชินีฟาร่าห์แห่งอิหร่าน ในงานถวายพระกระยาหารค่ำที่สมเด็จพระเจ้าชาห์โมฮัมหมัด เรชา ปาร์ลาวิ และสมเด็จพระราชินีฟาร่าห์แห่งอิหร่าน ทรงจัดถวายเพื่อเป็นพระเกียรติแด่ทั้งสองพระองค์ในโอกาสเสด็จฯ เยือนอิหร่านอย่างเป็นทางการ ณ พระราชวังโกเลสถาน

ที่มาของภาพ : หม่อมราชวงศ์ปรียานันทนา รังสิต, บรรณาธิการ, 100 ปีชาตกาล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน), 2563), หน้า 123.

เมื่อพิจารณาจากทั้งบันทึกของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต พร้อมกับภาพประกอบด้านบน จะเห็นได้ว่าสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเตรียมพระองค์มาเป็นอย่างดีและใส่พระราชหฤทัยในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สามารถสร้างความประทับใจให้แก่เจ้าภาพได้ จะเห็นได้ว่าทรงเลือกสีฉลองพระองค์เป็นผ้าไหมยก (ผ้าไหมแจ็กการ์ด) สีขาวปักประดับด้วยเลื่อมสีเงิน และเครื่องประดับชุดพลอยนิลกาฬ (blue sapphire) ได้อย่างเข้ากันดีกับสีของสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อิหฺร่าน “The Order of the Pleiades” ที่เป็นสายสะพายสีขาว มีแถบสีฟ้า รวมไปถึงดาราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่เป็นสีขาวและน้ำเงิน และเครื่องประดับชุดพลอยนิลกาฬที่ทรงอยู่นั้น ยังเป็นอัญมณีเพียงชนิดเดียวที่ไม่ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอิหฺร่านผู้เขียนมีความเห็นว่าประเด็นนี้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ และแสดงให้เห็นว่าทรงเตรียมพระองค์มาเป็นอย่างดีในการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ เพราะภาพลักษณ์ของประมุขแห่งรัฐและภริยา ซึ่งรวมไปถึงรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ของฉลองพระองค์สามารถสร้างความประทับใจให้กับประเทศเจ้าภาพและสื่อมวลชนในประเทศนั้นได้

ส่วนการรับเสด็จหรือต้อนรับการเดินทางเยือนของพระราชอาคันตุกะที่มาเยี่ยมเยือนประเทศไทย สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ทรงฉลองพระองค์ชุดไทยพระราชานิยม หรือชุดไทยประยุกต์ในการรับเสด็จ หรือในการร่วมเสด็จฯ พร้อมด้วยพระราชอาคันตุกะในพิธีช่วงกลางวัน ส่วนงานถวายพระกระยาหารค่ำหรือพระราชทานอาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงฉลองพระองค์สองประเภท หากไม่ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากล ก็จะไม่ทรงฉลองพระองค์ชุดไทยพระราชานิยม ทั้งไทยบรมพิमान ไทยดุสิต ไทยจักรี ไทยจักรพรรดิ และไทยศิวาลัย ในบางโอกาสก็ทรงเทียบราับฉลองพระองค์แบบไทยด้วย หากทรงฉลองพระองค์ราตรียาวแบบสากล จะทรงเทียบราตามธรรมเนียมสากลและเครื่องประดับเพชรครบชุด แต่ถ้าทรงฉลองพระองค์ชุดไทย เครื่องประดับจะเพิ่มมากขึ้น อาจมีสังวาลย์ พระปิ่นหมั่งและรัดพระองค์ทองคำประดับเพชร ซึ่งมีทั้งแบบตราจักรี เพชรลูกกลม หรือเพชรซีก หรืออัญมณีอื่น ๆ เช่น ทับทิม มรกต หรืออเนกั ถ้าต้องทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ก็จะมีเข็มกลัดทั้งด้านหน้าและด้านหลังเพิ่มขึ้นไปอีก ทั้งนี้ ผู้เขียนสังเกตว่า หากทรงฉลองพระองค์แบบไทยพระราชานิยมในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการแต่พระราช

อาคันตุกะ อาจจะทรงหรือไม่ทรงเทียราก็ได้ ขึ้นอยู่กับรูปแบบของฉลองพระองค์ สถานะของพระราชอาคันตุกะ และพระราชวินิจฉัยส่วนพระองค์ เนื่องจากการสวมเทียรานี้เป็นธรรมเนียมสากลที่มีจุดเริ่มต้นมาจากโลกตะวันตก หากทรงอยู่ในสถานะเจ้าภาพ การที่จะทรงเทียรหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับพระราชวินิจฉัยส่วนพระองค์ แต่ในทางกลับกัน หากทรงอยู่ในฐานะแขกเมือง จะทรงปฏิบัติพระองค์ให้ถูกต้องตามธรรมเนียมสากลและธรรมเนียมของประเทศที่เสด็จฯ ไปเป็นแขกเมือง ทั้งนี้ หากเป็นฉลองพระองค์ไทยจักรี ไทยดุสิต หรือไทยศิวาลัยแบบที่มีทรงสะพักเย็บติดไปกับชุดและทิ้งชายสะพักยาวไปเบื้องหลัง ก็จะไม่ทรงเทียร หากทรงฉลองพระองค์แบบไทยบรมพิมาน ไทยศิวาลัยแบบที่ทรงห่มทรงสะพักสอด (หมายถึงการห่มทรงสะพักลงไปบนฉลองพระองค์แบบไทยบรมพิมาน ก็จะกลายเป็นฉลองพระองค์แบบไทยศิวาลัย) หรือไทยจักรพรรดิอย่างขัตติยราชชนริตามโบริณราชประเพณี ก็จะไม่ทรงเทียร เป็นต้น

ภาพที่ 44 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อครั้งเสด็จฯ เยือนเนเธอร์แลนด์อย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503 จากภาพ ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวตามธรรมเนียมสากลในงานถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ทรงเทียรและเครื่องประดับเพชรครบชุด พร้อมทั้งทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ The Order of the Netherlands Lion อันเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของประเทศเนเธอร์แลนด์

ที่มาของภาพ : The Court Jeweller

ภาพที่ 45 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะ เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าหญิงมิจิโกะ พระชายาในเจ้าชายอากิฮิโตะ มกุฎราชกุมารแห่งญี่ปุ่น ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำในระดับ state visit แต่เจ้าชายอากิฮิโตะ มกุฎราชกุมารแห่งญี่ปุ่น และเจ้าหญิงมิจิโกะ พระชายาในโอกาสเสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ชุดไทยประยุกต์ทรงสะพักสองชายทั้งตัวไปเบื้องพระปฤษฎางค์ ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อบัลแมง ทรงรัดเกล้าเพชร เครื่องประดับเพชรครบชุด ทรงรัดพระองค์ทองคำพร้อมพระบันเหน่งทองคำประดับเพชร ทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ The Order of the Precious Crown ของญี่ปุ่น ส่วนสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะ ทรงฉลองพระองค์ราตรีแบบสากล ทรงเทียราและเครื่องประดับเพชร และประดับเครื่องชัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ที่มาของภาพ : Pinterest

ภาพที่ 46 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) ที่สมเด็จพระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ และสมเด็จพระจักรพรรดินีนางาโกะแห่งญี่ปุ่น จัดถวายเพื่อเป็นพระเกียรติ ทั้งนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ราตรียาวแบบสากลนิยม ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อบัลแมง ทรงเทียราเพชร และเครื่องประดับเพชรครบชุด ทรงถุงพระหัตถ์ยาว พร้อมทั้งยังทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ the Order of the Precious Crown

ที่มาของภาพ : Pinterest

ภาพที่ 47 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) เพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระเจ้าเฟรเดอริกที่ 9 และสมเด็จพระราชินีอินกริดแห่งเดนมาร์ก ในโอกาสเสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะ ระหว่างวันที่ 12-24 มกราคม พ.ศ. 2505 ในพิธีที่เป็นทางการเช่นนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบไทย ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของเดนมาร์ก คือ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไอยรา (Order of the Elephant) ส่วนสมเด็จพระราชินีอินกริดแห่งเดนมาร์ก ทรงฉลองพระองค์กระโปรงยาวสำหรับงานกลางคืน ทรงเทียรตามธรรมเนียมสากล ทรงประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์

ที่มาของภาพ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ที่มาของข้อมูล : สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโคเปนเฮเกน, “ตอนที่ 10: การเสด็จฯ เยือนประเทศไทยของพระราชวงศ์เดนมาร์ก,” สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโคเปนเฮเกน [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://copenhagen.thaiembassy.org/th/content/part-10-the-royal-visits?cate=603761ef65554e461a5a9f62> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2566]

ภาพที่ 48 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยมแบบไทยจักรพรรดิ ทรงสะพักปักตราจักรี ทรงสังวาลทับทิมประดับเพชร ทรงรัดพระองค์ทองคำประดับเพชรพร้อมทั้งพระปิ่นหมั้นนพรัตน์ ทรงพระวาลย์กรเพชร และทับทิมประดับเพชรทั้งสองข้อพระหัตถ์ ส่วนสมเด็จพระราชินีฟาบีโอลา ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากล ทรงเทียราตามธรรมเนียมของงานราตรีที่เป็นทางการ ในงานถวายพระกระยาหารค่ำ (state banquet) เพื่อเป็นพระเกียรติแด่สมเด็จพระราชาธิบดีโบดวง และสมเด็จพระราชินีฟาบีโอลาแห่งเบลเยียม ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง พ.ศ. 2507

ที่มาของภาพ : Pinterest

ภาพที่ 49 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยเจ้าชาย เบิร์นฮาร์ดแห่งเนเธอร์แลนด์ ในโอกาสที่สมเด็จพระราชินีนาถจุเลียนาแห่งเนเธอร์แลนด์ และเจ้าชาย เบิร์นฮาร์ด พระราชสวามี เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จากภาพ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ไทยคู่สีด ทรงรัดเกล้าเพชร ทรงเครื่องประดับ ชุดทับทิมล้อมเพชรครบชุด ทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ The Order of the Netherlands Lion อันเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของประเทศเนเธอร์แลนด์

ที่มาของภาพ : Pinterest

การรับเสด็จพระประมุขต่างประเทศครั้งสำคัญยิ่งครั้งหนึ่งของประเทศไทย เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2515 เมื่อครั้งที่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร พร้อมด้วยเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี และเจ้าฟ้าหญิงแอนน์ พระราชกุมารี เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ในการนี้ สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 ทรงฉลองพระองค์ราตรียาวสีขาว ออกแบบตัดเย็บโดยเซอร์นอร์แมน ฮาร์ดเนล แฝง “นัยทางการทูต” ด้วยการปักประดับที่ช่วงพระศอกด้วยเลื่อมและลูกปัดสีทองที่น่าจะได้รับอิทธิพลจากลวดลายและการปักประดับของไทย ส่วนจีบกระโปรงของชุดเป็นผ้าพื้นสีเหลืองทองปักประดับด้วยเลื่อมและลูกปัดสีเหลืองทองที่น่าจะได้รับอิทธิพลจากการปักประดับและลวดลายของไทยเช่นเดียวกัน และรายละเอียดเช่นนี้บนฉลองพระองค์ยังแสดงให้เห็นว่าทรงเตรียมพระองค์มาเป็นอย่างดี เพราะสีเหลืองทองของชุดเข้ากันเป็นอย่างดีกับสีเหลืองของสายสะพายเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ตามที่ปรากฏในภาพนี้

ภาพที่ 50 : สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร ทรงฉลองพระองค์ราตรีาวสีขาว ออกแบบตัดเย็บโดยเซอร์นอร์แมน ฮาร์ตเนล แฟง “นัยทางการทูต” ด้วยการปักประดับที่ช่วงพระศอก ด้วยเลื่อมและลูกปัดสีทองที่น้ำจะได้รับอิทธิพลจากลวดลายและการปักประดับอย่างไทย ส่วนจิกกระโปรงของชุดเป็นผ้าพื้นสีเหลืองทองปักประดับด้วยเลื่อมและลูกปัดสีเหลืองทองที่น้ำจะได้รับอิทธิพลจากการปักประดับและลวดลายอย่างไทยเช่นเดียวกัน ทรงเทียราโคโคชนิกของสมเด็จพระราชินีอเล็กซานดรา (Queen Alexandra’s Kokoshnik Tiara) และทรงเครื่องประดับเพชรครบชุด ทรงสายสะพายเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงจัดถวาย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ที่มาของภาพ : Reginald Davis, *The Royal Family of Thailand* (London : Nicholas Publications, c1981)

ภาพที่ 51 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร

ที่มาของภาพ : Reginald Davis, *The Royal Family of Thailand* (London : Nicholas Publications, c1981)

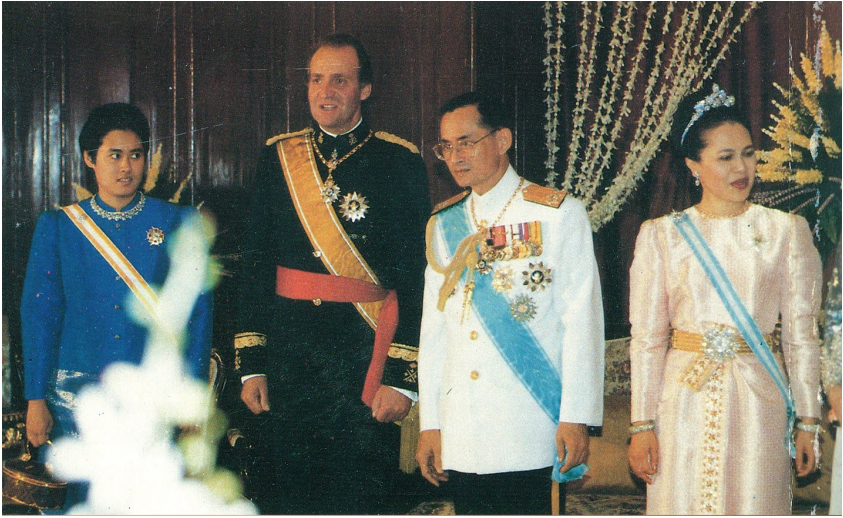
ภาพที่ 52 : ในโอกาสที่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักรพร้อมด้วยเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในพระราชอาคันตุกะ พ.ศ. 2515 ในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ไทยศิวาลัย ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อบัลแมง ทรงเทียรापเพชรตามธรรมเนียมตะวันตกที่สมเด็จพระราชินีจะทรงเทียราในงานกลางคืนที่เป็นทางการ เช่นงานถวายพระกระยาหารค่ำแต่ประมุขแห่งรัฐเช่นนี้ ทรงสร้อยพระคอเพชรพร้อมทั้งรัดพระองค์ทองคำและพระปิ่นแห่งเพชร และประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์

ที่มาของภาพ : Reginald Davis, The Royal Family of Thailand (London : Nicholas Publications, c1981)

ภาพที่ 53 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ ในโอกาสที่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร พร้อมด้วยเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในพระราชอาคันตุกะ พ.ศ. 2515 ในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ไทยศิวาลัย ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อบัลแมง ทรงเทียร่าเพชรตามธรรมเนียมตะวันตกที่สมเด็จพระราชินีจะทรงเทียร่าในงานกลางคืนที่เป็นทางการ เช่นงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการแต่ประมุขแห่งรัฐเช่นนี้ ทรงสร้อยพระคอเพชร พร้อมทั้งรัดพระองค์ทองคำและพระปิ่นหมั่งเพชร และประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์

ที่มาของภาพ : Pinterest

ภาพที่ 54 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปในงานถวายพระกระยาหารค่ำ ซึ่งสมเด็จพระราชาธิบดีฮวน คาร์ลอส ที่ 1 และสมเด็จพระราชินีโซเฟีย แห่งราชอาณาจักรสเปน จัดถวายเป็นการตอบแทน (return banquet) ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 ในการนี้สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงฉลองพระองค์แบบไทยพระราชนิยม ชุดไทยบรมพิमान จากห้องเสื้อบัลแมง ตัดเย็บจากผ้ายกทองสีชมพูอ่อน ลายดอกสีกลีบกันแย่ง เชิงลายหน้ากระดาน ปักประดับด้วยลูกปัดสีทองและสีชมพู บริเวณจีบหน้าและเชิง พร้อมทั้งทรงเกียรติตามธรรมเนียมสากล ส่วนสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฉลองพระองค์ไทยอมรินทร์

ที่มาของภาพ : Queen Sirikit Museum of Textiles Facebook Fanpage

5. พิจารณาการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย : แนวโน้มหลังสิ้นสุดสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง สงครามเย็นไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูกันอีกต่อไป ความหวาดกลัวภัยจากการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ก็เสื่อมสลายไปพร้อมกับการสิ้นสุดสงครามเย็นด้วย ระเบียบหรือชุดคุณค่าหลักในโลกยุคหลังสงครามเย็นก็เป็นไปตามที่สหรัฐอเมริกากำหนด ทั้งระเบียบทางด้านการเมืองแบบประชาธิปไตย เศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และชุดคุณค่าอื่น ๆ ยุคหลังสงครามเย็นจึงเห็นได้ถึง การขยายตัวของกระแสประชาธิปไตย ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการค้าเสรี รวมถึงประเด็นสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม¹²⁷ ในช่วงเวลานี้จะเห็นถึงแนวโน้มของความร่วมมือระหว่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ เห็นได้จากการบูรณาการทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้น ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย ธรรมชาติ และการค้าเสรี กลายเป็นวาระสำคัญของการเมืองระหว่างประเทศที่สหรัฐอเมริกาซึ่งได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารเพียงหนึ่งเดียวของโลก พยายามส่งเสริมและผลักดันอย่างจริงจัง ยิ่งไปกว่านั้น การก้าวขึ้นมามีบทบาทในเวทีการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศของประเทศในภูมิภาค โดยเฉพาะจีนและญี่ปุ่น ก็มีผลต่อการจัดลำดับความสำคัญ รวมถึงการปรับทิศทางนโยบายต่างประเทศไทยอีกด้วย¹²⁸ นอกจากนี้ ยังมีประเทศอื่น ๆ ก้าวขึ้นมามีอำนาจและ

¹²⁷ กุลนันท์ คันธิก, ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2548 (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนานาชาติรัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 64-65.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

บทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศอย่างมากทั้งจีน ญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศในยุโรป จีนได้ขยายบทบาทและอำนาจทั้งการเมือง และการทหารในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่ญี่ปุ่นกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก ขณะที่ประเทศในยุโรป บูรณาการสู่การเป็นประชาคมใน พ.ศ. 2536 ทั้งยังกลายเป็นตัวแสดงสำคัญในเวทีการเมือง และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

โลกยุคหลังสงครามเย็น การเผชิญหน้าทางการเมืองและการทหารระหว่าง มหาอำนาจลดลงอย่างมาก ขณะเดียวกันการแข่งขันและความร่วมมือทางเศรษฐกิจกลายเป็นประเด็นสำคัญในเวทีระหว่างประเทศ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเริ่มหันมาให้ความสนใจ ต่อการพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ ความกินดีอยู่ดีของประชาชน เศรษฐกิจกลายเป็น ปัจจัยนำในการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของนานาประเทศ และในยุค นี้เองจะเห็นถึงการกำเนิดของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจมีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และ ขยายตัวมากขึ้นในทุกภูมิภาคทั่วโลก จากโจทย์ของปัญหาสงครามและภัยความมั่นคง และ เปิดพื้นที่ให้กับประเด็นอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น ตัวแสดงในกระบวนการกำหนดและดำเนิน นโยบายต่างประเทศก็เปลี่ยนแปลงไป โดยหน่วยงานอย่างกระทรวงการต่างประเทศและ กระทรวงพาณิชย์เข้ามามีบทบาทมากขึ้น นอกเหนือไปจากหน่วยงานความมั่นคง

การสลายตัวของอำนาจในการเมืองโลกส่งผลให้การดำเนินนโยบายของไทยมีความ เป็นอิสระมากขึ้น กล่าวคือไทยไม่จำเป็นต้องเลือกข้างหรือเลือกที่จะเป็นพันธมิตรกับ มหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โลกยุคหลังสงครามเย็นเปิดโอกาสให้ประเทศต่าง ๆ รวมทั้ง ประเทศไทย มีปฏิสัมพันธ์กับประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองทั้งเหมือนและต่างกันได้ อย่างเป็นอิสระมากขึ้น อุดมการณ์ทางการเมืองไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ระหว่าง รัฐต่าง ๆ อีกต่อไป บรรยากาศเช่นนี้ส่งผลโดยตรงต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและวิถีการ ดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย จากการพึ่งพาประเทศมหาอำนาจและความร่วมมือ ด้านความมั่นคงเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ สู่การใช้วิถีทางการทูตและ ความร่วมมือทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อการบูรณาการทางเศรษฐกิจ¹²⁹

¹²⁹ อภิญา รัตนมงคลมาศ, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมหาอำนาจหลังสงครามเย็น,” ใน ประเทศไทยมุ่ง เข้าสู่ศตวรรษที่ 21: ประเด็นสำคัญในนโยบายสาธารณะและต่างประเทศของประเทศไทยในทศวรรษหน้า , อภิญา รัตนมงคลมาศ และ รุติพันธ์ พงษ์สุทธิรักษ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษาความมั่นคงและ นานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537), หน้า 93. อ้างใน กุลนันทน์ คันธิก, ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย

ถ้าไม่นับนโยบายต่างประเทศแนวใหม่ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ “เปลี่ยนอินโดจีนจากสนามรบเป็นตลาดการค้า” ที่เห็นได้ชัดเจนถึงการเปลี่ยนทิศทางของการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เน้นมิติทางเศรษฐกิจมากขึ้น แนวนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ในช่วงหลังสงครามเย็นมักมีรายละเอียดที่ไม่ต่างกันนัก ดังจะเห็นได้ว่าในคำแถลงนโยบายต่อรัฐสภาของรัฐบาลไทยในยุคหลังสงครามเย็น ที่มุ่งเน้นการดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระ การปรับและส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับทุกประเทศในทุกด้าน การหันมาให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้าน การยกระดับและส่งเสริมบทบาทของไทยในองค์การระหว่างประเทศ การส่งเสริมคุณค่าสากล เช่น ประชาธิปไตย การยึดถือความถูกต้องเป็นธรรม การเคารพสิทธิมนุษยชน และการรักษาสมดุลทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นทิศทางหลักในการเมืองระหว่างประเทศ และเป็นมิติใหม่ในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยด้วย นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังมีนโยบายต่างประเทศที่ต้องการให้ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากแนวโน้มการจัดระเบียบการค้าใหม่ และยังมี ความพยายามในการปรับบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะด้านการทูตที่ให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อให้สามารถสนับสนุนการเจรจาทางการค้า การลงทุน การส่งออก การดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว¹³⁰

แม้บริบทด้านการต่างประเทศจะเปลี่ยนแปลงไป แต่การปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่เป็น “ผู้แทนทางการทูตที่เป็นทางการ” ก็ยังคงอยู่ในลักษณะของการส่งเสริมการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลในรูปแบบของการเจริญพระราชไมตรีกับประมุขแห่งรัฐ ทั้งที่เสด็จฯ หรือเดินทางมาเยือนประเทศไทย และพระราชกรณียกิจที่

กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2548 (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 68.

¹³⁰ “คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51 นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ 13 กรกฎาคม 2538 -25 พฤศจิกายน 2539 แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538,” ใน นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, *รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน*, 422. อ้างใน กุลนันทน์ คันธิก, *ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย* กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2548 (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 69.

ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เยือนต่างประเทศ โดยการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการของทั้งสองพระองค์เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวในช่วงหลังสงครามเย็น นั่นคือการเสด็จฯ ทรงเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งแรก พร้อมกับ ฯพณฯ นายบุญยัง พุ่มสະหັນ ประธานประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากนั้นจึงเป็นการเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอย่างเป็นทางการ ระหว่างวันที่ 8-9 เมษายน พ.ศ. 2537 ในการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศครั้งนี้ แม้จะมีระยะเวลาเพียง 2 วัน แต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฉลองพระองค์ทั้งแบบไทยและแบบสากลตามโอกาสที่กำหนดในหมายกำหนดการ

การเสด็จฯ มาเยือนและการเดินทางเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการของประมุขแห่งรัฐในฐานะพระราชาธิบดีในครั้งหลังสงครามเย็นก็เกิดขึ้นหลายครั้ง ครั้งสำคัญคือ สมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะแห่งญี่ปุ่น ใน พ.ศ. 2534 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ทั้งแบบไทยผสมผสาน และแบบสากลตามโอกาสที่กำหนดในหมายกำหนดการ ทั้งนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าว นานาประเทศต่างก็รู้จักกันโดยทั่วไปแล้วว่าฉลองพระองค์แบบไทยพระราชนิยมคือเครื่องแต่งกายประจำชาติของสตรีไทย ที่สามารถสวมใส่ในโอกาสที่เป็นทางการได้ ผู้เขียนสังเกตว่า แม้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จะทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากลทั้งในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) และในงานที่ทรงรับการถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการเป็นการตอบแทน (return banquet) จากสมเด็จพระจักรพรรดิ และสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งญี่ปุ่น ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง แต่พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายไทย อาทิ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารีและพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ ทรงฉลองพระองค์แบบไทยพระราชนิยมทั้งสามพระองค์ ทั้งนี้ สามารถตีความนัยทางการทูตได้จากฉลองพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชวงศ์ฝ่ายไทยได้ในคืนที่สมเด็จพระจักรพรรดิ และสมเด็จพระจักรพรรดินีถวายพระกระยาหารค่ำเป็นการตอบแทนแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนาง

เจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยในคืนดังกล่าว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากลตัดเย็บจากผ้าไหมมัดหมี่ ปักลวดลายเป็นรูปพระอาทิตย์อันสื่อความหมายถึงประเทศญี่ปุ่น ส่วนสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงฉลองพระองค์แบบไทยบรมพิมานสีแดงและเครื่องประดับชุดทับทิมประดับเพชร มีนัยที่สื่อไปถึงสีธงชาติญี่ปุ่น (พื้นสีขาวและวงกลมสีแดงตรงกลาง) ส่วนพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ ทรงเครื่องประดับชุดทับทิมประดับเพชร มีนัยที่สื่อความหมายถึงสีธงชาติญี่ปุ่นเช่นเดียวกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พัสตราภรณ์กับการต่างประเทศของไทยในช่วงหลังสงครามเย็นยังทำหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ในการสื่อสารบางประการเพื่อส่งเสริมการเจริญสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับต่างประเทศ ผ่านฉลองพระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและสมเด็จพระบรมวงศ์

ภาพที่ 55 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบไทยผสมผสาน (ฉลองพระองค์ผ้าลูกไม้ ทรงพระภูษาไหมยกในลักษณะซิ่นป้าย) รับเสด็จสมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะ ในการเสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ที่มาของภาพ : Getty Images

ภาพที่ 56 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะแห่งญี่ปุ่น ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาว ทรงเทียรา และประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เต็มยศตามธรรมเนียมสากล ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการเพื่อถวายพระเกียรติ (state banquet) แต่สมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะแห่งญี่ปุ่น ในโอกาสเสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ที่มาของภาพ : Getty Images

ภาพที่ 57 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะแห่งญี่ปุ่น ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากล ทรงเที่ยวราตามธรรมเนียมสากล และประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) แต่สมเด็จพระจักรพรรดิและสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งญี่ปุ่น ในโอกาสที่ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2534

ที่มาของภาพ : Queen Sirikit Museum of Textiles Facebook Fanpage

ภาพที่ 58 : สมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะแห่งญี่ปุ่น ถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการเป็นการตอบแทน (return banquet) แต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบรมวงศานุวงศ์ ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ในการนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะแห่งญี่ปุ่น ทรงฉลองพระองค์กระโปรงยาวแบบสากล ทรงเทียบตามธรรมเนียมสากล และประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เต็มยศ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยมแบบไทยศิวาลัย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยมแบบไทยอมรินทร์พร้อมทั้งทรงสะพักกรองทอง
ที่มาของภาพ : Getty Images

การเสด็จฯ เยือนประเทศไทยของพระประมุขแห่งรัฐพระองค์สำคัญในช่วงหลังสงครามเย็นเกิดขึ้นอีกครั้งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2539 สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 พร้อมด้วยเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร

มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง นับเป็นการเสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในระดับ “state visit” เป็นครั้งที่ 2 ทั้งนี้โดยธรรมเนียมแล้ว การเดินทางเยือนของประมุขแห่งรัฐเฉพาะครั้งแรกเท่านั้นที่จะอยู่ในระดับ state visit ถ้าหากมีการเดินทางเยือนอย่างเป็นทางการเป็นครั้งที่ 2 หรือครั้งถัด ๆ มา จะต้องอยู่ในระดับ official visit แต่กรณีของสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับเสด็จในระดับ state visit อีกวาระหนึ่ง อันเป็นการถวายพระเกียรติยศอย่างเต็มที่

เมื่อเป็นการรับเสด็จแบบ state visit ตามธรรมเนียมแล้วจึงต้องมี “state banquet” นั่นคือการถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการเพื่อถวายพระเกียรติเป็นงานพิธีเต็มยศ ผู้มาร่วมงานต้องแต่งกายเต็มยศประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในการนี้สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากล ทรงเทียบารมรดกประดับเพชร ชื่อ “แกรนด์ดัชเชสวลาดิมิรั” (Grand Duchess Vladimiriara) ตามธรรมเนียมสากลที่สุภาพสตรีต้องสวมมงกุฎหรือรัตเกล้าเมื่อมาร่วมงานราตรีแบบเต็มพิธีการ ทรงส้อยพระศอเพชรและมรดกเดลีเดอร์บาร์ (Delhi Durbar) ทรงสายสะพายและดาราเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ถวายตั้งแต่ พ.ศ. 2503¹³¹ ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในของไทยทรงฉลองพระองค์แบบไทยพระราชนิยม โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบไทยศิวาลัย อันเป็นที่ยอมรับกันเป็นธรรมเนียมสากลว่าสุภาพสตรีสามารถแต่งกายด้วยชุดประจำชาติในงานพิธีที่เป็นทางการได้ ทรงสะพักจักรีปักประดับด้วยปักแมลงทับ ทรงเครื่องประดับเพชรครบชุด ทรงสายสะพายและดาราเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทั้งนี้ การเลือกทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยมแบบไทยศิวาลัยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีความเกี่ยวเนื่องกับฉลองพระองค์แบบขัตติยราชนารีเมื่อครั้งเสด็จฯ สหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2503 นั่นคือ เป็นฉลองพระองค์ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อันมีนัยที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องยาวนานระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักร

¹³¹ “แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ถวายเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงศ์แด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถแห่งประเทศไทยฯ” ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 81 ตอนที่ 85 (8 กันยายน 2507) : 2301.

ทั้งในระดับรัฐบาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับพระราชวงศ์ อีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่แนบแน่นยาวนาน นั่นคือ การที่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์รอยัลวิกตอเรียน (The Royal Victorian Order) ชั้นอัศวินสูงสุด (Knight Grand Cross - GCVO) แต่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และชั้นอัศวินสูงสุด Dame Grand Cross (GCVO) แต่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ยังทรงรับการถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Royal Victorian Chain ซึ่งอยู่ในลำดับชั้นที่สูงกว่าเครื่องราชอิสริยาภรณ์รอยัลวิกตอเรียน มาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 แล้ว โดยในการถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการเพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 ในโอกาสเสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะ พ.ศ. 2539 นั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Royal Victorian Chain ส่วนพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์รอยัลวิกตอเรียน เพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 เพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง

ภาพที่ 59 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรี มหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ ในการถวายพระกระยาหารค่ำเพื่อถวายพระเกียรติ (state banquet) แต่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร และเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี

ที่มาของภาพ : Getty Images

ภาพที่ 60 : พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงนำสมเด็จพระราชินีนาถ เอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร ทอดพระเนตรกระเป๋ารัตริยมทองที่จะทรงถวายเป็นของขวัญพระ ขวัญ ในโอกาสถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) เพื่อถวายพระเกียรติแด่ สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 และเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี ในโอกาส เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2539

ที่มาของภาพ : Getty Images

ภาพที่ 61 และ 62 : ฉลองพระองค์แบบชาติยราชานารีตามโบราณราชประเพณี (ขาว) ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการเป็นการตอบแทน (return banquet) แต่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร ณ สถานเอกอัครราชทูตไทย กรุงลอนดอน เมื่อ พ.ศ. 2503 มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันอย่างมากกับฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยมแบบไทยศิวาลัย (ซ้าย) ที่พระองค์ทรงในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ (state banquet) แต่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร และเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี ในโอกาสเสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะ (state visit) เป็นครั้งที่ 2 ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง พ.ศ. 2539 สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและยาวนานระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักร ทั้งในระดับรัฐบาล และระดับพระราชวงศ์

ที่มาของภาพ : Getty Images

การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศครั้งสำคัญของพระบรมวงศ์ไทย เกิดขึ้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2543 เมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นผู้แทนพระองค์ เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ ระหว่างวันที่ 16 ถึงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2543 ในพิธีรับเสด็จอย่างเป็นทางการ ณ มหาศาลาประชาชน กรุงปักกิ่ง สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ฝีมือการออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อ Givenchy ตัดเย็บจากผ้าไหมมัดหมี่และผ้าไหมลายเกล็ดเต่าสีเขียวย¹³² สีเขียวนี้นิยทางารทูต เพราะเป็นสีเดียวกับสีเครื่องแบบของกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีน ส่วนฉลองพระองค์อื่น ๆ แม้จะใช้ผ้าไหมไทยเป็นวัสดุหลักในการออกแบบและตัดเย็บ แต่ก็มีรูปแบบและเดดไซน์มงคลของจีน เช่น สีแดงและสีทอง หรือเดดไซน์สีอื่น ๆ รวมไปถึงการประดับตกแต่งที่มีกลิ่นอายวัฒนธรรมจีน นับเป็นการให้เกียรติแก่ประเทศเจ้าภาพและมีส่วนส่งเสริมการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้อีกทางหนึ่ง

¹³² พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, *ราชศิลป์พิสดารภรณ์* (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555), หน้า 134-135.

ภาพที่ 63 : ในการเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการในฐานะผู้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ฝัมือการออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อจีวองซี (Givenchy) ตัดเย็บจากผ้าไหมมัดหมี่และผ้าไหมลายเกล็ดเต่าสีเขียว โดยสีเขียวนี้เป็นสีของเครื่องแบบกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีน

ที่มาของภาพ : Getty Image

ภาพที่ 64 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ที่ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมปักประดับด้วยปักแมลงทับ พระสนับเพลาแบบป้ายตัดเย็บจากผ้าไหมเครป ในโอกาสเสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปในงานถวายพระกระยาหารค่ำ ซึ่งนายเจียง เจ๋อหมิน ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน จัดถวาย ณ อาคารฟางเฟยหยวน สาธารณรัฐประชาชนจีน วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2543
ที่มาของภาพ : Queen Sirikit Museum of Textiles Facebook Fanpage

การรับเสด็จประมุขแห่งรัฐและพระราชวงศ์อย่างเป็นทางการครั้งสำคัญของไทยเกิดขึ้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2549 ในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยในวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2549 พระองค์และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จฯ ไปในพิธีถวายพระพรชัยมงคล โดยพระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต เป็นงานพิธีการแบบเต็มยศประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในครั้งนี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยม โดยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบไทยประยุกต์ ทรงพระภูษาแบบมีจีบหน้า ไหมยกทองมีลายปักที่เชิงพระภูษา ทรงพระภูษวลและทับทรวงทองคำประดับเพชรแบบไทยโบราณ ทรงประดับเครื่องขัตติย

ราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ พระราชวงศ์สตรีต่างประเทศทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาว ทรงเพียร และประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดของประเทศของพระองค์ท่าน หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดของไทย บางพระองค์ ทรงใช้ผลิตภัณฑ์ของไทยด้วย เช่น สมเด็จพระราชินีโซเฟียแห่งสเปน ทรงถือกระเป๋า ย่านลิเภาของไทยที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ถวายเป็นของ ทูลพระขวัญ นับเป็นการถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ที่ทรงสนับสนุนการทอผ้าไหม และสินค้าศิลปหัตถกรรมของไทย และยังเป็นการ ใช้เครื่องแต่งกายเพื่อส่งเสริมพระราชไมตรีระหว่างพระราชวงศ์และความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศอีกด้วย

ภาพที่ 65 : สมเด็จพระราชินีโซเฟียแห่งสเปน ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากลในงานพิธี เต็มยศประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงถือกระเป๋า ย่านลิเภา อันมีนัยทางการทอเพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ทรงสนับสนุนการทอผ้าไหม และสินค้าศิลปหัตถกรรมของไทย และยังเป็น การใช้เครื่องแต่งกายเพื่อส่งเสริมพระราชไมตรีระหว่างพระราชวงศ์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ที่มา : ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ, บรรณาธิการ, *ดวงใจแผ่นดิน = Heart of the kingdom : การจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา ร่วมกับ บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน), 2549), หน้า 118.

ภาพที่ 66 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยม พระภูษาไหมยกทองมีลายปักที่เชิงพระภูษา ทรงพระภูษาทอลและทับทรวงทองคำประดับเพชรเหลี่ยมลูกโลกแบบไทยโบราณ ทรงประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ในพิธีถวายพระพรชัยมงคลโดยพระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต

ที่มาของภาพ : Pinterest

วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2549 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานถวายพระกระยาหารค่ำเพื่อถวายพระเกียรติแด่พระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศในระดับ state banquet ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ในพระบรมมหาราชวัง หมายกำหนดการระบุให้แต่งกายเต็มยศ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากล ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมแพรวาปักประดับด้วยเลื่อม ทรงเทียราเพชรตามธรรมเนียมสากลที่สมเด็จพระราชินีและเจ้านายสตรีจะต้องทรงเทียราในงานราตรีที่เป็นทางการ หรืองานถวายพระกระยาหารค่ำ แต่ประมุขแห่งรัฐ (state banquet) ทรงประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในของไทยทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยมหลากหลายแบบ ทั้งไทยอมรินทร์ ไทยดุสิต ไทยจักรี และไทยศิวาลัย ทรงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เต็มยศเช่นกัน ส่วนสมเด็จพระราชินีและเจ้านายสตรีต่างประเทศทรงฉลองพระองค์กระโปรงยาวแบบสากล ทรงรัดเกล้าหรือเทียราตามธรรมเนียมสากล

ภาพที่ 67 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในงานถวายพระกระยาหารค่ำแด่พระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศที่เสด็จมาถวายพระพร เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในโอกาสดังกล่าว พระองค์ทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวแบบสากล ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมแพรวาโดยห้องเสื้อวาเลนติโน (Valentino) ทรงเทียรตามธรรมเนียมสากล และประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เต็มยศ

ที่มาของภาพ : ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ, บรรณาธิการ, ดวงใจแผ่นดิน = Heart of the kingdom : การจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา ร่วมกับ บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน), 2549), หน้า 247-249.

การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศครั้งสำคัญอีกครั้ง เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 2 ถึงวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นผู้แทนพระองค์ เสด็จฯ เยือนสหพันธรัฐรัสเซียอย่างเป็นทางการ ในโอกาสที่รัฐบาลรัสเซียจัดงานฉลองครบ 110 ปีความสัมพันธ์ไทยและรัสเซีย นับแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทรงเยือนรัสเซียเมื่อ พ.ศ. 2440

การเสด็จฯ เยือนครั้งนั้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ทั้งแบบสากลและแบบไทย โดยในวันแรกที่เสด็จฯ ถึงรัสเซีย ทางการรัสเซียจัดการรับเสด็จอย่างสมพระเกียรติ ทั้งพิธีการต้อนรับ มีการเสด็จฯ ตรวจแถวทหาร มีพิธีสวนสนามของกองทหารเกียรติยศ ในกรณีนี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อวาเลนติโน (Valentino) จากผ้าไหมมัดหมี่และผ้าไหมเครป¹³³ พร้อมทั้งทรงพระมาลา และทรงพระหัตถ์ตามธรรมเนียมสากลด้วย หรือในวันที่เสด็จฯ จากกรุงมอสโกไปยังนครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก มีพิธีส่งเสด็จอย่างเป็นทางการ ในโอกาสนี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อวาเลนติโน (Valentino) จากผ้าไหมซิด¹³⁴ พร้อมทั้งทรงพระมาลาและทรงพระหัตถ์ตามธรรมเนียมสากลเช่นเดียวกัน

ส่วนการเสด็จฯ ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ตามหมายกำหนดการ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบไทยประยุกต์ ซึ่งมีลักษณะฉลองพระองค์คอกลม แขนกระบอกยาว พระภูษาเป็นชิ้นป้าย แม้แต่ในพิธีที่มหาวิทยาลัยแห่งนครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณฐิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษา และวัฒนธรรมตะวันออก พระองค์ทรงฉลองพระองค์แบบไทยสีน้ำเงินเข้ม เข้ากันเป็นอย่างดีกับฉลองพระองค์ครุยสีดำ แต่งด้วยแถบสีฟ้าเข้ม แต่งขอบด้วยสีเทา ทั้งนี้ การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศแต่ละครั้ง จะต้องมีการส่งหมายกำหนดการมาทูลเกล้าฯ ถวายให้

¹³³ คณะทำงานพิพิธภัณฑสถานผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, *สิริราชพัสดรบรมราชินีนาถ* (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑสถานผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2565), หน้า 164.

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 175.

ทอดพระเนตรล่องหน้า ซึ่งการที่มหาวิทยาลัยแห่งนครเซนต์ปีเตอ์สเบิร์ก ทูลเกล้าฯ ถวาย
ปริญญาคุณวุฒิปดกิตติมศักดิ์นี้ก็ต้องบรรจุอยู่ในหมวกกำหนดการเช่นกัน แสดงให้เห็น
ว่าทรงเตรียมพระองค์มาเป็นอย่างดี ทั้งนี้ การทรงฉลองพระองค์สีก็ใกล้เคียงกับชุดครุยของ
มหาวิทยาลัยแห่งนครเซนต์ปีเตอ์สเบิร์ก สามารถสร้างความประทับใจให้แก่คณะผู้บริหาร
มหาวิทยาลัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในโอกาสนั้น อันเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
ไทยกับรัสเซียในมิติ “การทูตสาธารณะ” ได้อีกทางหนึ่งด้วย ส่วนในการถวายพระ
กระยาคำอย่างเป็นการโดยนายวลาดิมีร์ ปูติน ประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย
ณ พระราชวังเครมลิน และการถวายพระกระยาคำโดยผู้ว่าการนครเซนต์ปีเตอ์ส
เบิร์ก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์ชุด
กระโปรงยาวแบบสากล ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมไทย ทั้งนี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าในคืน
ที่ประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซียถวายพระกระยาคำอย่างเป็นการที่
พระราชวังเครมลินนั้น นอกจากพระองค์จะทรงฉลองพระองค์ราตรียาวแบบสากลแล้ว
ยังทรงเลือกเครื่องประดับชุดมรกต ที่นอกจากจะเข้ากับสีฉลองพระองค์แล้ว ยังมีนัย
ที่สื่อว่าเป็นการให้เกียรติแก่อัญมณีมรกตของรัสเซียที่มีชื่อเสียงมาแต่โบราณอีกด้วย

ภาพที่ 68 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อวาเลนติโน (Valentino) จากผ้าไหมมัดหมี่และผ้าไหมкреп พร้อมทั้งทรงพระมาลา (โดยฟิลิป เทรซี) และทรงพระหัตถ์ตามธรรมเนียมสากล ในวันแรกที่เสด็จฯ ถึงรัสเซีย โดยทางการรัสเซียจัดการรับเสด็จอย่างสมพระเกียรติ ทั้งพิธีการต้อนรับ มีการเสด็จฯ ตรวจแถวทหาร มีพิธีสวนสนามของกองทหารเกียรติยศ

ที่มาของภาพ : เพจพิภูลบรรณศาลา

ที่มาของข้อมูล : คณะทำงานพิพิธภัณฑฯผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, สิริราชพัสดรบรมราชินีนาถ (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑฯผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2565), หน้า 164.

ภาพที่ 69 : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในวันที่เสด็จจากกรุงมอสโกไปยังนครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก มีพิธีส่งเสด็จอย่างเป็นทางการ ในโอกาสนี้ พระองค์ทรงฉลองพระองค์แบบสากล ออกแบบตัดเย็บโดยห้องเสื้อวาเลนติโน (Valentino) จากผ้าไหมชนิดพร้อมทั้งทรงพระมาลาและถุงพระหัตถ์ตามธรรมเนียมสากล ในโอกาสเสด็จฯ เยือนสหพันธรัฐรัสเซียอย่างเป็นทางการ ที่มาของภาพ : เพจพิภูลบรมศาลา

ที่มาของข้อมูล : คณะทำงานพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, สิริราชพัสดราบรมราชินีนาถ (กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2565), หน้า 175.

นอกจากพัฒนารากฐานของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีส่วนสำคัญในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศแล้ว พัฒนารากฐานในแง่แฟชั่นและการแต่งกายยังกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งในการดำเนินการทางการทูต ดังจะเห็นได้จากการที่กระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรม จัดโครงการ “THAI Textiles The Touch of Thai” เป็นโครงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศโดยใช้ผ้าไทยเป็นแกนหลัก มีทั้งนิทรรศการผ้าไทยและชุดไทยประเพณี แบบต่าง ๆ ที่งดงาม และยังมีการแสดงนาฏศิลป์ ของที่ระลึกจากพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และการแสดงแบบเสื้อผ้าที่ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไทย เป็นคอลเลกชันรวมผลงานจากนักออกแบบชาวไทย

ภาพที่ 70 : บรรยากาศการเดินแฟชั่นโชว์ในงาน “THAI Textiles The Touch of Thai”

ที่มาของภาพ : ภัทริยา พัวพงศกร และมณีนุช บุญเรือง, “THAI Textiles The Touch of Thai สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยกับคูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และบาห์เรน ด้วยผ้าไทย,” The Cloud [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://readthecloud.co/thai-textiles-middle-east/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2566]

การดำเนินการในลักษณะเช่นนี้ คือ การใช้พัสดุภรณ์เป็นเครื่องมือในการดำเนินการทูตเชิงวัฒนธรรม เป็นการใช่วัฒนธรรมเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศต่าง ๆ โดยในอดีตที่ผ่านมา สถานทูตและสถานกงสุลไทยแสวงหาวิธีการให้ประเทศหรือประชาชนในประเทศนั้น ๆ เข้าใจประเทศไทยว่ามีเอกลักษณ์ มีวัฒนธรรมที่เก่าแก่ เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทั้งในระดับรัฐบาลและระดับประชาชน ยกตัวอย่างเช่น โครงการนำคณะโขนหรือมวยไทยไปแสดงตามประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งในตะวันออกกลาง ยุโรป และแอฟริกา ทั้งนี้ การทูตเชิงวัฒนธรรม หรือ Cultural Diplomacy เป็นหนึ่งในเครื่องมือทางการทูตที่มีการใช้อย่างแพร่หลาย โดยเป็นการนำวัฒนธรรม (culture) จากประเทศของตนไปเผยแพร่ยังนานาประเทศเพื่อให้เกิดความเข้าใจในขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของประเทศตน อย่างไรก็ตาม การทูตเชิงวัฒนธรรมมิใช่สิ่งแปลกใหม่ และมีการนำมาใช้เป็นเวลานาน โดยเป็นการใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมในกรอบกว้างในการดำเนินนโยบายทางการทูต เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน และเป็นการดำเนินการแบบ “ซิมลิก” เพื่อให้เข้าถึงประชาชน อาทิ การส่งนาฏศิลป์ไปแสดงในต่างประเทศ การเผยแพร่แนวคิด ทศนคติ อุดมการณ์ กีฬา และการใช้ชีวิต¹³⁵ นอกจากนี้ การทูตเชิงวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมและดำเนินการตามนโยบาย “การทูตสาธารณะ” (public diplomacy) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน ส่งเสริมความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของไทยในสายตาประชาคมโลก อันจะนำมาซึ่งโอกาสในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และโอกาสทางเศรษฐกิจต่อไป¹³⁶

โครงการ THAI Textiles The Touch of Thai ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งจากประเทศคูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และบาห์เรน โดยที่คูเวต ซึ่งเป็นประเทศแรกในภูมิภาคตะวันออกกลางที่ได้จัดงานนี้ ได้รับการสนับสนุนสถานที่จาก Sheikhha Bibi Duajj Al-Sabah เจ้าหญิงสมาชิกราชสกุลอัล ซาบาบห์ (Al Sabah) แห่งคูเวต ซึ่งโปรดัผ้าไทยและทรงสะสมผ้าไทยอยู่แล้ว ส่วนที่สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ กิจกรรมผ้าไทย

¹³⁵ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ, คำศัพท์-คำย่อทางการทูตและการต่างประเทศ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2556), หน้า 96.

¹³⁶ พิชภพ มงคลนาวิน, รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (Individual Study) เรื่อง การทูตเชิงวัฒนธรรมของไทยในสหราชอาณาจักร : โอกาสและความท้าทาย (กรุงเทพฯ : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2559), หน้า 4-5.

กลายเป็นจุดเด่นของงาน Thai Festival การเดินแฟชั่นโชว์ชุดที่ได้รับการออกแบบและตัดเย็บจากผ้าไหมไทยได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีอาสาสมัครชาวไทยที่มาร่วมเดินแบบเป็นจำนวนมาก และงานนี้ได้รับความสนใจจากผู้ชมเป็นอย่างมาก โดยมี Sheikhha Hend Faisal Al Qassemi แห่งสหรัฐอเมริกาอับเอมิเรตส์เสด็จมาทรงเปิดงาน ส่วนที่บาห์เรน ผ้าไหมได้รับการจัดแสดงใน Thai Festival ที่ The Gulf Hotel กรุงมานามา โดยเจ้าชายเคาะลีฟะฮ์ บิน ซัลมาน อัลเคาะลีฟะฮ์ (Khalifa bin Salman Al Khalifa) นายกรัฐมนตรีแห่งบาห์เรน¹³⁷ พระปิตุลาของสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบาห์เรน เสด็จมาทรงเปิดงานด้วยพระองค์เอง และยังประทานพระวโรกาสให้คณะบุคคลชาวไทยเข้าเฝ้าฯ ที่วังอีกด้วย ทั้งนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อนว่านายกรัฐมนตรีแห่งบาห์เรนพระองค์นี้เคยเสด็จไปเปิดงานในลักษณะนี้ที่ใดมาก่อน แสดงให้เห็นว่างานที่นี้ถือเป็นการดำเนินการทางการทูตที่ประสบความสำเร็จมาก ทำให้สื่อมวลชนและประชาชนชาวบาห์เรนสนใจเป็นอย่างมาก

¹³⁷ Khalifa bin Salman Al Khalifa นายกรัฐมนตรีแห่งบาห์เรน เคยเสด็จมาร่วมพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อ พ.ศ. 2549 พระองค์สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

ภาพที่ 71 และ 72 : บรรยากาศในงาน THAI Textiles The Touch of Thai

ที่มาของภาพ : ภัทรียา พัวพงศกร และมณีนุช บุญเรือง, “THAI Textiles The Touch of Thai สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยกับคูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และบาห์เรน ด้วยผ้าไทย,” *The Cloud* [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://readthecloud.co/thai-textiles-middle-east/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2566]

ภาพที่ 73 : การเดินแฟชั่นโชว์ชุดที่ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมไทย THAI Textiles The Touch of Thai ที่สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ นางแบบร่วมถ่ายภาพกับ Sheikha Hend Faisal Al Qassemi แห่งสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์

ที่มาของภาพ : ภัทริยา พัวพงศกร และมณีนุช บุญเรือง, “THAI Textiles The Touch of Thai สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยกับคูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และบาห์เรน ด้วยผ้าไทย,” The Cloud [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://readthecloud.co/thai-textiles-middle-east/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2566]

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว บริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากมีตัวแสดงที่เป็นรัฐที่ดำรงอยู่มาแต่เดิมที่ยังคงมีบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ยังมีตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐถือกำเนิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีความสัมพันธ์กับทั้งตัวแสดงที่เป็นรัฐและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐด้วยกัน ตัวแสดงเหล่านี้นับวันจะเข้ามามีบทบาททั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้น กอปรกับการสร้างความร่วมมือและการบูรณาการระหว่างประเทศมีความซับซ้อนมากขึ้นทั้งในแง่จำนวนสมาชิก และประเด็นของการบูรณาการ อย่างไรก็ตาม แม้บรรยากาศของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภาพรวมจะเต็มไปด้วยความร่วมมือ แต่ในอีกหลาย

พื้นที่ของโลกกลับยังคงพบการใช้กำลังเข้าตัดสินความขัดแย้งระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ และในเวทีโลก โดยที่บทบาทหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศยังคงเป็นของรัฐบาล

หากพิจารณาแนวโน้มนโยบายต่างประเทศของไทยที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 มีสาระสำคัญที่เน้นให้ไทยมีบทบาทนำในการพัฒนาและสร้างความร่วมมือของประเทศต่าง ๆ สร้างบทบาทที่สร้างสรรค์ของไทยในภูมิภาคและเวทีโลก ดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ และในเวทีโลกอย่างสมดุลและมีเสถียรภาพ บนพื้นฐานของหลักการการไว้เนื้อเชื่อใจกัน การเคารพซึ่งกันและกัน และการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน เน้นความสำคัญของการเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาและส่งเสริมบทบาทที่สร้างสรรค์ของไทยในประชาคมโลก รวมทั้งมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในกรอบสหประชาชาติ เสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของอาเซียน ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแสวงหาโอกาสทางการค้า การลงทุน องค์กรความรู้และนวัตกรรมกับประเทศที่มีศักยภาพในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านความมั่นคง รวมไปถึงการขับเคลื่อนงานการทูตเชิงรุกเพื่อประชาชน เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของคนไทย แรงงานไทย และภาคเอกชนไทยในต่างประเทศ¹³⁸

บทบาทหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศยังคงเป็นของรัฐบาล อันประกอบไปด้วยกระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนบทบาทของพัสดราภรณ์ที่มีต่อการต่างประเทศของไทยในรัชกาลนี้ หากพิจารณาในส่วนของสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะ “ประมุขแห่งรัฐ” ที่มีบทบาทส่งเสริมการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลในฐานะ “ผู้แทนทางการทูตที่เป็นทางการ” โดยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นอกจากพระราชกรณียกิจในการเสด็จออกรับเอกอัครราชทูตนานาประเทศที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระราชสาส์นตราตั้งและอักษรสาส์นตราตั้งแล้ว ยังมีการเสด็จออกทรงรับบุคคลสำคัญที่เสด็จฯ หรือเดินทางมาเยือน

¹³⁸ “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาวันพฤหัสบดีที่ 25 กรกฎาคม 2562,” รัฐบาลไทย [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.thaigo.gov.th/news/contents/details/21750> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2566]

ประเทศไทยอย่างเป็นทางการในหลายวาระ ครั้งสำคัญคือ สมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิส แห่งนครรัฐวาติกัน เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เสด็จออกทรงรับสมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิส ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ในครั้งนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชินีแบบไทย อมรินทร์สีงาช้าง ฉลองพระองค์คอตั้งแขนกระบอกยาวจรดข้อพระกร พระภูษาเป็นชิ้น ป้ายตัดเย็บจากผ้าไหมยก ทรงเครื่องประดับชุดไข่มุก ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีทรงเลือกฉลองพระองค์เดรสีเสวตนี้ เป็นการแสดงนัยว่าแม้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี จะเป็นพุทธมามกะ แต่ก็ทรงยอมรับความบริสุทธิ์ของทุกศาสนาที่สอนให้ศาสนิกชนเป็นผู้ประพฤติดี ในฐานะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ภาพที่ 74 : พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เสด็จออกทรงรับ สมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิส ในโอกาสเสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ในโอกาสนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ชุดไทยอมรินทร์สีงาช้าง อันเป็นการแสดงนัยว่าแม้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี จะเป็นพุทธมามกะ แต่ก็ทรง

ยอมรับความบริสุทธิ์ของทุกศาสนาที่สอนให้ศาสนิกชนเป็นผู้ประพฤติดี ในฐานะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ที่มาของภาพ : Dominique Bonnet. “La reine Suthida aux côtés de son roi pour recevoir le pape François” *PARIS MATCH* [online] Available from: <https://www.parismatch.com/Royal-Blog/La-reine-Suthida-de-Thailande-aux-cotes-de-son-roi-pour-recevoir-le-pape-Francois-1660622#8>

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ไปทอดพระเนตรวีดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขณะทรงศึกษาในเครือรัฐออสเตรเลีย ณ ทำเนียบเอกอัครราชทูตเครือรัฐออสเตรเลียประจำประเทศไทย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ในกรณีนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ผ้าไหมมัดหมี่สีเขียวและสีเหลืองทอง อันเป็นสีประจำชาติของเครือรัฐออสเตรเลีย

ภาพที่ 75 : พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เมื่อครั้งเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรวีดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะทรงศึกษาในเครือรัฐออสเตรเลีย ณ ทำเนียบเอกอัครราชทูตเครือรัฐออสเตรเลียประจำประเทศไทย ในการนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ผ้าไหมมัดหมี่สีเขียวและสีเหลืองทอง อันเป็นสีประจำชาติของเครือรัฐออสเตรเลีย

ที่มาของภาพ : หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรวีดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะทรงศึกษาในเครือรัฐออสเตรเลีย ณ ทำเนียบเอกอัครราชทูตเครือรัฐออสเตรเลียประจำประเทศไทย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร,” หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2021/02/16/เครือรัฐออสเตรเลีย/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2566]

วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เสด็จออกพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง ทรงรับพระประมุข ประธานาธิบดี และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายกรัฐมนตรี และผู้แทนประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนิน และเดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ เอเปค (Asia – Pacific Economic Cooperation : APEC) ครั้งที่ 29 ระหว่างวันที่ 18 – 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพมหานคร ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ฉายพระบรมฉายาลักษณ์ร่วมกับผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรส¹³⁹ ในการเสด็จออกรับแขกเมืองครั้งนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยามแบบไทยอมรินทร์สีน้ำเงินเข้ม อันเป็นเฉดสีแบบ “business look” ที่เหมาะสมกับบรรยากาศการเจรจาระหว่างผู้นำเขตเศรษฐกิจ และยังทรงสร้อยพระคอเพชร และพลอยนิลกาฬ (blue sapphire) ทรงประดับเข็มกลัดตราจักรีประดับเพชร ส่วนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยามแบบไทยบรมพิมาน ทรงประดับดอกไม้ไหว้แซมเกล้าที่พระเกศา ทรงพระกุ่มทลเพชร พระสังวาลนพรัตน์ และรัดพระองค์ทองคำพร้อมพระปั้นเหน่งตราจักรีประดับเพชร

¹³⁹ หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงรับพระประมุข ประธานาธิบดี และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายกรัฐมนตรี และผู้แทนประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรส เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนิน และเดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ เอเปค ครั้งที่ 29,” หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2022/11/20/เอเปค2/> [เข้าถึงวันที่ 16 ธันวาคม 2565]

ภาพที่ 76 : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง ทรงรับพระประมุข ประธานาธิบดี และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายกรัฐมนตรีและผู้แทนประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนิน และเดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ เอเปค (Asia – Pacific Economic Cooperation : APEC) ครั้งที่ 29 ในครั้งนี้ ทั้งสามพระองค์ทรงฉายพระบรมฉายาลักษณ์ร่วมกับสมเด็จพระราชาธิบดีฮังถ์ ฮัสซันนัล โบลเกียห์ มูอิชซัดดิน วัดเดาละห์ ซึ่งเสด็จฯ มาทรงร่วมการประชุมดังกล่าว พร้อมด้วยเจ้าชายอัब्ดุล มาทีน พระราชโอรส

ที่มาของภาพ : หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงรับพระประมุข ประธานาธิบดี และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายกรัฐมนตรี และผู้แทนประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรส เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนิน และเดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ เอเปค ครั้งที่ 29,”หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2022/11/20/เอเปค2/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565]

ภาพที่ 77 : สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ไทยอมรินทร์ พระภูษาเป็นผ้าไหมยกทรงสร้อยพระศอเพชร และเข็มกลัดเพชรตราจักรีประดับเพชร ส่วนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ทรงฉลองพระองค์ไทยบรมพิमान ทรงประดับดอกไม้ไหวแซมเกล้าที่พระเกศา ในการเสด็จออกทรงรับผู้นำเขตเศรษฐกิจที่มาประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ในภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายสีจิ้นผิง ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน พร้อมด้วยนางผิงลี่หยวน ภริยา เข้าเฝ้าฯ

ที่มาของภาพ : หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงรับพระประมุข ประธานาธิบดี และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายกรัฐมนตรี และผู้แทนประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรส เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนิน และเดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ เอเปค ครั้งที่ 29,” หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2022/11/20/เอเปค2/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2565]

นอกจากเสื้อผ้าแล้ว เครื่องประดับหรืออัญมณีก็ยังสามารถแสดงนัยสำคัญทางการทูตได้ ดังเช่น เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2566 เวลา 19.20 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายทีเนศ คุณวรเรนนะ (Honourable Dinesh Gunawardena) นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา ฝ่าฝืนถูกละอองธูลีพระบาท ในโอกาสเดินทางเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก วันสำคัญสากลของโลก ครั้งที่ 18 ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 1 – 2 มิถุนายน พ.ศ. 2566 ในการนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงสร้อยพระศอพลอยไพฑูรย์ (Chrysoberyl Cat’s Eye) ตกแต่งด้วยทับทิมและเพชร ประเด็นนี้ผู้เชี่ยวชาญตีความว่า สร้อยพระศอพลอยไพฑูรย์ดังกล่าวมีนัยทางการทูตว่าเป็นการให้เกียรติแก่ทรัพยากรของประเทศศรีลังกา เนื่องจากพลอยไพฑูรย์แหล่งสำคัญของโลกอยู่ที่ประเทศศรีลังกานั้นเอง

ภาพที่ 78 : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายทีเนต คุณวรณะ (Honourable Dinesh Gunawardena) นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสเดินทางเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ในการนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงสร้อยพระศอพลอยไพฑูริย์ (Chrysoberyl Cat's Eye) ตกแต่งด้วยทับทิมและเพชร สร้อยพระศอพลอยไพฑูริย์ดังกล่าวมีนัยทางการทูตว่าเป็นการให้เกียรติแก่ทรัพยากรของประเทศศรีลังกา เนื่องจากพลอยไพฑูริย์แหล่งสำคัญของโลกอยู่ที่ประเทศศรีลังกา

ที่มาของภาพ : หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะบุคคลต่าง ๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท,” หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2023/06/03/เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท-68/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2566]

ส่วนพระราชกรณียกิจในการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการ เพื่อทรงร่วมพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 3 และสมเด็จพระราชินีคามิลลาแห่งสหราชอาณาจักร ณ มหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ ระหว่างวันที่ 4-7 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 นับได้ว่าเป็นการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่าง

เป็นทางการเป็นครั้งแรกในรัชสมัย โดยในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ณ ท่าอากาศยานลอนดอนสแตนสเต็ด สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบสากล สีส้มอิฐ พระภูษากระโปรงทรงเอวสูง ตัดเย็บจากผ้าไหมยกทอนสีฟ้าและสีส้มอิฐ ชายพระภูษาเป็นสีส้มอิฐเข้ากับฉลองพระองค์และรองพระบาทสีส้มอิฐ ทรงเครื่องประดับชุดทับทิม ทรงถือกระเป๋าเป้่านลิเกา อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่ไม่ใช่โอกาสที่เป็นพิธีรับเสด็จอย่างเป็นทางการ จึงมิได้ทรงพระมาลาและถุงพระหัตถ์ตามธรรมเนียมสากล

ภาพที่ 79 : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 4-7 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 โดยเสด็จถึงท่าอากาศยานลอนดอนสแตนสเต็ด ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ในการนี้ สมเด็จพระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบสากล แต่มิได้ทรงพระมาลาและถุงพระหัตถ์ เนื่องจากการรับเสด็จที่ทำอากาศยานในวันนั้นมีใช่ออกาสที่เป็นทางการ
ที่มาของภาพ : หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 7 พฤษภาคม พุทธศักราช 2566,” หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2023/05/05/เยือนสหราชอาณาจักร/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2566]

วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จฯ ไปทรงร่วมงานพระราชทานเลี้ยงรับรองพระประมุข ประมุข และผู้แทนของประเทศต่าง ๆ ตามคำทูลเชิญของสมเด็จพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 3 แห่งสหราชอาณาจักรบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ ณ พระราชวังบักกิงแฮม ในโอกาสนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยามแบบไทยบรมพิมานสีฟ้า ออกแบบตัดเย็บจากผ้าไหมพื้นสีฟ้าและผ้าไหมยกของลำพูน ทรงสร้อยพระศอเพชรของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงพระสังวาลจักรีประดับเพชรเข้ากับพระกนกพลเพชรตราจักรีและพระปิ่นแห่งตราจักรีประดับเพชร ทรงเข็มกลัดเพชรพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทั้งนี้ การแต่งกายด้วยชุดประจำชาติ เช่น ชุดไทยบรมพิมานในงานเลี้ยงรับรองที่เป็นทางการ มีความเหมาะสมในธรรมเนียมทางการทูตและธรรมเนียมสากล ที่ยอมรับการแต่งกายด้วยชุดประจำชาติในการเข้าร่วมพิธีที่เป็นทางการ นอกจากนี้ ฉลองพระองค์แบบไทยบรมพิมานที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีทรงในงานดังกล่าว ยังสามารถเชื่อมโยงย้อนกลับไปยังฉลองพระองค์แบบไทยในลักษณะคล้ายกันที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงไปงานถวายพระกระยาหารกลางวันที่นายกเทศมนตรีกรุงลอนดอนจัดถวายเป็นพระเกียรติแต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ศาลาเกล็ดหอยเมื่อ พ.ศ. 2503 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักรที่มีมาอย่างยาวนานอีกด้วย

ภาพที่ 80 : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จฯ ทรงร่วมงานพระราชทานเลี้ยงรับรองพระประมุข ประมุข และผู้แทนประเทศต่าง ๆ ณ พระราชวังบักกิงแฮม กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร เนื่องในโอกาสพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่ 3 แห่งสหราชอาณาจักร ในการนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์ไทยพระราชนิยมชุดไทยบรมพิมาน อันมีลักษณะคล้ายคลึงกับฉลองพระองค์แบบไทยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในโอกาสเสด็จฯ ไปยังศาลาเกล็ดหอย เมื่อครั้งเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503

ที่มา : หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมงานพระราชทานเลี้ยงรับรองพระประมุข ประมุข และผู้แทนของประเทศต่าง ๆ ตามคำทูลเชิญของสมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่ 3 แห่งสหราชอาณาจักรบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ ณ พระราชวังบักกิงแฮม ,” หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://royaloffice.th/2023/05/06/พระราชทานเลี้ยงรับรองพ/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2566]

วันเสาร์ที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จฯ ยังมหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร เพื่อทรงร่วมพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 3 และสมเด็จพระราชินีคามิลลา ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์เต็มยศเครื่องแบบจอมพลทหารเรือ ทรงประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ดาราเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ และดาราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ (ดาราประดับเพชรสำหรับของพระมหากษัตริย์) ส่วนสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์เต็มยศไทยบรมพิमानสีน้ำเงินเข้ม พระภูษาเป็นผ้าไหมยกกล่าพูนประเททยกใหญ่ลายดอกพิกลุลหวง ทรงประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ดาราเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ (ดาราประดับเพชร สำหรับของสมเด็จพระบรมราชินี) เครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า (ฝ่ายใน) เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ 9 ชั้นที่ 1 เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบันชั้นที่ 1 ที่พระองค์สาเบื้องซ้าย ทรงประดับเครื่องราชวราภรณ์ ได้แก่ สร้อยพระศอกและพระกุณฑลพลอยนิลกาฬ (blue sapphire) ประดับเพชร เข็มกลัดตราจักรีประดับเพชรที่พระองค์สาเบื้องขวา เข็มกลัดรูปดอกไม้ประดับพลอยนิลกาฬและเพชร กลัดสายสะพายที่พระปฤษฎางค์เบื้องซ้าย ทรงสังวาลย์นพรัตนราชวราภรณ์เฉวียงพระองค์สาเบื้องซ้าย

การเสด็จฯ ไปทรงร่วมการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่สหราชอาณาจักรครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในรัชสมัยแล้ว ยังเป็นการสืบสานพระราชไมตรีระหว่างพระราชวงศ์จักรีกับราชวงศ์วินด์เซอร์แห่งสหราชอาณาจักร และยังเป็นการเน้นย้ำความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและยาวนานระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักรด้วย และยังมีประเด็นเรื่อง “การทูตสาธารณสุข” และ “การทูตวัฒนธรรม” แทรกผ่านพิธีการการณ์ นั่นคือ ทั้งสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ต่างให้ความสนใจฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทั้งฉลองพระองค์ไทยบรมพิमान เครื่องประดับ รวมไปถึงกระเป๋าย่านลิเกาที่ชาวต่างประเทศให้ความสนใจเป็นอย่างมาก¹⁴⁰ กล่าว

¹⁴⁰ Harper's Bazaar, “The Best Fashion from Foreign Royals Attending King Charles's Coronation From Queen Letizia of Spain to Crown Princess Kiko of Japan,” *Harper's Bazaar* [online] Available from: <https://www.harpersbazaar.com/celebrity/latest/g43812304/foreign-royal-fashion-king-charles-coronation-2023/?slide=2>

ได้ว่า การเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรในครั้งนี้ กลายเป็นโอกาสหนึ่งของไทยในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยผ่านรายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏบนฉลองพระองค์ ทั้งผ้าไหมยกดอกของลำพูน รวมไปถึงกระเป๋าย่านลิเภาที่เป็นงานหัตถศิลป์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 81 : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จฯ ทรงร่วมงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่ 3 และสมเด็จพระราชินีคามิลลาแห่งสหราชอาณาจักร ณ มหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ สหราชอาณาจักร

ที่มาของภาพ : หน่วยราชการในพระองค์, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จฯ ไปทรงร่วมพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่ 3 และสมเด็จพระราชินีคามิลลา ณ มหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร,” หน่วยราชการในพระองค์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://royaloffice.th/2023/05/07/พระราชพิธีบรมราชาภิเษก-5/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2566]

6. අදා

เสื้อผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่หลายคนอาจมองว่าเป็นเรื่องของความฟุ่มเฟือย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว เสื้อผ้าเป็นเครื่องสะท้อนบุคลิกภาพของผู้สวมใส่ พร้อมกันนั้นยังเป็นเครื่องสะท้อนมารยาททางสังคมว่าผู้สวมใส่นั้นเข้าใจในวัตรปฏิบัติทางสังคมมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ เสื้อผ่ายังมีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ นับตั้งแต่สยามเริ่มเปิดประเทศอย่างเป็นทางการนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา การลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงเมื่อ พ.ศ. 2398 กลายเป็นจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์การต่างประเทศของสยามที่ต้องมีความสัมพันธ์กับนานาประเทศในรูปแบบสนธิสัญญาไมตรีและการค้า และเป็นจุดเริ่มต้นที่สยามเริ่มก้าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบโลกทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลาง พร้อมกันกับการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมทั้งจากอังกฤษและฝรั่งเศส สยามต้องปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเมืองโลกในขณะนั้นพร้อมกับการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกรวมไปถึงวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย โดยที่ชนชั้นนำคือพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้เปิดรับและปรับตัวก่อนชนกลุ่มอื่นในสังคมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ รวมไปถึงแบบแผนการแต่งกายที่ต้องปรับให้เข้ากับความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น การปรับตัวด้านการแต่งกายนี้มีนัยด้านการต่างประเทศด้วยในแง่ของความ “ศิวิไลซ์” ของชาวสยาม กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สยามใช้ต่อรองกับมหาอำนาจ และยังมีส่วนส่งเสริมการค้าเงินวิไลของสยามและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในเวลาต่อมา

การปรับตัวเช่นนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สยามต้องเผชิญกับความรุนแรงของลัทธิจักรวรรดินิยมที่ส่งผลต่อการดำเนินวิเทศนโยบายของสยามในสมัยนั้น การดำเนินวิเทศนโยบายเกิดขึ้นควบคู่กันกับการปรับปรุงแบบแผนการแต่งกายของสตรีชนชั้นนำที่ตามกระแสแฟชั่นตะวันตกมากขึ้น อันมีนัยเพื่อให้สยามได้รับการยอมรับจากชาติตะวันตก โดยที่การปรับปรุงการแต่งกายของสตรีนี้เกิดขึ้นตลอดมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่นอกจากสยามจะดำเนินวิเทศนโยบายในการก้าวเข้าสู่สังคมระหว่างประเทศ (international society) มากขึ้นในฐานะรัฐเอกราช (sovereign state) ผ่านการเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติและการเข้าร่วมกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองรัชกาลยังทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะ “ประมุขแห่งรัฐ” ในด้านการต่างประเทศด้วยการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เสด็จฯ เยือนดินแดนเพื่อนบ้านที่ในขณะนั้นยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตก และเสด็จฯ เยือนนานาประเทศทั้งสหรัฐอเมริกาและยุโรป โดยมีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ตามเสด็จฯ ในฐานะ “สุภาพสตรีหมายเลข 1” ของสยาม โดยเฉพาะการเสด็จประพาสทวีปยุโรปใน พ.ศ. 2477 นับเป็นการเสด็จประพาสต่างประเทศทางราชการครั้งสำคัญอีกวาระหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ต้องทรงปรากฏพระองค์ในสายตาสาธารณชนรวมไปถึงสื่อมวลชนที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จ รวมทั้งยังทรงเข้าพบหรือพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้บุคคลสำคัญเข้าเฝ้าฯ ทั้งสมเด็จพระราชาธิบดี สมเด็จพระราชินี และพระราชวงศ์ของหลายประเทศ ประธานาธิบดี ผู้นำประเทศ นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี ข้าราชการระดับสูง นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ยังต้องเสด็จฯ ไปทรงร่วมงานต่าง ๆ ที่มีผู้กราบบังคมทูลเชิญ ทั้งงานพิธีในช่วงกลางวัน และงานถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำในช่วงค่ำ ดังนั้น เรื่องฉลองพระองค์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงใส่พระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก

ฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี อนุรักษ์ไปตามแบบแผนแฟชั่นการแต่งกายของสตรีตะวันตก ด้วยพระราชสถานะที่ทรงเป็นภริยาประมุขแห่งรัฐเอกราช (sovereign state) และเริ่มเป็นที่รู้จักในสมาคมระหว่างประเทศ การตามเสด็จประพาสนานาประเทศของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี นอกจาก

จะช่วยให้สยามเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางออกไปมากยิ่งขึ้นแล้ว ภาพลักษณ์ความเป็นสมเด็จพระราชินีสมัยใหม่ที่มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะเช่นเดียวกับสมเด็จพระราชินีในโลกตะวันตกผ่านฉลองพระองค์แบบสากลที่เหมาะสม สง่างาม เป็นที่ชื่นชมของบรรดาผู้ที่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ รวมไปถึงเป็นที่ชื่นชมของสื่อมวลชนชาติตะวันตกในสมัยนั้นผ่านการรายงานข่าวการเสด็จฯ เยือนนานาประเทศ จึงช่วยเชิดชูเกียรติภูมิของรัฐสยามให้มีความ “ศิวิไลซ์” มากยิ่งขึ้นในทัศนะของนานาชาติอารยประเทศ

บทบาทของพัสดราภรณ์ที่มีต่อการต่างประเทศของไทยยิ่งเห็นได้อย่างชัดเจนในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่พระองค์พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชกรณียกิจในการเสด็จฯ เจริญสัมพันธ์ไมตรีกับกลุ่มประเทศเสรีนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ ในช่วงนี้บริบทด้านการต่างประเทศเปลี่ยนแปลงจากยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้าสู่ยุคสงครามเย็น นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น ระหว่างทศวรรษที่ 2490 จนถึงต้นทศวรรษ 2510 เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศเสรีนิยม นั่นคือการต่อต้านคอมมิวนิสต์และการกระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศโลกเสรี การเสด็จฯ ต่างประเทศทางราชการของทั้งสองพระองค์ระหว่างทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510 ในฐานะประมุขแห่งรัฐเอกราชและภริยา จึงเป็นไปเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยนั้น การปฏิบัติพระราชกรณียกิจในครั้งนั้นถือได้ว่าเป็นการเปิดตัวประเทศไทยในฐานะรัฐอธิปไตย (sovereign state) สู่สังคมระหว่างประเทศ (international society) อีกวาระหนึ่งภายใต้บริบทด้านการต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปจากครั้งก่อน ที่สยามเปิดตัวสู่สังคมระหว่างประเทศผ่านการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ในครั้งนี้ประเทศไทยใช้เวทีสงครามเย็นในการเปิดตัวสู่สังคมระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถในฐานะประมุขแห่งรัฐและสุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งของรัฐจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะหมายถึงภาพลักษณ์และหน้าตาของประเทศชาติที่ส่งผลต่อการเจริญสัมพันธ์ไมตรี และยังส่งผลสืบเนื่องไปถึงการต่างประเทศของไทยด้วย ประเด็นเรื่องพัสดราภรณ์ ทั้งเสื้อผ้าและเครื่องประดับจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงฉลองพระองค์ทั้งแบบสากลในงานปกติ และแบบสากลที่เป็นทางการ ทั้งแบบ Black Tie และแบบ White Tie and Tails ในงานกลางคืนแบบเต็มยศ หรือไม่

ก็ทรงฉลองพระองค์แบบเต็มยศประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และในบางโอกาสก็ทรงฉลองพระองค์เครื่องแบบทหาร ส่วนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ราชละเอียดของพิธีตราภรณ์จะเพิ่มมากขึ้น ไม่ใช่ด้วยความสวยงาม ส่วนพระองค์แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องสง่างาม เป็นจุดเด่นเมื่อประทับท่ามกลางบุคคลเป็นจำนวนมาก และยังต้องถูกต้องตามธรรมเนียมสากลและธรรมเนียมทางการทูตด้วย รวมไปถึงยังต้องสื่อสารไปยังผู้เข้าเฝ้าฯ ในแต่ละโอกาส ในการนี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จึงทรงฉลองพระองค์แบบสากลเพื่อให้ถูกต้องตามธรรมเนียม ต้องทรงพระมาลาและถุงพระหัตถ์ในโอกาสที่เป็นทางการในงานพิธีช่วงกลางวัน ต้องทรงฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาวในโอกาสงานราตรีสโมสร และหากเป็นงานราตรีแบบเต็มยศ ต้องทรงเทียร่าและเครื่องเพชรครบชุดให้ถูกต้องตามธรรมเนียม นอกจากนี้ การที่ทรงมอบหมายให้นักออกแบบเสื้อชั้นนำชาวต่างประเทศได้ถวายงานการออกแบบตัดเย็บฉลองพระองค์แบบสากลนั้น นอกจากจะเป็นไปเพื่อความถูกต้องตามธรรมเนียมสากลแล้ว ยังอาจวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการใช้ความเป็นสากลด้านแฟชั่นเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยให้มีความเท่าเทียมกับสถาบันพระมหากษัตริย์หรือประมุขแห่งรัฐของอารยประเทศที่ใช้บริการจากห้องเสื้อชั้นนำ อันช่วยส่งเสริมให้ภาพลักษณ์ของประเทศไทยมีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น นอกจากฉลองพระองค์แบบสากลแล้ว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ยังทรงฉลองพระองค์แบบชาติไทยตามโบราณราชประเพณีของไทยในโอกาสที่เป็นงานราตรีเต็มยศด้วย สื่อนัยว่าแม้ประเทศไทยจะเป็นรัฐอธิปไตยเล็ก ๆ ในภูมิภาคตะวันออกไกล แต่ก็ป็นรัฐที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีวัฒนธรรมของตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง มีศักดิ์ศรีของตนเอง แม้จะต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับนโยบายของรฐมหาอำนาจก็ตาม การที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในฐานะภริยาประมุขแห่งรัฐเอกราชที่เป็นผู้แทนทางการทูตที่เป็นทางการตามแนวคิดสำนักอังกฤษ ทรงให้ความสำคัญกับประเด็นพิธีตราภรณ์ จึงมิใช่แต่เพียงความงามส่วนพระองค์เท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับภารกิจต่างประเทษของไทยด้วย ทั้งในแง่ภาพลักษณ์ของประมุขแห่งรัฐ ภาพลักษณ์ของประเทษที่จะส่งผลต่อสถานะในด้านการต่างประเทษของไทย การทูตสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน รวมไปถึงการสื่อสารบางประการไปยังบุคคลรอบข้างผ่านฉลองพระองค์ ภายใต้การปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการทูตที่จะต้องเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทษ ในบริบทการเมืองระหว่างประเทษที่เป็นสงครามเย็น อันกินระยะเวลายาวนานกว่า 4 ทศวรรษ

ต่อมา เมื่อบริบทด้านการต่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปจากยุคสงครามเย็นสู่ยุคหลังสงครามเย็น ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์จับสั่นลง แนวนโยบายต่างประเทศของไทยเปลี่ยนแปลงจากการเน้นประเด็นด้านความมั่นคงไปสู่ประเด็นเศรษฐกิจ มีการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับนานาประเทศทั้งในระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาค กอปรกับการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยของไทยในช่วงต้นทศวรรษ 2530 เป็นผลให้รัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยมีกระทรวงการต่างประเทศมีบทบาทนำ ในขณะเดียวกัน เมื่อทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศมีประเด็นด้านเศรษฐกิจ และประเด็นอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เราจึงได้เห็นบทบาทของกระทรวงและหน่วยงานอื่น ๆ ในกิจการต่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ในฐานะประมุขแห่งรัฐ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ก็ยังคงอยู่ในฐานะ “ผู้แทนทางการทูต” ที่เป็นทางการในการเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ อันนับได้ว่ามีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล ในช่วงหลังสงครามเย็น ต่อเนื่องมาถึงช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 ทั้งสองพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะประมุขแห่งรัฐและภริยาประมุขแห่งรัฐ ในการรับเสด็จ และต้อนรับการเยือนของพระราชอาคันตุกะที่เสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทย โดยการเยือนครั้งสำคัญ คือ การที่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร พร้อมด้วยเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระราชสวามี เสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะ (state visit) เป็นครั้งที่ 2 หลังจากที่เคยเสด็จฯ เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะมาแล้วเมื่อ พ.ศ. 2515 สำหรับการเสด็จฯ ใน พ.ศ. 2539 นี้ ตัวเล็อกของพัสดรภรณ์ที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงสำหรับการรับเสด็จพระราชอาคันตุกะในงานถวายพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ มีความเกี่ยวเนื่องกับฉลองพระองค์แบบไทยที่พระองค์เคยทรงเมื่อครั้งเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2503 ฉลองพระองค์ดังกล่าวมีนัยทางการทูตที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ยาวนานระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักร

การรับเสด็จพระราชอาคันตุกะครั้งสำคัญของไทยอีกครั้ง เกิดขึ้นในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี เมื่อ พ.ศ. 2549 มีพระราชอาคันตุกะจากนานาประเทศ

มาถวายพระพร พระราชานิยมในการแต่งพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน คือการทรงฉลองพระองค์และการใช้เครื่องประดับแบบไทยเป็นหลัก แต่ก็ทรงใช้ฉลองพระองค์ชุดกระโปรงยาว พร้อมทั้งทรงเสวยและประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์แบบเต็มยศตามธรรมเนียมสากลเช่นกัน ในงานนี้ มิใช่แต่พัสดราภรณ์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเท่านั้นที่มีนัยทางการทูต แต่พัสดราภรณ์และเครื่องประกอบการแต่งพระองค์ของเจ้านายต่างประเทศก็มีนัยทางการทูตเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น สมเด็จพระราชินีโซเฟียแห่งสเปน ทรงถือกระเป๋าย่านลิเกามาร่วมงาน นับเป็นนัยทางการทูตที่ทรงใช้กระเป๋าย่านลิเกาที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงถวายเป็นของขวัญ พระขวัญเป็นเครื่องส่งเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับสเปน และยังเป็นการถวายพระเกียรติที่ทรงมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูงานศิลปหัตถกรรมของไทยอีกด้วย

ส่วนการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการในช่วงหลังสงครามเย็น ได้แก่ การที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่หนึ่ง และเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอย่างเป็นทางการ ใน พ.ศ.2537 และการที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน และสหพันธรัฐรัสเซีย อย่างเป็นทางการ ใน พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2550 ตามลำดับ การเสด็จฯ ในช่วงนี้ ทรงผสมผสานการแต่งพระองค์ทั้งแบบไทยและแบบสากล โดยนัยทางการทูตที่ปรากฏบนฉลองพระองค์อย่างชัดเจนในช่วงนี้ มีตัวอย่างจากฉลองพระองค์แบบสากลในวันที่เสด็จฯ ถึงสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เป็นสีเขียว อันเป็นสีเดียวกับเครื่องแบบของกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีน เป็นต้น ส่วนการเสด็จฯ เยือนสหพันธรัฐรัสเซีย ทรงฉลองพระองค์ทั้งแบบไทยและสากล โดยที่ฉลองพระองค์แบบสากลนั้นก็เป็นที่มาตามธรรมเนียมทางการทูตทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นการทรงพระมาลาและการทรงถุงพระหัตถ์ในพิธีที่เป็นทางการ สลับกับการทรงฉลองพระองค์แบบไทยในพิธีที่เป็นทางการเช่นกัน ส่วนงานถวายพระกระยาหารค่ำ ก็ทรงฉลองพระองค์กระโปรงยาวแบบสากล

ต่อมา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยอยู่ในบริบทสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือเช่นเดียวกับในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 แต่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น มีตัวแสดงทั้งที่เป็นรัฐ และตัวแสดงที่มีใช้รัฐเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มีการสร้างความร่วมมือในระดับระหว่างรัฐทั้งระดับทวิภาคี และพหุภาคี ความร่วมมือในระดับภูมิภาค และระหว่างภูมิภาค นอกจากความซับซ้อนในแง่ของความร่วมมือแล้ว ยังมีความซับซ้อนในแง่ของปรากฏการณ์ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย

ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฐานะประมุขแห่งรัฐ เป็น “ผู้แทนทางการทูต” อย่างเป็นทางการที่สนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล และมีสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เป็น “ภริยาประมุขแห่งรัฐ” ที่สนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติพระราชกรณียกิจทางการทูตในฐานะประมุขแห่งรัฐของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเช่นเดียวกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ “พัสดราภรณ์” ยังคงทำหน้าที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ผู้แทนทางการทูตอย่างเป็นทางการของทั้งสองพระองค์ ในรัชกาลนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ยังทรงสืบสานพระราชนิมิตของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการใช้ผ้าไหมไทยและผ้าทอมือจากท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทรงฉลองพระองค์ทั้งแบบสากลและแบบไทยพระราชนิมิตในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการต่างประเทศ เช่น การตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ เอกอัครราชทูตต่างประเทศประจำประเทศไทยเฝ้าฯ ถวายพระราชสาส์นตราตั้งและอักษรสาส์นตราตั้ง และการตามเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรในการร่วมงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่ 3 ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงฉลองพระองค์แบบไทยพระราชนิมิตไปร่วมงาน นอกจากนี้จะแสดงให้เห็นว่าชุดประจำชาติสามารถสวมใส่ไปร่วมงานพิธีเต็มยศหรืองานพิธีที่เป็นทางการได้แล้ว ฉลองพระองค์ดังกล่าวยังได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนต่างประเทศ ทั้งในแง่รูปแบบ สี สันผ้าไหมที่ใช้ รวมไปถึงเครื่องประดับและเครื่องประกอบต่าง ๆ เช่น กระเป๋าทรงถ้อย่านลิเกาที่ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากสื่อต่างประเทศเป็นอันมาก นับได้ว่านอกจากจะทรงเจริญสัมพันธ์มิตรในฐานะผู้แทนทางการทูตที่เป็นทางการด้วยความที่เป็นประมุขแห่งรัฐและภริยาประมุขแห่งรัฐแล้ว ยังทรงใช้พัสดราภรณ์เป็นเครื่องมือในการดำเนิน “การทูตวัฒนธรรม” ที่สามารถสร้างความสนใจแก่ชาวต่างประเทศได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

รายการอ้างอิง

กุลนันท์ คันธิก, ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2548. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. ราชศิลป์พัสดราภรณ์ : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555.

คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. สิริราชพัสดราภรณ์ ราชินีนาถ. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2565.

“คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51 นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ 13 กรกฎาคม 2538 -25 พฤศจิกายน 2539 แลกเปลี่ยนนโยบายเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538,” ใน นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน, 422. อ้างใน กุลนันท์ คันธิก, ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2548. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

“คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แลกต่อรัฐสภา วันพฤหัสบดีที่ 25 กรกฎาคม 2562”. รัฐบาลไทย [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/21750> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2566]

- จงจิตรถนอม ดิศกุล, หม่อมเจ้าหญิง. “งานบรมราชาภิเษก ร.6 เขียนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 ที่หัวหิน” ใน **บันทึกความทรงจำ หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2550.
- จุลชีพ ชินวรรณ. “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น”. ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ. **5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- เจฟฟรี ไลน์สโตน. **จุฬาลงกรณราชสันตติวงศ์ : พระบรมราชวงศ์แห่งประเทศไทย = The Royal family of Thailand : the descendants of King Chulalongkorn**. กรุงเทพฯ : พิษณุโลกการพิมพ์, 2532.
- “แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ถวายเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์มหากัศิรบรมราชวงศ์แต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถแห่งประเทศอังกฤษ”. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 81 ตอนที่ 85 (8 กันยายน 2507) : 2301.
- ซัชพล ไชยพร. “Westernization ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช แตกต่างจากโบราณราชประเพณีอย่างไร?” **ศิลปวัฒนธรรม**, 30 เมษายน 2562 [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_32045
- เขาวนิ เหล็กกล้า, บรรณาธิการ, **ผ้าทอเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัย** (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2561), หน้า 96.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ความทรงจำ**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2546.
- ตินาร์ บุญธรรม, “การเฉลิมพระยศเจ้านายฝ่ายในในรัชกาลปัจจุบัน: ภาพสะท้อนภาพลักษณ์ใหม่และบทบาทต่อสาธารณะของเจ้านายฝ่ายในแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์”. ในพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, **เฉลิมพระยศเจ้านายฝ่ายใน** (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2550), หน้า 112 และ 114.
- ธีระ นุชเปี่ยม. **ฝรั่งมองไทยในสมัยรัชกาลที่ 7: ตะวันออกที่ตีวีโลห์ ?**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-รำไพพรรณี, 2559.
- ธีระ นุชเปี่ยม. **ตัวตนใหม่ของสยามในโลก : การต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิประชาธิปไตย-รำไพพรรณี, 2559.
- นรุตม์ เจริญศรี. **ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 3.เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2563.

“นิสา”. “จากวันนั้นถึงวันนี้ของบาลแมง”. **ดิฉัน** ปีที่ 10 ฉบับที่ 237 (15 สิงหาคม 2529) : 219-220.

เบญจมาศ แพทอง และราศี มีเนตรี. “แฟชั่นราชสำนัก เมื่อสยามแต่งฝรั่ง : 100 ปี MODERNIZATION ขนบธรรมเนียมการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์”. **ศิลปวัฒนธรรม** (สิงหาคม 2540): 91.

“ประวัติแต่งกายสุภาพ เปลือยอกถึง “เสื่อลูกไม้” และที่มาส้มयर.3 “สวมเสื้อเข้ามาก็ไม่โปรด”. **ศิลปวัฒนธรรม** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.silpa-mag.com/culture/article_35511 [30 พฤศจิกายน 2565]

ปริญันทนา รัชสิต, หม่อมราชวงศ์. บรรณาธิการ. **100 ปีชาตกาล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2563.

ปริญนท์ เพชรบุรณิน, บรรณาธิการ. **งามสมบรมราชินีนาถ**. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559.

เปลื้องจี, เมาริตซีโอ เขียน, วิชา กิตติคุณเสรี แผล, **เจ้าชีวิต เจ้าสรรพสิ่ง : การก่อร่างภาพลักษณ์สมัยใหม่ของสถาบันกษัตริย์สยาม**. นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2566.

พระราชวังพญาไท (ภายในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า). “โถเต็ลพญาไท”. ใน **พระราชวังพญาไท (Phya Thai Palace)** [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.phyathaiapalace.org/ประวัติพระราชวัง/โถเต็ลพญาไท.html>

พฤทธิสถาน ชุมพล, หม่อมราชวงศ์. **กุลสตรีศรีสยาม ส่งงามทุกกาลสถาน**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

พิพิธภัณฑฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. **ราชศิลป์พัสดรรากรณ์**. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555.

พิงจิตต์ ศุภมิตร, ท่านผู้หญิง. **ตามเสด็จฯ ต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535.

พีชภพ มงคลนาวิน. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (Individual Study) เรื่อง **การทูตเชิงวัฒนธรรมของไทยในสหราชอาณาจักร : โอกาสและความท้าทาย**. กรุงเทพฯ : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2559.

ภัทริยา พัวพงศกร และมณีนุช บุญเรือง. “THAI Textiles The Touch of Thai สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยกับคูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และบาห์เรน ด้วยผ้าไทย” **The Cloud** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://readthecloud.co/thai-textiles-middle-east/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2566]

- ลพธ์ อุตมะ. **ฉัฐรัช พัสตราภรณ์ : ย้อนมองอารมณ์สตรีสยาม แลตามแฟชั่นโลก.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา, 2559.
- วิจิตรมาตรา, ขุน. **80 ปีในชีวิตข้าพเจ้า.** กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์, 2523.
- วินิตา ดิถียนต์, คุณหญิง และชัชพล ไชยพร. **ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า.** กรุงเทพฯ : อักษรโสภณ, 2550.
- วิภาวดีรังสิต, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. **เสด็จพระราชดำเนินสหรัฐอเมริกา พุทธศักราช 2503 ปากีสถาน พุทธศักราช 2505 และสหพันธรัฐมลายา พุทธศักราช 2505.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.
- วีรวัลย์ งามสันติกุล. **ประชาธิปไตยกบฏในกระแสธารประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-ราไพพรรณี, 2559.
- ศิปิตี นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง. **สัตตมรัช พัสตราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยาม.** กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563.
- สกุ๊ปประชาชน. “ทำไม? สมัยรัชกาลที่ 6 จึงจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษก 2 ครั้ง”. **มติชนออนไลน์** [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuen-scoop/news_1577404
- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโคเปนเฮเกน. “ตอนที่ 10: การเสด็จฯ เยือนประเทศไทยของพระราชวงศ์เดนมาร์ก”. **สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโคเปนเฮเกน** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://copenhagen.thaiembassy.org/th/content/part-10-the-royal-visits?cate=603761ef65554e461a5a9f62> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2566]
- สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ. **คำศัพท์-คำย่อทางการทูตและการต่างประเทศ.** ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯมหานคร: ภาพพิมพ์, 2556.
- สมศรี สุกุมลนันทน์. **อัตชีวประวัติ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : แม่ม้าแดง, 2548.
- สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. **ราชพัสตราภรณ์.** กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2547.
- สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระนางเจ้า. **ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ.** กรุงเทพฯ : กีเลนการพิมพ์, 2547.

หน่วยราชการในพระองค์. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงรับพระประมุข ประธานาธิบดี และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายกรัฐมนตรี และผู้แทนประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรส ฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนิน และเดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ เอเปค ครั้งที่ 29”. **หน่วยราชการในพระองค์** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2022/11/20/เอเปค2/> [เข้าถึงวันที่ 16 ธันวาคม 2565]

หน่วยราชการในพระองค์. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะบุคคลต่าง ๆ ฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท”. **หน่วยราชการในพระองค์** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2023/06/03/ฝ้าทูลละอองธุลีพระบา-68/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2566]

หน่วยราชการในพระองค์. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงรับพระประมุข ประธานาธิบดี และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายกรัฐมนตรี และผู้แทนประเทศ ซึ่งเป็นผู้นำเขตเศรษฐกิจ และแขกพิเศษ พร้อมด้วยคู่สมรส ฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินและเดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ เอเปค ครั้งที่ 2”. **หน่วยราชการในพระองค์** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2022/11/20/เอเปค2/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2565]

หน่วยราชการในพระองค์. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จ ฯ ไปทรงร่วมพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่ 3 และสมเด็จพระราชินีคามิลลา ณ มหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร,” **หน่วยราชการในพระองค์** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://royaloffice.th/2023/05/07/พระราชพิธีบรมราชาภิเษก-5/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2566]

หน่วยราชการในพระองค์. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมงานพระราชทานเลี้ยงรับรองพระประมุข ประมุข และผู้แทนของประเทศต่าง ๆ ตามคำทูลเชิญของสมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่ 3 แห่งสหราชอาณาจักรบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ ณ พระราชวังบักกิงแฮม”. **หน่วยราชการในพระองค์** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://royaloffice.th/2023/05/06/พระราชทานเลี้ยงรับรองพ/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2566]

หน่วยราชการในพระองค์. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 7 พฤษภาคม พุทธศักราช 2566”. **หน่วยราชการในพระองค์** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.royaloffice.th/2023/05/05/เยือนสหราชอาณาจักร/> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2566]

หนังสือที่ระลึกงานอนุสรณ์ถวายแด่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในรัชกาลที่ 5 วันที่ 9 ธันวาคม 2516 อ่างใน วลีน อุณจะนา. “ผ้าและการแต่งกายอันเกี่ยวเนื่องในพระราชชายา เจ้าดารารัศมี”. ใน วงศ์กัณ ธิง เชียงใหม่, บรรณาธิการ. “เจ้าดารารัศมี” ข้าเจ้าขอโน้มรำลึกถึงพระเกียรติประวัติ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

“หม่อมเจ้าพรรณราย” พระมหเทสิผู้ทรง “ออกรับแขกเมือง” สมัยรัชกาลที่ 4”. **ศิลปวัฒนธรรม** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.silpa-mag.com/history/article_35531 [30 พฤศจิกายน 2565]

อนุชา ทิรคานน. “Becoming Thai Style”. **VOGUE ประเทศไทย** (สิงหาคม 2560) : 4.

อภิญญา รัตนมงคลมาศ. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมหาอำนาจหลังสงครามเย็น”. ใน **ประเทศไทยมุ่งเข้าสู่ศตวรรษที่ 21: ประเด็นสำคัญในนโยบายสาธารณะและต่างประเทศของประเทศไทยในทศวรรษหน้า**, อภิญญา รัตนมงคลมาศ และ ฐิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537.

อุทุมพร. **สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง**. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์, 2540.

เอนก นาวิกมูล. **การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547.

Vogue Thailand. “พระพันปีหลวงในไวท์อเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในไวท์เมื่อ 57 ปีที่แล้ว”. **Vogue Thailand** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.vogue.co.th/fashion/article/queensirikitvogueus1962and65> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566]

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Appel, Rebecca. “The Great War, and Great Change for Women,” **The New York Times**, March 7, 2017, [online] Available from: <https://www.nytimes.com/2017/03/07/fashion/world-war-1-exhibition-paris.html> [accessed April 25, 2020]. อ้างใน ศิบัติ นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง. **สัตตมรัช พัสตราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยาม**. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑน์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563.
- Bonnet, Dominique. “La reine Suthida aux côtés de son roi pour recevoir le pape François” **PARIS MATCH** [online] Available from: <https://www.parismatch.com/Royal-Blog/La-reine-Suthida-de-Thaïlande-aux-cotes-de-son-roi-pour-recevoir-le-pape-Francois-1660622#8>
- Davis, Reginald. **The Royal Family of Thailand**. London : Nicholas Publications, c1981.
- “Doc 225/ F 3981/ 78/ 40 Mr. Waterlow to Sir Austen Chamberlain, 17th August 1926” อ้างใน ชีระ นุชเปี่ยม. **ฝรั่งมองไทยในสมัยรัชกาลที่ 7: ตะวันออกที่ศิริโล่ห์ ?**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตยปก-รำไพพรรณี, 2559.
- Harper’s Bazaar. “The Best Fashion from Foreign Royals Attending King Charles’s Coronation From Queen Letizia of Spain to Crown Princess Kiko of Japan”. **Harper’s Bazaar** [online] Available from: <https://www.harpersbazaar.com/celebrity/latest/g43812304/foreign-royal-fashion-king-charles-coronation-2023/?slide=2>
- Hell, Stefan. **Siam and the League of Nations : Modernization, Sovereignty and Multilateral Diplomacy, 1920-1940**. Bangkok : River Books, 2010.
- “Letter to the Secretary of State : Report on the course of events in Siam during the month of September 1929, October 22, 1929,” p. 4, **U.S. Documents** อ้างใน ชีระ นุชเปี่ยม **ฝรั่งมองไทยในสมัยรัชกาลที่ 7: ตะวันออกที่ศิริโล่ห์ ?**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตยปก-รำไพพรรณี, 2559.
- Phillips, Matthew. **Thailand in the Cold War**. Oxon : Routledge, 2016.
- “President is set at dinner for King at White House,” **Star**, Washington D.C. 4-30-31 อ้างใน หม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ ชุมพล. **กุลสตรีศรีสยาม สง่างามทุกกาลสถาน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), หน้า 140.

- “Queen Barni is Siam’s most beautiful woman,” **Journal (East St. Louis, Ill.)**, 4/19/31 ใน หจข. 2474 อ้างใน หม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ ชุมพล. **กุลสตรีศรีสยาม สว่างามทุกกาลสถาน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.
- “The Prince and Princess of Monaco Attend Audience with Pope Francis,” **Royal Portrait Gallery** [online] Available from : <https://royalportraitsgallery.com/home/the-prince-and-princess-of-monaco-attend-audience-with-pope-francis> [July 23, 2022]
- “Vancouver greets first ruling Oriental Monarch to set foot in Canada,” **Vancouver Daily** 4/17/31 ใน หจข. 2474 มีพระฉายาลักษณ์ อ้างใน หม่อมราชวงศ์พทุทธิสาณ ชุมพล. **กุลสตรีศรีสยาม สว่างามทุกกาลสถาน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.
- “War Time Fashion · Women and Dress: Women’s Contributions To WWI,” **Elihu Burritt Library**. อ้างใน ศิบตี นพประเสริฐ และรัชตพงศ์ มะลิทอง. **สัตตมรัชพัสดราภรณ์ : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 กับแบบแผนการแต่งกายของสตรีสยาม**. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า, 2563.

ดัชนีคำศัพท์

ก

กระเป๋าย่านลิเกา.....	187, 190, 191, 198
การต่างประเทศไทย.....	5
การแต่งกาย.....	5, 9, 10, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 35, 41, 43, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 68, 69, 70, 85, 86, 87, 100, 106, 122, 126, 127, 173, 188, 193, 194, 203, 204, 206, 207, 208,
การทูต.....	5, 9, 10, 15, 16, 23, 32, 34, 38, 61, 65, 66, 69, 72, 73, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 100, 108, 119, 122, 141, 142, 150, 151, 152, 162, 165, 170, 173, 174, 175, 178, 185, 186, 188, 190, 196, 197, 198, 199, 203, 204
การทูตเชิงวัฒนธรรม.....	174
การทูตพหุภาคี.....	38, 65
การทูตสาธารณะ.....	90, 91, 94, 100, 108, 170, 174, 190, 196
การประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก.....	182, 183, 184,
กิลด์ฮอลล์.....	105, 106, 117, 118, 188, 189,

ค

ความเป็นสมัยใหม่.....	52, 65, 66, 98, 99
คุณหญิงอู่ไร ลืออำรุง.....	86
เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์.....	32, 33, 128, 136, 138, 141, 142, 144, 145, 157, 165, 166, 167, 190, 202
เครื่องแต่งกายประจำชาติ.....	86, 152
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า.....	190
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์.....	34, 36, 75, 76, 190

จ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	83, 84
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์.....	85, 87

จักรวรรดินิยมตะวันตก.....	16, 29, 39
เจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ	123, 141, 144, 145, 156, 159, 160, 161, 197
เจ้าฟ้าหญิงแอนน์ พระราชกุมารี.....	141

ช

ชุดไทยพระราชนิยาม.....	93, 96, 134
ชุดประจำชาติ.....	93, 123, 157, 188, 199

ด

ดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์.....	94
---------------------------	----

น

นโยบายต่างประเทศ.....	9, 10, 16, 83, 84, 98, 100, 108, 119, 120
-----------------------	---

บ

บทบาทในพื้นที่สาธารณะ	16, 69, 195
-----------------------------	-------------

ป

ปีแอร์ บัลแมง	87, 89, 91, 100, 101, 119, 120, 121, 129, 131
---------------------	---

ผ

ผ้าไหมไทย	87, 90, 91, 92, 100, 118, 119, 162, 170, 175, 177, 199
-----------------	--

พ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต	90, 94, 95, 97, 98, 100, 110, 122, 131, 132, 133, 134, 203
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ.....	152, 153, 156, 159
พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี.....	41, 50, 53, 55, 57, 59 60, 61, 62, 63, 165, 168, 204
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 44, 48, 50, 52, 53, 54, 58, 66, 169, 188
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	31, 51, 64, 66, 67, 68, 73, 78, 80, 194, 202, 204, 207, 208, 210

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร...28,	
83, 84, 85, 87, 89, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 99, 102, 113, 117, 118, 122,	
125, 129, 131, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 146, 151, 152, 153,	
154, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 167, 169, 175, 188, 195,	
197, 198, 210	
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	37, 39, 40, 41, 42, 44, 48
50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 194, 195, 204	
พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	158, 159, 177, 178, 179, 180,
	181, 182, 198, 199
พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช.....	40, 41, 42, 44, 49, 50, 202
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร.....	38
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ กรมหมื่นเทววงศ์โรทัย.....	38
พระสัณห์พันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย.....	22
พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์... 84	
พัสดราภรณ์.....	4, 5, 7, 10, 18, 19, 30, 34, 41, 50
	51, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 63, 68, 69, 70, 79, 82, 85, 90,
	91, 94, 98, 108, 118, 125, 148, 153, 162, 173, 174, 190,
	195, 196, 197, 198, 199, 201, 203, 204, 208

ร

ระเบียบพิธีการทูต.....	16, 61, 89, 100, 122
ระเบียบโลก.....	10, 21, 98, 193
รัฐจารีต.....	16
รัฐชาติสมัยใหม่.....	16

ล

โลกาภิวัตน์.....	21, 22
------------------	--------

ว

วัฒนธรรมตะวันตก.....	10, 21, 27, 30, 40, 41, 52, 53, 65, 69, 193
วิเทโศบาย.....	9, 10, 21, 193, 194

๘

สงครามเกาหลี.....	84
สงครามเย็น	7, 82, 83, 84, 98, 119, 120, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 156, 195, 196, 197, 198, 202, 206
สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี.....	113, 152, 153, 156, 158, 159
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	113, 146, 152, 156, 158, 159, 164, 198
สมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะ.....	136, 152, 153, 154, 155, 156
สมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ.....	152, 153, 154, 156
สมเด็จพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 3	186, 188, 189, 190, 191, 199
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา.....	182, 183, 184
สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี.....	22
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี.....	67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80
สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี	29
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง.....	19, 68, 84, 86, 89, 92, 93, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 122, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 188, 189, 195, 196, 198, 199, 201, 203, 204, 206
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี	179, 180, 181, 182
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร.....	158
สมเด็จพระราชินีคามิลลา	186, 190, 191, 205
สมเด็จพระราชินีโซเฟียแห่งสเปน	126, 146, 165, 198
สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2.....	100, 102, 122, 123, 128, 141, 142, 143, 144, 145, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 197

สมเด็จพระราชินีฟาราห์.....	131, 133
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ	30, 31, 32, 33, 34, 35,
	36, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 59, 188, 206
สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า	28, 29
สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ	37,
	40, 42
สมศรี สุกุมลนันทน์.....	87, 204
สมาคมระหว่างประเทศ	9, 42, 67, 98, 194
สันนิบาตชาติ	38, 39, 40, 65, 67, 194
สำนักอักษร.....	13, 14
สื่อมวลชน	64, 70, 72, 73, 89, 90, 91, 94, 95, 97, 98, 100,
	106, 107, 108, 110, 134, 175, 190, 194, 195, 196, 199

ห

ห้องเสื่อชั้นสูง.....	119
-----------------------	-----

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (International Studies Center – ISC) จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 2530 โดยพลอากาศเอก สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านวิชาการต่างๆ เช่น การบรรยายและสัมมนา การระดมสมองระหว่างข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยราชการต่าง ๆ กับนักวิชาการภาคเอกชน สื่อมวลชนและผู้แทนภาคประชาสังคม รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันวิชาการทั้งในประเทศและในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศได้ยุติการปฏิบัติงานไประยะหนึ่งและงานบางส่วนได้ถูกมอบให้หน่วยงานอื่นภายใต้กระทรวงการต่างประเทศดำเนินการแทน

โดยที่ในปัจจุบัน สถานการณ์โลกและภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ กระทรวงการต่างประเทศจึงรื้อฟื้นศูนย์ศึกษาการต่างประเทศขึ้นใหม่เมื่อเดือนสิงหาคม 2562 เพื่อส่งเสริมการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและนโยบายด้านการต่างประเทศในมิติต่างๆ อาทิ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศและองค์การระดับภูมิภาค รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้านการทูตและการต่างประเทศ ตลอดจนทำหน้าที่เชื่อมต่อกับ “ชุมชนด้านการต่างประเทศ” ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ จัดพิมพ์เอกสารในชุด study paper เพื่อส่งเสริมให้เกิดการคิดวิเคราะห์และอภิปรายทางวิชาการในประเด็นเกี่ยวกับการทูตและการต่างประเทศ รวมทั้งเพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการพิจารณานโยบายการต่างประเทศของไทย

หนังสือเล่มนี้นำเสนอว่าการแต่งกายและพัสดราภรณ์นั้นมิใช่มีแต่เพียงมิติด้านความสวยงามเท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนส่งเสริมต่อกิจการด้านการต่างประเทศด้วย นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ที่สยามเริ่มก้าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบโลกทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลาง พร้อมกันกับการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมทั้งจากอังกฤษและฝรั่งเศส สยามต้องปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเมืองโลกในขณะนั้น พร้อมกับการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกรวมไปถึงวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย โดยที่ชนชั้นนำเป็นผู้เปิดรับและปรับตัวก่อนชนกลุ่มอื่นในสังคม การปรับตัวด้านการแต่งกายนี้มีนัยด้านการต่างประเทศด้วยในแง่ของความ “ศิวิไลซ์” ของชาวสยาม อันมีส่วนส่งเสริมการค้าเนวิเทโศบายของสยามและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยภายใต้บริบทการต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปในเวลาต่อมา

ศิปตี นพประเสริฐ

หัวหน้าภาควิชาสังคมศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร